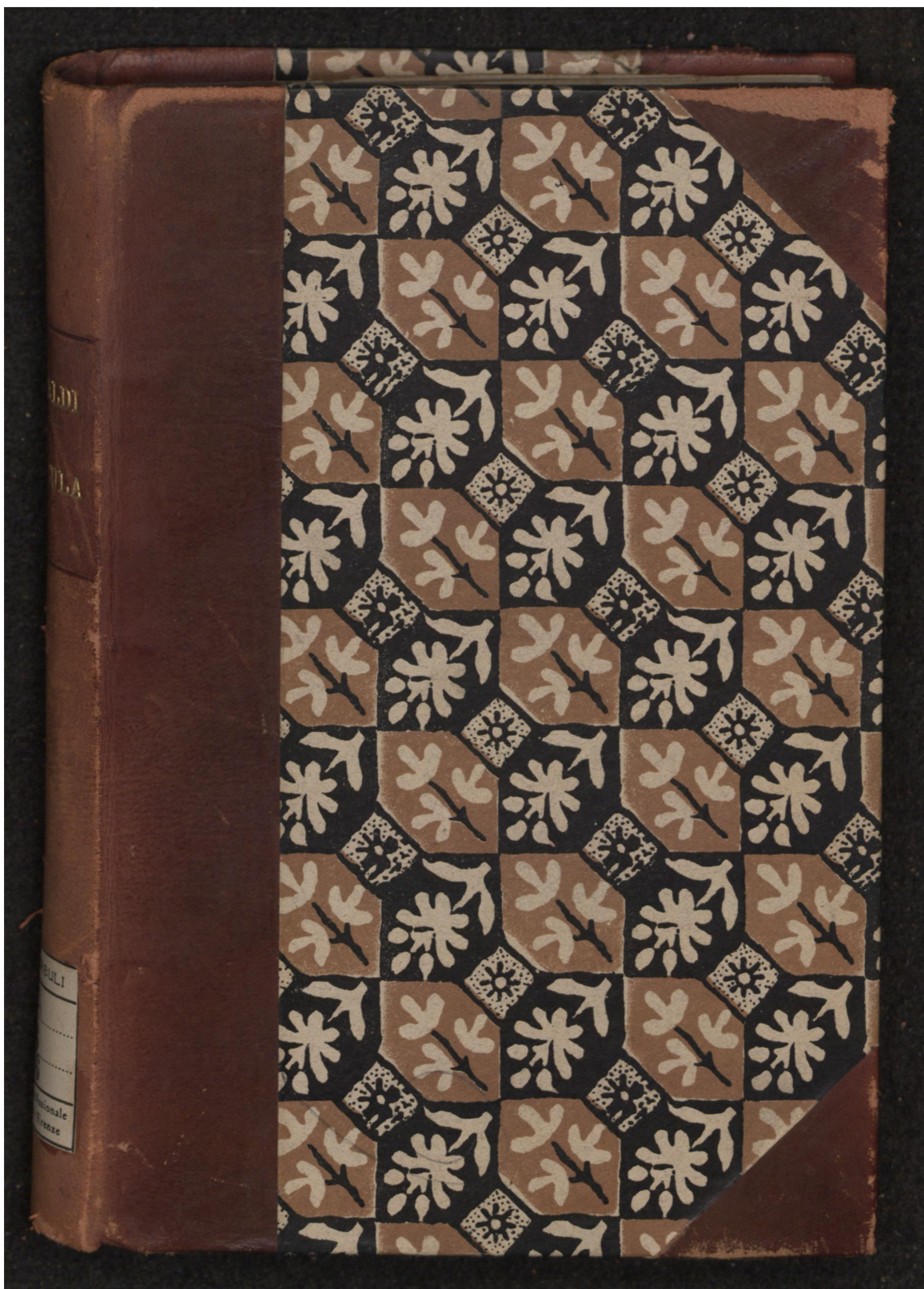

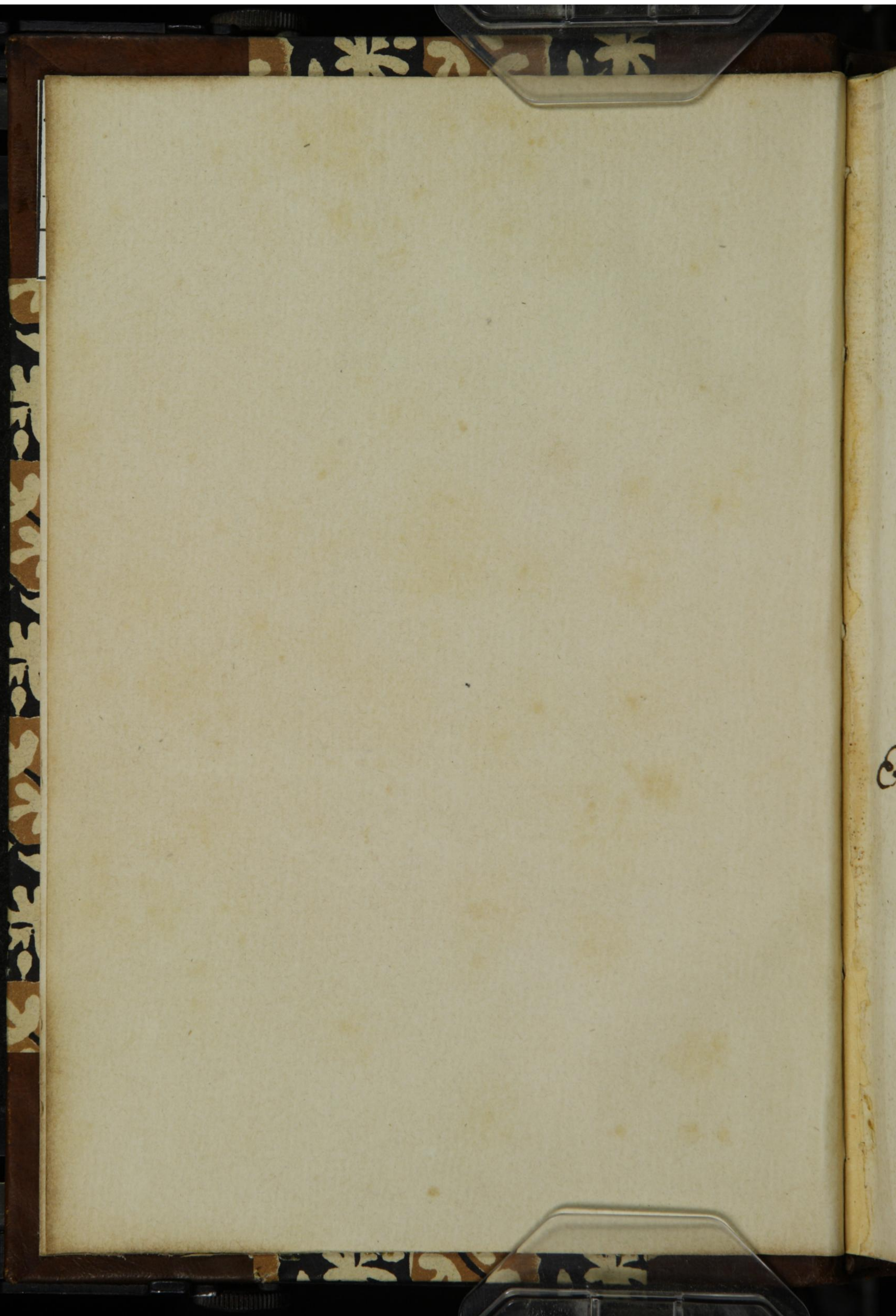

BEROALDI
OPUSCULA
INCUNABULI
A
6
16
Biblioteca Nazionale
Centrale - Firenze

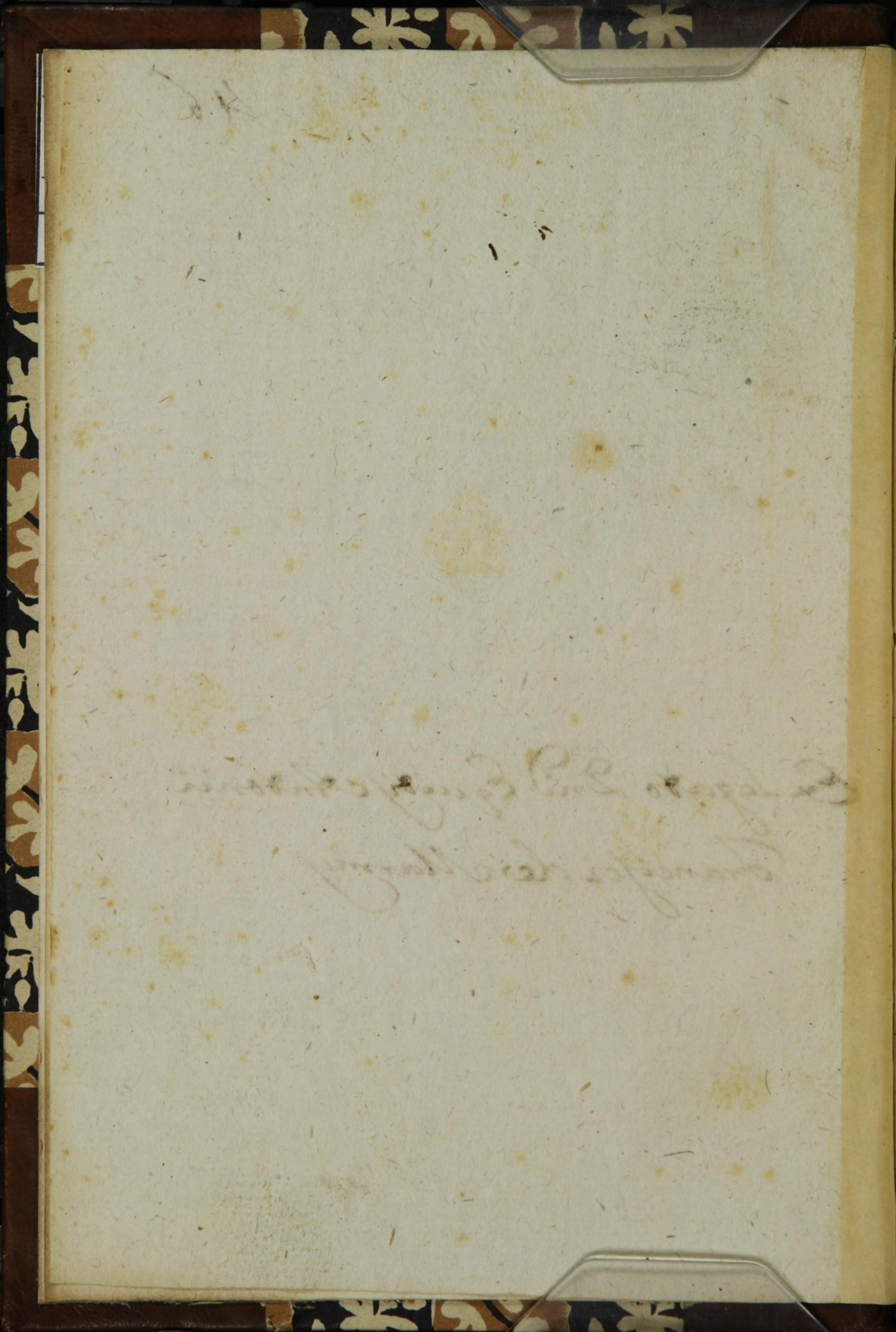

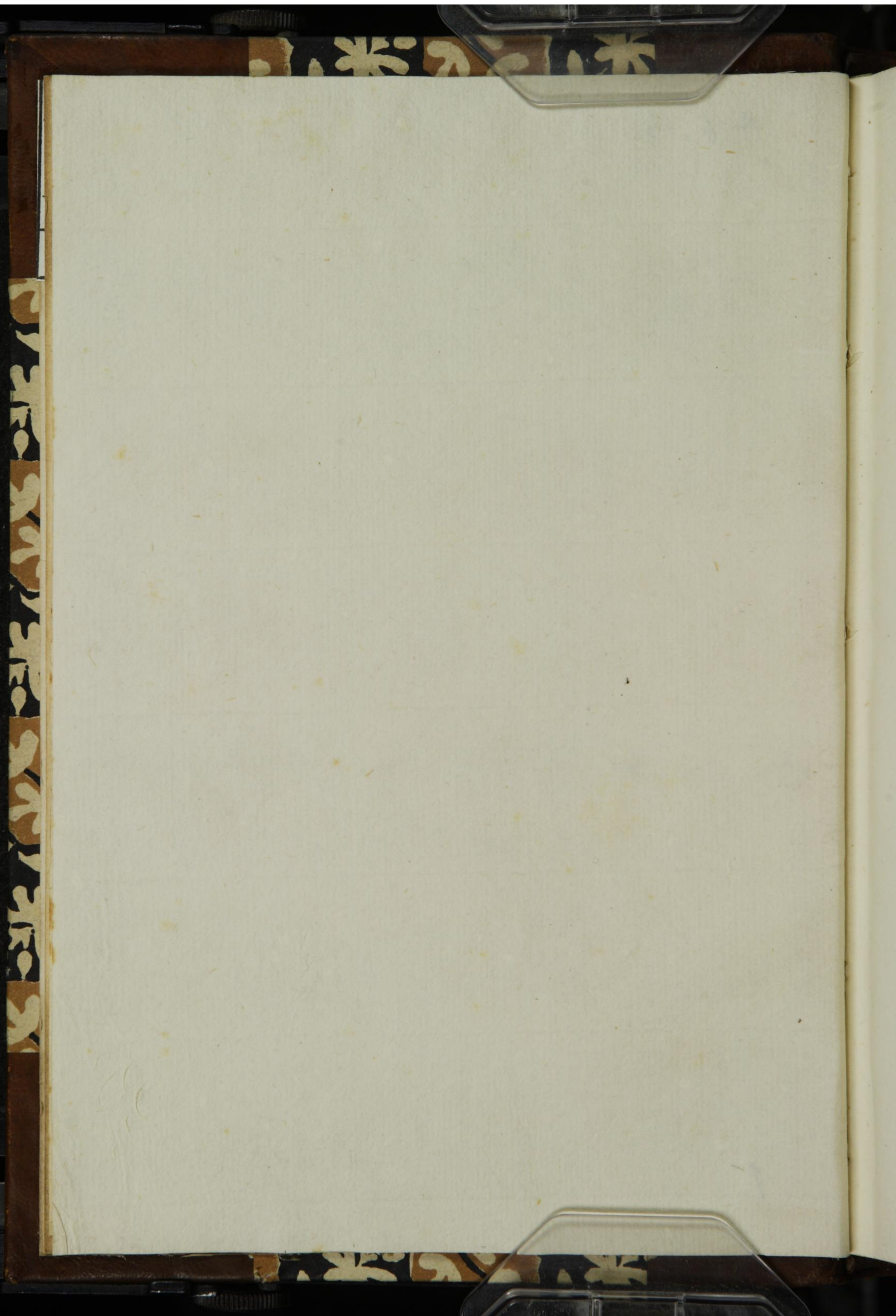
Phil. BEROALDI

Opuscula

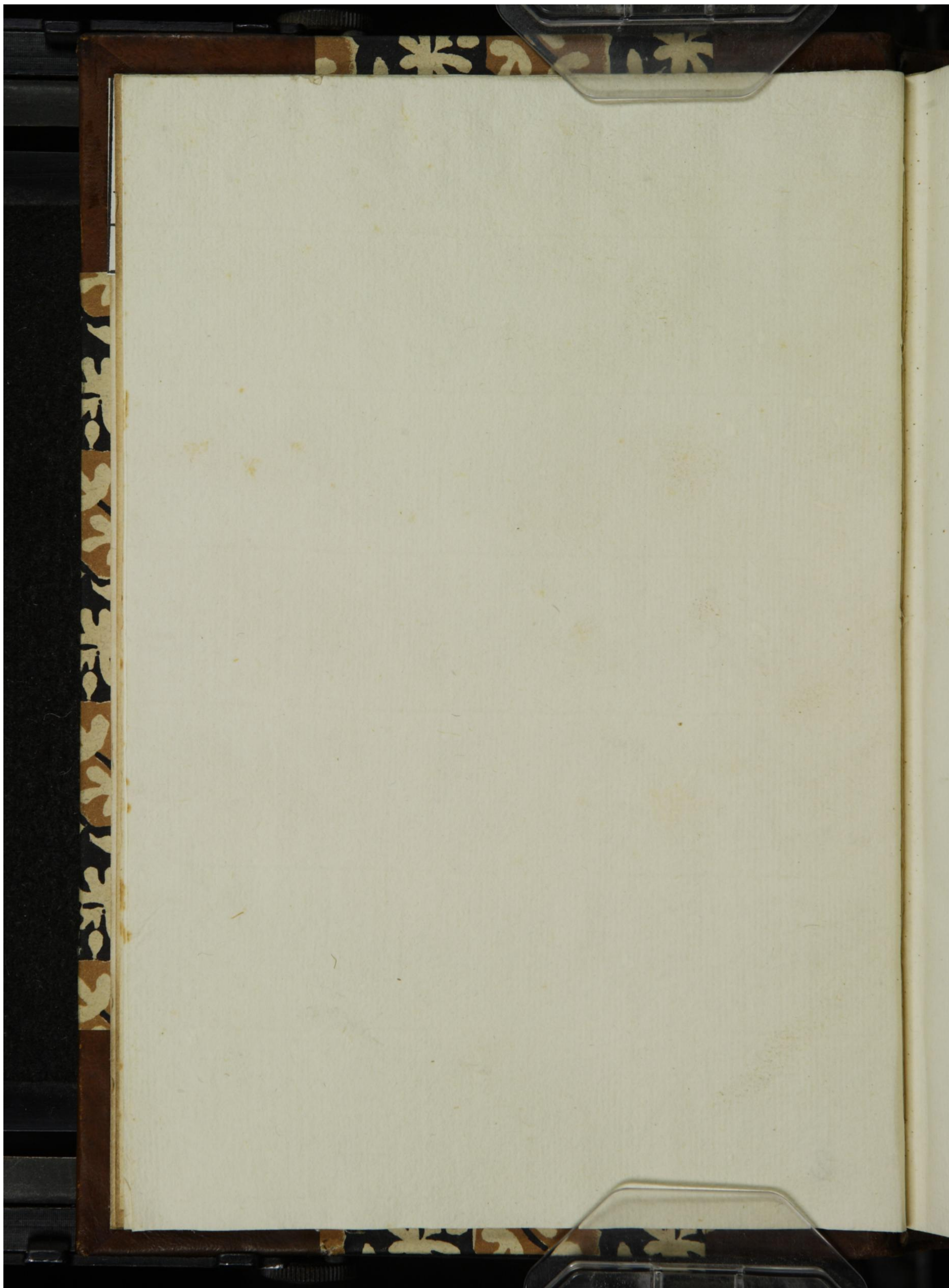
Ex Legato Dnī. Equitis Antonii
Francisci de Marmis

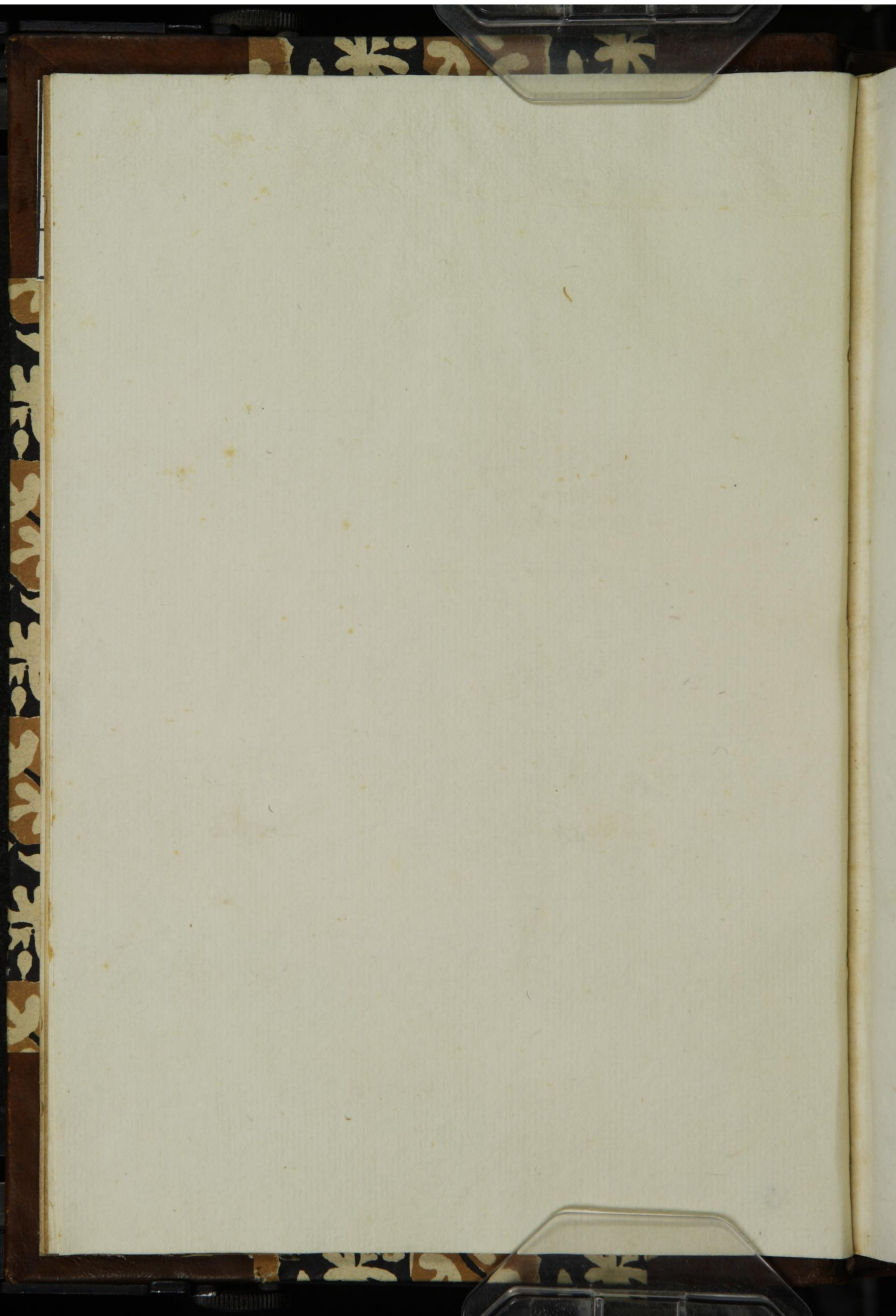
1

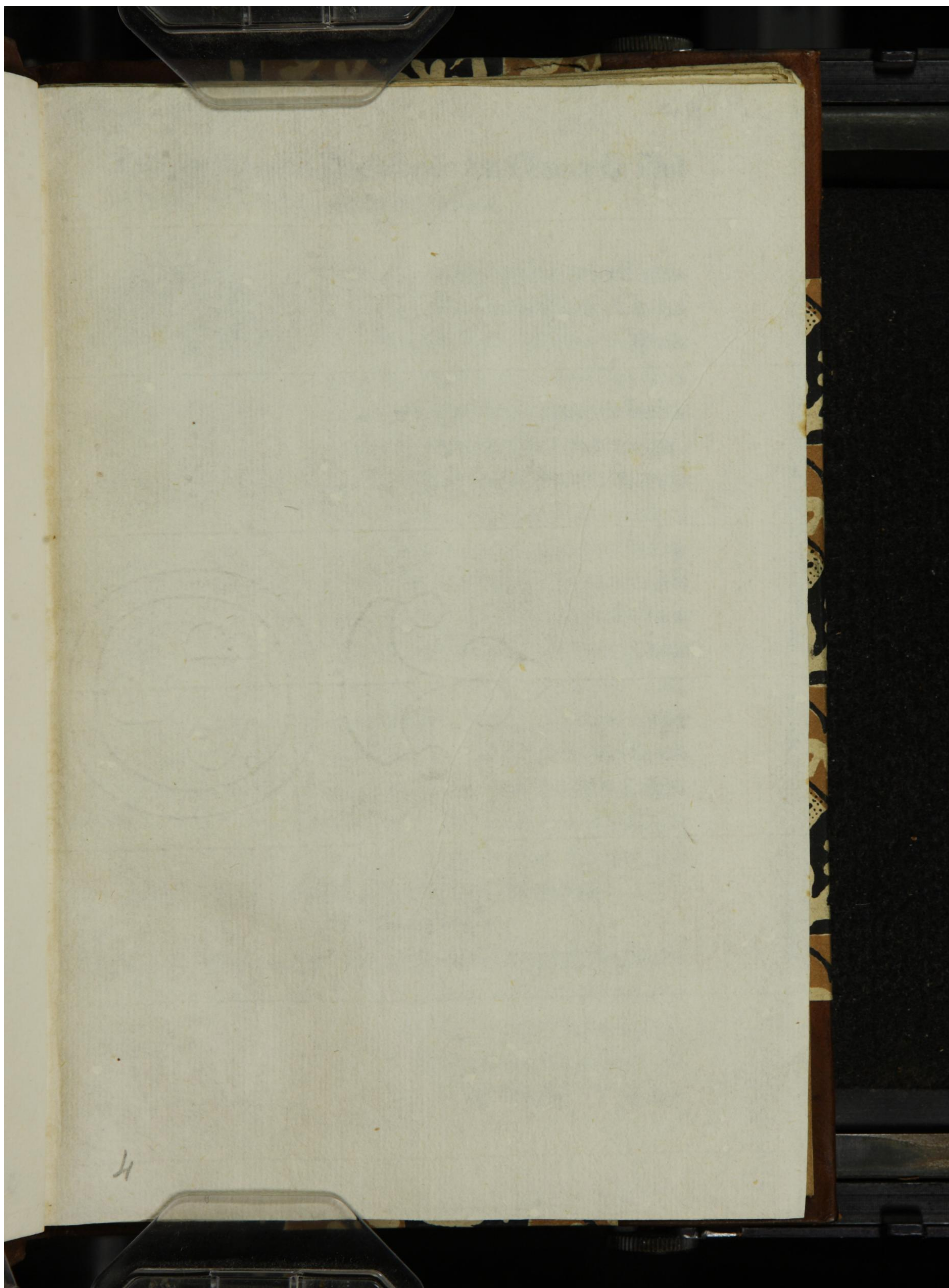

2

3

4

Philippi Beroaldi Declamatio An Orator sit Phil osopho & Medico anteponendus.

Agna:ac uenerabilis res est elo- quentia Viri ornatissimi: Cuius bono nihil præstablius: Cuius beneficio fit:ut tanto hoĩbus ĩpis p̄stent eloquentes: quanto hoĩes cæteris animantibus antecellũt. hoc cũctis satis liquet:hoc præconio omniũ atq; cõ sensu celebratissimũ:hoc nostra quoq; oratiõe iãpri dem edita testatũ est. Attamen hodierno die Philip picas. M. Tullii siue Antõianas auspicaturus existi maui me facturũ operæ precium:si ritu scholastico paulũ rhetoricarer: Et declamatoria dictione p̄lude rẽ. Quod ut cõmodius fiat unã de schola priscorũ declamatorũ controuersiã pertractabo:Daboq; ope ram ut conditurae nostræ:cõcinnataq; edulia faciãt ad stomachum: ut quæ a me dicentur:ea & animos foueant:& aures p̄mulceãt. Sed ut lõgas præfatio nes recidamus:rem ipsam ingrediemur. Quod dũ fit:uos queso diligenter ac libenter attendite.

Argumentum.

Ater qui tres liberos habebat:philosophum
medicũ:o[illegible] em moriens testamento eum
[illegible] utilissimus ciuitati.po[illegible]
fratres: cui hæreditas pa
[illegible] philosoph[illegible] ã iu-

dicibus agit causam:a quo cũ alia tũ hæc dicuntur.

Declamatio.

A Emiror Iudices cuipiã mortaliũ dubium uideri: cui ex tribus fratribus potius paterna bona sint adiudicãda:Cũ philosopoia sit regina cunctarũ disciplinarum: quam.M.Tullius inuẽtum deorũ:Plato uero donum deorũ tradiderũt. Quo bono:ut ipsius Platonis uerbis utar:nihil unquã maius mortalibus datum est a diis:nec unquã dabitur.Hæc est uitæ lex.uirtutũ in dagatrix:uitioꝝ expultrix: lumen legũ:magistra morũ:Rerum elementariarũ exploratrix: Cæli & mũdi cõtemplatrix quin altitudinis studio etiã cælo ipso sublimiora quæpiam uestigat.Et ut inquit platõicus Apuleius In extimo mũdi tergo degit.Hac internuncia homines deo cognati & ꝓximi imo ut uerius loquar dii terreni efficiũtur.Quid per deos immortales excellentius sacratissima illa philosophia:quæ supra hãc caliginem:ĩ qua uolutamur excedens:docet q̃d agatur in cælo? Meritoqꝫ Seneca philosophoꝝ sincerissimus sanctissimusqꝫ:Cui utiqꝫ credi cõuenit. Naturæ rerũ gratias agit:cũ secretiora eius ĩgressus discit quæ uniuersi materia sit:quid sit deus:totus ĩ se intẽ

B derit:An ad nos aliquãdo re[illegible]ciat: faciat quottidie alquid.An semel fecerit:[illegible] sit an mundus: An mũdi aĩa:an potius [illegible] [illegible]eat illi ex lege fatorũ aliq[illegible] min

hæc nulla res magis discusserit caliginẽ illã nebulæ A
crassissimam: quæ ut duo poetarũ clarissimi prodi-
derũt: obtutus mortalium hebetat: mẽtesq; obducit
oppãso ignoratiõis uelamẽto. Quid porro utilius
illa altera philosophiæ ꝑte: quã ꝑtim æthicen: parti B
moralẽ appellitãt. q̃ maxime ad hoĩes spectat: quæ
docet quid ĩ terris agendũ sit: Et errores nostros dis
cuttit: Quæ urbes peperit: Dissipatos hoĩes in socie
tatẽ uitæ cõuocauit: Res. pu. bene moratas instituit.
Unde nõ ĩmerito sectatores philosophiæ ubiq; gen
tiũ philosophos nominitãt noĩe. s. sancto & religio C
so quasi solos sapiẽtiæ studiosos: Qui ante Pytha-
gorã sophi id ẽ sapientes & habebant & nominabã
tur. Quid quod & philosophus medicus ẽ: Cũ phi
losophia ut inquit Arpinas orator sit animoꝝ medi D
cina: Quod & Galenus quoq; testat: Cũ autẽ mor
bi pernitiosiores pluresq; sint animi q̃ corporis: pre
stãtior haud dubie ẽ philosophus: qui grauioribus
morbis medelas ac fomẽta salutariter apponit: q de
niq; tãto est q̃ corporis medicus nobilior utiliorq;:
quãto animus corpore ẽ ꝑtiosior. Quin etiã philoso
phus Orator ẽ. Unde enĩ uis & sylua dicẽdi nisi ex
scholis philosophorũ ducta ẽ? Unde riui eloquẽtiæ
nisi ex fontibus philosophiæ deriuati? Huc adde qđ
dialectice. i. disputatoria siue disputatrix philosopho E
rũ est: quæ rhetoricæ prope germana est: In tantũ ut
Zeno dialecticen manui ĩ pugnũ cõpressæ: Rheto
ricẽ uero exp [illegible] lẽ eẽ tradiderit. Quid ꝑ de-

os imortales hac tripartita philosophia p̄stabilibus: q̄d utilius eē ac dici potest? Cuius una pars rerꝝ naturā scrutatur: altera cōponit animū & mores: tertia structurā uerborꝝ exigit & argumentatiōes. Ipsum porro philosophiæ uocabulū q̄d aliud significat q̄ amorē studiūqꝫ sapientiæ? quo quid melius? Cuius
A germana est philocalia quæ amor pulchritudinis iterp̄tatur: tanq̄ sine philosophia pulchritudo esse nō possit. Cæterū ut semel finiā. Philosophus hoc ē sapiēs est oīa: Et ut iquit ille: uno minor ē Ioue: diues:
B liber: honoratus: pulcher: rex deniqꝫ regū. In tāta apđ priscos extimatiōe ac reuerētia habiti philosophi: ut Platoni sapientiæ antistiti Diōysius tyrānus uittatā nauem obuiā miserit: Ipse quadrigis albis egredientem i littore exceperit: ut Alexander magnus Aristotelis philosophorū doctissimi patriā restituerit i honorē p̄ceptoris: Cui se non minus debere q̄ philippo parēti profitebatur: ut Pythagorā crotoniatæ ac metapōtini pro deo colerent: & ex eius domo tēplū facerēt: Qui i tāta fuit admiratōe: ut q̄ præsentia illius frui meruissent: id prescriberēt ad suos: tanq̄ magnū quiddā ac præclarū adepti forent q̄đ Pythagorā uidissent. Nūc quoqꝫ uos o iudices reueriti nomē philosophi sacrosāctū ac uenerabile: philosopho mihi bōa paterna ut par ē: adiudicate: & sentētia uestra decernite: Cū uoluntas patris hoc uoluerit: Cū sensus cōmunis hoc diiudicet: C[illegible] doctrinæ quā profiteor: hoc peculiarite[illegible]

Audistis hactenus uiri clarissimi: quæ ex philoso phi psona ĩ petitiõe hæreditatis paternæ dicta sunt: nũc quæso audite attentis animis & auribus: quæ se cũdo loco medicus egerit: Qui causæ suæ patroci natus est patrocinio huiusce uel cõsimilis oratiõis.

Disceptatio ẽ iudices ĩter nos nõ quæ ex nostris sit ars spetiosissĩa: sed quæ ciuitati utilissima. Quæ rit quis ex nobis plus mortalibus prosit: Quis nes cit medicum ad omnes totius ciuitatis ordines: Ad omnẽ sexum: Ad omnẽ ætatem pertinere? Cũ sum matibus infimatibus: uiris: fœminis: senibus: pueris ægrotare contingat: Cũ omnes ex hoc utilitatem in discriminatim petant: meritoq; dici potest medicũ rẽ cõmunem terrarum esse. Et mehercles si uera dis picimus: si curiose cuncta perpẽdimus: sola medici na soloq; medico opus ẽ omnibus. Medicia ẽ quæ una cõtra fata depugnat: eaq; idẽtidẽ expugnat: quæ languẽtibus uitã prorogat: quæ iam deploratos: iã defletos: iã in familia orci numeratos: luci auræq; ui tali psæpe restituit: multiq; medicinæ opa reuixisse credũtur: Et ne fabulas percẽseam: quæ ab Aescula pio Hyppolitum & Tyndaridã ad uitã reuocatos ferũt: Nõne Asclepiades ĩter medicos famigerabilis argumentũ huiusce rei uel potentissimum est: q ho mini iã conclamato depositoq; dũ effertur fatũ attu lit: Cuius animã in corporis latibulis delitescentem euocauit: eũq; ab inferis postliminio prope funera tum domũ rettulit. Huc adde qd huic arti tãtũ ho

A

B

noris tribuere maiores:ut diis inuentores suos assi-
gnauerint:cæloq; dicauerint:Apollinē:Aesculapiū-
A que prodēdo:quem ob id Archiatrum quasi princi
pē medicorum dixit Antiquitas : Et pfecto medici
na res est sacra:Et ut Solomōis sapiētia :omnis me
dela a deo est. Ideo& saluberrime sapiētissimus ille
præcepit medicū honorādum esse propter necessita
tem:Cū illum altissimus creauerit:Quod autē phi
losophus frater glīatus ē philosophos prisco seculo
honoratissimos extitisse apud reges : ne ī hac quoq;
pte illi utiq; cesseri:cū medicos accepimus ppe cul
B tos ad deo℞ uicē:Nāq; Hippocrates ille maxius me
dico℞ ob depulsam arte medica pestilētiā ex illirico
ī græciā uēiētē:honores illos meruit a græcis :quos
herculi decreuerūt.qua in re subit mentē illud Gale
ni ex libro theriaces :queādmodum.s.iussit diuinus
Hippocrates ignes fieri medicatos odoramentis &
suaueolētibus unguētis pfusos:ut ita aer tabificus
emacularet:fieretq; ī attrahendo īnocētior sincerior
q;.Q d ī pestilētia factitādū Auicēna quoq; pcepit.
Quid Asclepiades idē inter medicos priscos (Hip
pocratē semp excipio)facile princeps: nōne uniuer
sum ppe humanū genus circunegit in se se: nō alio
modo q̄ si e cælo emissus aduenisset:qnq; res maxi
me cōmuniū auxilio℞ pfessus.Abstinētiā cibi:uini:
C frictionē corporis:ambulationē:gestationēq;:q ex-
petitus a maxio regum Mithridate legatos illius ad
se missos pollicitatiōesq; ingētes spreuit posthabu

itaq; quieti literarum. Critobolus quoq; & Erasistratus habiti sunt in maxĩa apd reges maxĩos existimatiõe: cũ alter Philippũ Alexandri patrẽ: alter Anthiochũ syriæ regẽ solerti curatõe sanassent. Quid multa? cũ sanitate nihil utilius sit mortalibus: qd Galenus quoq; asserit ĩ libro heresẽõ. i. sectarum. Medicina ãt cũ sanitatẽ pstet liquido colligimus medicũ & philosopho & oratorẽ lõge utiliorẽ esse ciuitati. qd si philosophia aĩ medicina dicitur: medicĩa quoq; corporum philosophia phibet: cuius adiumenta ĩfirmitas hoĩum aduocat: & cõtinuo ubi ægritudo inuasit solatia medici reqrit: philosophis oratoribusq; posthabitis: in quibus nullæ suppetiæ salutares: nulla sunt adminicula lãguentium: Quibus præsto est medicus: & remediis præsentissimis opitulatur. pinde iuriscõsulti A
medicos pfessoribus studiorum liberalium merito anteponunt. cũ hii salutẽ hominum agãt: Illi studiorũ curã. Quid nunc ego enumerẽ medicinæ ptes:
quas oĩs sacras ac salutares puto: Dieteticã quæ ui B
ctu: pharmaceuticã: quæ medicamẽtis: Chirurgicã: C
quæ manu curat: Ex quo fit ut q medicinæ utilitatẽ D
nõ uidet: Is nõ ut lusciosus sed ut exoculatus nihil prsus uideat. Quocirca iudices: si utilitati publicæ cõsulitis: si medicũ ĩ ciuitate utilissimũ eẽ cognoscitis: mihi qui saluberrimam artium utilissimamque profiteor hæredtatem paternam assignitate.

Dixi.

Audistis uiri spectatissimi: quæ philosophus: q̃

8

post philosophum medicus dixerit ī causa adipiscē dæ paternæ hæreditatis:nūc sedulo auscultate: atq; animum aduertite:& ea qua soletis comitate perpen dite:quid nouissimo loco dixerit orator. Erunt opi nor hæc nec iniucunda relatu:nec ingrata auditu: nec indigna cognitu. sic autem Oratorem causam suam egisse creditote.

Nunq̄ magis iudices sensi quāta sit oratoriæ fa cultatis uis atq; excellentia:quā hodierno die: dum fratres audio non ex instrumento philosophiæ: aut medicinæ:sed ex Oratoria supellectile īstructos cau sam actitasse:Adeo sua philosopho philosophia:me dico medicina nihil opis ī agenda causa præstitere: Quin muti pene cōticuissent nisi ad eloquentiæ no stræ adminicula cōfugissent:sine cuius nitore philo sophia sordescit:medicia obsolescit: Disciplinæ om nes incultæ rubiginát: Adeo necessaria est atq; con ducibilis omnibus oīum īgenuarum doctrinarum ꝓfessoribus eloquētia:Cuius utilitati maiestatiq; ni hil(absit uerbo inuidia)est comparādum.Et ꝗa mi hi primum cum fratre philosopho agēdum est:An ego philosophā cum oratoria? philosophum cum oratore contendā?Parcius tecum agere cogor & mi tius qa frater es:sed tamen(qđ īter nos dictum sit) ista tua p̄clara philosophia q̄ gloriose iactas mi fra

A ter:& tanq̄ filiolā exoscularis nequaq̄ tāti est:quanti eam uideri uis: nec tam ī philosophia studium sapi entiæ est q̄ opinatio. Nā cum scientia certi sit opina

tio incerti:scholæ philosophoꝝ oīum ac sectæ dum
philosophātur haud dubie opinantur. Id.n.opinat
quisq; qđ nescit. Illi autē qui de rebus naturalibus
& cælestibus disputant opinione educuntur: Cum
ueritas demersa in secretariis naturæ delitescat.hinc A
philosophos a scriptoribus luculentis opinatores:
opiniosos:opiniosissimos dici nouimus. Vnde au
tem queso nisi ex opinatione tot dissidia:tot compu
gnatiōes philosophoꝝ emanarunt: tot sectæ discor
dantes.Dicā.n.non obstrigilandi causa:sed quia ita
res se habet.Pugnāt philosophi inter se atq; dissenti B
unt dissidio nō paruo magnis irebus & seriis.Q ui
dā principium reꝝ eē autumāt:aquā: ut Thales mi C
lesius. Alii ignem:ut Heraclitus cognomento scoti
nus.i.tenebricosus.Q uidam aera:ut Anaximenes.
Pythagoras uero: Empedocles: Epicarmus Aliiq;
physici cōplusculi q̄ttuor elemēta pricipium reꝝ eē
posuerūt .Plato Deum factitatorē mūdi esse tradit.
Aristoteles mundū inatum esse autumat.Epicurus
Democritus:Leucippus ex atomis hoc est corpuscu
lis isecabilibus mundum formatum esse cōtendūt.
Præterea de deo:de aīa:de finibus bonoꝝ:de meteo
ris:iter philosophos nō cōstat: Q uidā deos inume D
ros: qdā nullum esse crediderunt. Platonici unum
quidē curātem reꝝ. At Epicurei otiosum & inexerci
tū.Stoici Deum extrinsecus figuli mō torquentem
hāc mundi molem esse prodiderūt. Platonici intra
mundū:ut gubernatoris exemplo itra illud maneat

qa regat. Sunt qui i fortunæ iā lapsibus oīa ponāt: & nullo credāt mūdū rector moueri: natura uoluente uices & lucis & āni. qdā curā deo⁊ intra sidera cōti nēt: Nōnulli diuinā ꝓuidētiā ad lunā usq; deducūt: tāq̄ irridēdū sit ager curā re⁊ hūana⁊. illd̄ qcqd ē sū mū: atq; indeco⁊ sit dei maiestatē pollui tā multipli
A ci sordidoq; ministerio: Quāta dii boni de aīa inter philosophos pugna? Plato ait aīam esse substantiā αὐτοκίνητον. i. se mouentē. Xenocrates nume⁊. Aristo teles: entelechiā. Pythagoras & Philolaus & Aristo xenus: harmoniā: Possidōius: ideā: Hippocrates: spi ritū tenuem p corpus oē dispsum. Origenes adamā tius: substantiā sensibilē & mobilem: Hipparcus & zeno: ignē. Anaximenes: aera. Empedocles: suffusū cordi sanguinē: Democritus: ex atomis cōflatā. Dice archus uero nullū esse aīum: nullā aīam: frustraq; & aīalia & aīantes ap pellari. Alii æternā. Alii mortalē aīam dissolubilēq; eē cōtēdūt. Ecclesiastico⁊ quoq; sup eadē re est dissidiū: Alii ab origie mundi factas i cælo aīas. Alii ex traduce ꝓpagari. Alii deū quotidie aī as opari tradūt. Qd̄ & xpianū dogma cōfirmat. Hæc & id gēus alia: tā uaria tam dissidentia cū lego quo me uertā? quē seq̄r? cui credam? succurrit illud Oratianū: Bellua multo⁊ capitū es: Nā qd seq̄r aut quē? Merito dixit Lactātius: de aīa iter philosophos nōdū cōuenit: nec unq̄ fortasse cōueniet: & a Lucre tio decēter & uere dictū est. Ignoratur. n. que sit natu
B ra aīai. Eadē fere cōtētio est circa fines bonorum: cū

alii i uoluptate ut Aristippus. Alii i uirtute ut Zeno. Alii i primis naturæ. Quæ græci τα πρωτα φυσεως. Augustinus & Varro primigenia uocãt: ut Carneades. Alii i indolẽtia: ut Hierõymus Rhodius sũmũ bonũ collocauerit. pipatetici ex triplici genere bonorũ: aĩ. s. & corpis atq externis fœlicitatẽ metiunť: nec multo secus academici. uoluptatẽ cũ honestate Dinomachus & Calipho copularũt. idolentiá: q̃ græce αναλγησια dr̃ honestati Diodorus stoicus adiunxit. Quid dicã de rebus naturalibus q̃ta sit iter meteorologos dispilitas atq dissensio. De cometis. De fulminibus. De arcu cælesti. De niloticis icremẽtis nõ cõstat: Quid multa? De motu terræ: & ut iquit poeta. Vnđ tremor terris: & qua ui maria alta tumescãt: obiicibus ruptis. Sũt philosophi iter se discrepãtissimi. Et in hac re uel sola oppidoq̃ mira incõstantia ẽ: Nãq Anaxagoras ignẽ cãm motus existimat. Anaximenes terrã ipsam sibi ipsi eẽ cãm motus nec extrisecus icurrere qđ illã ipellat: sed intus ipsam illidi in semet ipam. Quidam motũ aquæ iputauer̃ ut Thales milesius: Democritus uero motum fieri autumat: aliqñ spiritu: aliqñ aqua: aliquando utroq. Aristoteles. Albertus magnus: & omnis peripateticorũ schola spiritum acuẽtos causam esse motus terræ alacriter affirmant: Cui sentẽtiæ Plinius nr̃ & Seneca subscribũt. Ex hoc tam multiplici dissidio ex tãta philosophoꝶ discordia hađ dubie fit ut icert⁹ sim qbus credã: qbus accedam. Cuius sectæ me candi-

datũ eẽ profitear: Quicq̃d elegero plurimos uideo
improbaturos. quicquid probauero: plures negatu
ros. ut iter tot ambigua: illud tãtum Socraticũ mihi
certũ uerumq; esse uideatur: Hoc scio ꝙ nescio. Inde
A fit ut academicorũ ἀκαταληψίαν. i. incõprehẽsibilita
tẽ minime improbẽ: qui nulli rei assentiẽdũ: q ob id
σκεπτικοὶ καὶ ἀπορητικοὶ idest consideratores & am
B bigentes dicũtur. Meritoq; Proteus ꝑsonã ueritatis
sustinere creditus: quam obtinere nemo potest fal
sis imaginibus illudentem & cõprehensiõis nodos
C relaxãtem. Ad hæc adde ꝙ philosophos irreligio
sos putãt: Eosq; ferme arbitrari deos non esse: Dum
meras rerũ causas & simplices rimãtur. Ex hac opi
nor incõcinnitate dissidiisq; sectarum factũ fuit oli
uetus senatus consultum: Quo philosophi er urbe
Roma pulsi sunt peride ac iutiles atque infructuo
si. Mox iterum Domitião imperãte exacti ex urbe &
D Italia iterdicti. Vt semel finiã: propositum fratris de
miror inhiantis paterna bona. Cum philosophus si
Platoni credimus: Cui utiq; in re philosophica credi
cõuenit: minime sit philochrematos idest pecũiæ cu
pidus: immo cõtemptor diuitiaꝝ. Quo circa desiste
frater moneo a petitione hereditaria: ne ab instituto
sectæ tuæ deflexisse uidearis: & uitæ contrarius ire
E priori. Nihil enĩ habet philosophia præstantius q̃ ꝙ
modicis cõtenta ampliores opes nõ desiderat. Vnde
fit ut cõditores legũ philosophos ꝓfessorum nume
ro nõ habeãt: Quia hoc primum eos profiteri opor

teat mercenariā operā spernere. hæc satis ad philosophum: qui nimis urgeri iā uidetur & cōmoueri uera castigatiōe cōmonitus. Transeamus deiceps ad medicum: quem itelligo fiducia medicinæ ad hāc causam oppido q̄ fidenter descendisse: Cuius ars haud quaq̄ philosophiæ absimilis ē. uidelicet uaria. inconstans. interpollis: et non parū sæpe perniciosa: quā ut inuestibulo disertationis statim repercutiam eleuēq;: Nonne inter medicos prope maior q̄ inter philosophos pugna ē atq; cōtentio? Qui i diuersas curādi uias ꝓcesserunt. Hippocrati causa morbi originalis uidetur esse i spiritu siue flatu: quem morborū omniū patrem & auum appellat. Herophilo i humidis omne uitium uisum est. Erasistrato si sanguis in arterias hoc est uenas: quæ spiritui accommodatæ sunt: Quas recentiores medici pulsatiles nominā̄t: trāsfunditur. Asclepiadi uero placuit originem egritudinū esse manātia corpuscula p inuisibilia foramina subsistendo iter claudāt & meatus obturent. Ad hæc cum ciborū cōcoctione maxime sanitas cōstet: Meritoq; stomachus paterfamilias & rex totius corporis in homine dicatur: In hac quoq; parte discrepātissimi sunt. Erasistratus enim cibos atteri in uentre cōtendit: Plistonicus putrescere: Hippocrati placet p calorem cibos cōcoqui: Quod Galenus: Auicenna: & medicorū neotericorum scholæ confirmant. Asclepiades ueto nihil cōcoqui autumat: sed crudā materiam sicut assumpta est i corpus omne diduci

A

B

C

D

11

Huc adde quod alii medicinā dicunt esse rationalē:
Alii ī usu tantum & experimentis eam posuerūt:per
inde ac usus in curationibus sicut in cæteris oībus
A artibus sit magister efficacissimus: Vnde logici qui-
dā quasi rationales dicti: Quidam ab experimentis
empirici ut Serapion & Apollonius & Heraclides.
Sūt & methodici a uia quadam quā sequuntur no
B minati. Ob hoc dixit Ausonius in gryppo ternario:
Triplicē esse medicinā illo uersu: Triplex quoq; for
ma medendi: quæ logos & methodos cuiq; experiē
C tia nomen. Sūt & dogmatici q̄bus sunt sua decreta
seu placita sine quibus nulla secta consistere potest:
hos maxīe probat Galēus: a quo Empirici improbā
tur: qui ait Herophilū & Philippum in primis Em
pirices idest expientiæ sectatores extitisse: Cū Hippo
crates & Diocles Caristius & Herasistratus logicē
heresin. i. ratiōalem sectā sectati sint: Methodices ue
ro pricipes fuerūt: Archigenes: & Themison. De qui
D bus opinor sensit Satyrographus scribens. Aduo-
cat Archigenē onerosaq; pallia iactat: Itē quot The
mison egros autūno occiderit uno: Fuit & prodicus
selymbriæ natus: q̄ instituit Iatralepticen. i. unctoriā
medicinā. hic ī numeræ sectæ fluxerūt: Dogmata īfi
nita: sentētiæ mltiplices. hic illæ circa ægros miseræ
cōcertatiōes: nullo idē cēsente ne uideatur assertio al
E terius. hic illa īfelicis monumenti īscriptio. turba me
dicoꝝ se periisse. Et Adrianus imperator: ut auctor
est Dion moriēs dixit: Medicoꝝ turba pricipem per

dit:cui concinit uersiculus ille apud Græcos uice
prouerbii celebratus πολλων ιατρων ασοδος μαπολεσεν
idest multorum medicorũ introitus me perdidit. Ne
queo mihi temperare quominus pliniana illa ꝑcen
seam ad hoc totũ negotium mire facientia: q̃bus lu
culentus ille scriptor ĩ medicos perorans asserit nul A
lam artem medicina incõstãtiorem fuisse: nec dubiũ
esse medicos oĩs scientiæ famam nouitate aliqua au
cupantes a ĩas nostras statim negotiari: discunt peri B
culis nostris: & experimenta ꝑ mortes agunt: medi-
coq; tantũ hominem occidisse summa impunitas ẽ
quinimmo trãsit in conuitiũ: & intemperãtia culpa
tur: Quod si lex ulla extaret: q̃ puniret inscitiam ca
pitalem: oppido q̃ paucos uideres medicinæ profes
sores. prouerbiale illud sat notũ: Titulo medicorũ
remedia habent pyxides uenena. hinc ille lacon me
dico dicẽti nihil habes mali: ου γαρ σοι εφη ιατρω χρω
μαι. Nõ enim inquit te medico utor: Et iterum cum
medicus dixisset γερων γεγονας idest senex factus es.
διοτι ειπεν ουκ εχρησαμην ιατρω. i. Quoniam inquit
non usus sum te medico. Atqui dicet quispiam: ui
demus quottidie multos morbis grauissimis acutis
simisq; implicitos auxilio medicorum conualuisse:
Quibus responderi breuiter possit illud Ausonii:
Euasit fati ope nõ medici. Contra plures uideas oc-
cũbere q̃ sanescere: Quibus medici: q̃ habentur cla
rissimi medicorũ nihil profuere. Præterea millia gen
tium olim fuerunt. & in præsentia sunt sine medicis

12

degentiũ. Nos uero alie na opera uiuimus. Alienis pedibus ambulamus: Alienis promiſſis credimus. Quod niſi iã ad finem mea feſtinaret oro: oſtendere
A poſſem q̃ multa ſunt nomina rerũ medicatarꝝ apud Galenum: Auicennã: alioſq; medicorꝝ celeberrimos male itellecta: peius tradita: peſſime uſurpata. In quibus cũ diſpendio uitæ mortaliũ recentiores hallucinãtur: Et aliud pro alio propinantes ſæpe dant mortiferã potionẽ pro ſalutifera. Quas ob res liquido colligimus o frater medice diſciplinã tuam quã tu iactãticulus tãtopere extollis: nõ tam utilẽ eſſe ciui-
B tati q̃ detrimentoſam: Salubriterq; portius Cato creditur medicis interdixiſſe: Cuius oraculo cludã hãc de medicis diſputationẽ. Sunt autẽ Catonis uerba hæc: Quãdocũq; gẽs iſta ſuas litteras dabit oĩa corrũpet: Tunc etiã magis ſi medicos ſuos huc mittet.

Hæc autẽ oĩa in phiſophos & medicos in flamã ter ſatis perorata: Nemo ueſtrũ uiri clariſſimi queſo perinde dicta accipiat atq; ſi ex pſona mea dicerẽtur. Abſit eni a me talis inſectatio: ſed tanq̃ ex pſona oratoris agentis cauſam aduerſus fratres. Alterũ philoſophum: Alterũ medicum: qui cum diluerit eleuaueritq; fraternas profeſſiones oratoriã diſciplinam & oratoris nomẽ ualentiſſime tutatus eſt: Vt.ſ. dixerit nõ ſolum illa omniũ iudicum exorabula: quæ a nobis & dici ſolent: & poſſunt: ſed multis quoq; adminicul fulſerit: roborauerit: erexerit cauſam eloquẽtiæ quæ ad preſens omitto: Illa tantũ rettuliſſe cõtentus

qđ ex paciatus orator per latissimos rhetorices cam pos talia subiunxit.

Quod eloquētia inqt o iudices una de summis uirtutibus sit ciuitatiq; utilissima: adeo clarū: adeo ī cōfesso est: ut probatione nō egeat. Nā cum Orator finiatur: uir bonus dicēdi peritus: rhetorice uero benedicēdi scientia: utilē esse eā confitendū est. Quæ bonitate constat: elegantia pollet nitore splendescit: Cuius ope & opera preclara oīa fiūt & magna: Equidem cōditores urbiū: non tam philosophica doctrina: q̄ elegātia oratoria & illicio facūdiæ pellexerunt dispalatos homines ad ciuilitatem politicamq; uiuēdi rationem. Consimiliter cōstitutores legū quibus nihil pene emunctius: limatius: & sententiosum magis: adminiculati fulturis eloquentiæ leges saluberrimas eloquentissimasq; cōdidere: quas mox interpretes interpretamentis barbaris fœdauerūt Formatores quoq; rerum publicarum: Imperatores bellicorum exercituum regere cōsiliis: & moderari res magnas sine docta uoce & oratoris ui haud quaq̄ potuissent. Deniq; scriptores fere omnes in omni doctrinarum genere uel eminentissimi sint pigmentis oratoriis sine dolatorio rhetorico statim lectori nauseam faciunt & bilem mouēt. Adeo scriptio omnis citra elegātiā est ꝓxima fastidio: tantāq; uim habet illa a poeta prisci seculi dicta flexanima atq; omnium regina rerum oratio. Merito apud romanos: qua re publica nulla unquam maior: nulla sanctior: nulla

13

bonis exẽplis ditior extitit: summa sp̄ oratoribus di
gnitas fuit. Et ut auctor ē Cornelius tacitus: nullus
A magnā potentiā sine eloquẽtia est cōsequutus. Q đ
ut de aliis taceā: nōne Marcus Tullius ille orādi re
gula & dicendi lex: Cuius ingeniū Romano ĩperio
par fuit: qui latinæ facūdiæ pomeriū ꝓmouit: ad cō
sulatū usq; amplissimāq; dignitatē ex humilitate na
taliū & loci euectus est: Quo quid utilius ĩ Roma
na republica excogitari pōt? Quo suadente legem
agrariā hoc est alimenta abdicarunt Romanæ tri
bus. Cuius linguæ fulmē Catilinæ ĩfregit audaciā:
& ipsum ꝓscripsit Antoniū: Cuius noīe supplicatio
B nes a senatu decretæ sunt: Qui maximus honor ui
ctoribus bello ducibus dat̃. Qui togato ante Cice
ronē habitus est nemini: Demosthenē quoq; admi
C rabatur græcia: obseruabat rex p̄sarꝶ: & plurimus de
eo apud Philippū sermo hēbatur: cuius gloria tā ce
lebris tam per ora omnium uolitans extitit: ut Ani
D cula aquam ferens ita insusurauerit alteri: ουτος εϛι δη
μοϑενης: hic est ille Demosthenes. & olim Gorgiæ
rhetori leontino a græcia delphis soli statua non in
aurata: sed aurea dedicata: Tantus honos habebat̃
oratoriæ artis professoribus. In homine p̄cipue duo
sunt Ratio: & Oratio: Vnde ab Apuleio homines
finiuntur ratione plaudētes: oratione pollentes: Sed
ratio sine oratione prope mutila est & manca: Qua
re si nihil ab illo parente rerum fabricatoreque mū
di deo melius oratione accepimus: si utilissimū esse

nemo non nouit eloquentia pollere:ſenatum popu
lum:exercitum:mortales omnes in quæ uelit orator
ducere:ſi uiribus orãdi tantum aſſequi poteſt ut ful
gere:fulminare:tonare:quod Pericli contigit:uideat
orator:pronunciare Iudices pro oratore:& ſecundũ
me litem date:& ut qui orator ad uos uenerim:abeã
a uobis exorator efficite:ut ſi rhetorice eſt perſuaden
di opifex ac ſuadæ medulla:uidear apud uos perſua
ſibiliter dixiſſe:ſiue enim perſuadere ſiue bene dicere
finis eſt:& ſummum in oratore:utrũque id munus
impleuiſſe uidebor:ſi uoti compos ex ſententia ue
ſtra ac pronunciatione diſceſſero. Dixi.

Credibile eſt:poſt poratã a tribus fratribus corã
iudices ipſos cõcordi cõſenſu oibus ſentẽtiis ꝓnun
ciaſſe ꝓ oratore:illiqꝫ adiudicaſſe paternã herẽditatẽ.

FINIS.

PHILIPPI BEROALDI LIBELLVS DE OPTIMO STATV.

ARS PHILOSOPHIAE EST
& ea quidem pulcherrima uiri clariſ
ſimi adminiſtrare rẽpublicã:Quod
ſane negocium ianuam famæ repã
dit:& uirum prudentem:ac politicõ
oſtendit.Nã ſi præclarũ & laudabi
le eſt in re œconomica agere bonum patrẽfamilias:
quanto præclarius:ac laudabilius in republica age

re patriæ parentem: Et cum homo hominum cã natus sit: nusquã ꝓfecto cõmodius põt hõibus homo ꝓdesse: ac patrocinari q̃ administrãdo rẽpublicam: quæ in uniuersum cũctoꝶ cõmoda cõplectitur. Vt autẽ non satis est bonas leges habere: nisi custodes earum sint diligentissimi: quos græci nomophylacas uocãt: ita nõ sufficit bene moratas esse ciuitates: nisi eaꝶ sint tutores uigilantissimi: hi aũt sunt reipublicæ gubernatores: Quorũ opera sedentaria plus haud dubie ꝓdest q̃ cæterorũ negociosa strenuitas. Sed cũ administrandæ reipublicæ sit forma nõ simplex: nec genus unum: Cũ alii aliud ꝓbent: Videor facturus operæprecium si hodierna disertatiõe quæpiam de republica: deq; optimo statu & principe digna scitu: nec indigna memoratu ex litteraꝶ interiorum secretariis deprompsero: quæ audiẽtium: & aures permulceant: & animos refoueant. Quod dum a me fit uos quæso diligenter attendite.

A

Dministrandarum ciuitatũ tres sunt spẽs. Est principatus unius quam monarchiã uocãt. Est paucorum optimatiumq;: quæ oligarchia atque aristocratia nuncupatur. Tertia ẽ popularis gubernatio: quæ græco uocabulo demo cratia dicitur: auctores Dion: Plato: Aristoteles: cæteri. Item Aristoteles in secũdo politicorum quosdã fuisse tradit: qui optimam gubernationem esse crederẽt ex omnibus hiis commixtam: & propterea laudari rempub. lacedæmoniorũ ueluti ex monarchia:

aristocratia:democratia consistentem. Rex enĩ apud
illos erat pro unius gubernatione. Senatus:pro pau
corum potentia: Ephori autem statum popularem
repræsentabant: Quæ uero ex tribus administratio
nibus melior:potiorque sit difficile est iudicatu : cũ
suos quæq; assertores habeat:nec ego tanq̃ arbiter
honorarius quicq̃ decernere ausim:sed quid ueteres
senserint explicabo. Ita.n. optime citraq; inuidiã alie
nis iudiciis rei tantæ censura peragetur:& cum libe
ra sint iudicia opinetur de his ut cuique libitum erit:
existimatio sua cuique sit:ut autem facilius res tota
colliquescat historia remotior enarranda est huic ne
gocio:quod molior:accommodissima.

Post magophonian.i.magorꝝ cædẽ:quo die nul
li magorum fas est in publicum ꝓdire:sed cuncti in
tra domorum septa se continent:facta est consulta
tio de statu persarum constituendo:ubi uariæ sentẽ
tiæ dictæ. Ex quibus istæ tres potissimũ memoriæ
sunt ꝓditæ. Othanes exhortãs ad gubernationẽ po
pularẽ:a monarchia ꝑ uirili pte dehortabat᷑: oñdẽs
pricipatũ unius haud quaq̃ ꝓbãdũ:ꝓpterea qđ ẽt si
optimus fuerit:tñ ex licẽtia peccãdi & isolẽtia leges
ꝑuaricet᷑:fœmĩas ui cõstupret:idẽnatos iterimat : &
ipune bacchabũdus oia ex aĩ libidine cõficiat. At cũ
dñat᷑ iqt multitudo i primis nomẽ obtiet oium pul
cherrimũ:isonomiã.i.iuris æquabilitatẽ:oia cõsilia i
cõe referunt᷑:& i multitudie oia isunt. hæc Othanes.

At megabyzus:ad oligarchiam.i.ad statum pau

corum rem traducens ad eam socios hortabatur im probans Othanis sententiam: tanq̄ populari multitudine nihil sit: neq; insipientius: neq; insolentius: Et plebi propium suūq; sit nihil intelligere: quæ ad res obeundas sine consilio præceps ruit torrenti flumini similis. Itaq; improbato statu populari tāq̄ pessimo hortatus est ad statum optimatium dicēs: credibile esse ex optimis optima existere consilia.

A Post megabyzi sn̄iam Darius tertio loco dixit: statū unius pricipis anteponēdū monarchiāq; eē p̄stātissimā. ꝑpositis. n. tribus statibus & his oibus optimis: ut optie iperet populus: optime pauci: optime unus: Multo ātecellere unius iperiū: nā uiri (iquit) unius: q optius sit: pricipatu: nihil melius eē cōstat. De statu populi turbulēto. s. & ꝑincōsulto: idē sentio qđ Megabyzus. De statu uero paucorū: hoc amplius contra megabyzum: qđ uidelicet odia inter ipos priuatim excitantur in publicū pernitiosa: Cū unus quisq; primus in republica esse uelit: Ex talibus autem odiis seditiones: ex seditionibus: cædes existūt: Proinde opus est ut unus sit ueluti caput: a quo nequaq̄ membra dissentiant.

Hæ tres in consilio persarum fuerunt dictæ sentētiæ: quarum ultima uicit: qđ. s. melior foret status unius: & ita auctor ipse sentētiæ Darius paulo post rex persarum ē declaratus. Hæc in curia barbarorū agitata: qui nullo litterarum dolatorio sunt leuigati. Videamus deinceps quid doctissimi uirorum su-

per hac re ſenſerint. Pleriq; oẽs damnant guber A
nationem popularẽ perinde ac peſſimã: a qua Apol
lonius tyanæus Veſpaſianum dehortatur: atq; ab
ducere contendit apud Philoſtratum cõtra Euphra
tis & Dionis ſentẽtiã: Veſpaſiano ſuadentiũ: ut po
pularẽ ſtatũ reſtituat: tanq̃ ciuitas romana populari
gubernatiõe maxĩe gauderet: & ſub tali adminiſtra
tione: magnã imperii partem adepta eſſet. Sentẽtiæ
Apollonii aſtipulatur. M. Tullius: q̃ in oratiõe pro
plantio ſic inquit: non eſt conſilium in uulgo: nõ ra
tio: non diſcrimen: non diligẽtia. Et ab optimo poe
ta dictũ ẽ. Sciditur ĩcertũ ſtudia in. cõtraria uulgus.
olim Demoſthenes quoq; extorris & in exilium per
gens cum ſuſpirio dixit: O pallas: quæ tribus infeſti
ſtiſſimis belluis delectaris: noctua: dracone: & popu
lo: tanquam populus inter κακα θηρια .i. malas be
ſtias numerandus ſit: Quin etiam Plato populum
dixit eſſe belluam multorum capitum: cui ſuccinit il
lud Oratianum: Bellua multorum capitum es: Nã B
quid ſequar aut quem? Lycurgus nomothetes. i. le
gum conditor: interrogatus cur ſtatum popularẽ i
republica lacedæmoniorum non cõſtitueret: ſcite re
ſpondit: συ πρωτος εν οικια σου ποιησον δημοκρατιαν
.i. tu primus in domo tua efficito principatum po
pularem. Quadrat huic rei ſententia quoq; illa
græci poetæ catholica. ισχυρον οχλος εστιν ουκ εχει δε
νουν: hoc intellectu: turba turbulenta eſt: nec men
tem habet.

Reliquæ duæ administrationes paucorum ſcilicet & unius ualde probantur:nam ꝙ ſtatus optimatium qui dicitur Ariſtocraticus ſit optimus nomine ipſo declaratur & exemplis tam recẽtibus q̃ uetuſtis liquet:& auctoritate fulcitur. Sentẽtia plautina eſt ĩ milite. Nemo ſolus ſatis ſapit. Ex quo fit ut conſultationes plurium bonorũ in unum cõſpirantes ſint ſalutares & conducibiles rebus magnis adminiſtrãdis. Ariſtoteles in tertio politicorũ Vno (inqt) duo meliores ſunt: & ante Ariſtotelẽ Homerus cecinit: Duos ad omnia eſſe præſtãtiores hinc Agamẽnon homericus decẽ optat cõſiliarios Neſtori cõſimiles illo uerſu. τοιουτοι δεκα μοι· συμφραδμονες ειεν αχαιοι.

Cæterũ ut ſtatũ unius optimũ p̄ſtantiſſimumq; eſſe credamus ĩclinat animus & ratio ſuadet: & ſententia eruditoꝝ decernit:quoꝝ auctoritas nobis pro ratione ẽ:inter quos ẽ Ariſtoteles:q̃ ĩ.viii.ethicoꝝ cẽſet adminiſtrationẽ populi eſſe peſſimã:unius uero optimã:& Homerus qui ĩ ſecunda illiados rhapſodia ſic inquit ουκ αγαθον πολυκοιρανιη εις κοιρανος εστω εις βασυλευς.i. ñ bonus ẽ multorũ prĩcipatus:unus ſit dñs:unus rex:qđ uno uerſu ſic reddi p̄t. Nõ opus ut multi ſed princeps imperet unus:rex unus. Dion ſyracuſanus uerſum hũc Homericũ referens: olim dictitauit non poſſe bene regi rẽpublicam multorũ imperiis:Et a Domitiano itidem dictum eſt:Non ẽ bona imperatorum multitudo. Ad hæc diuus Ciprianus ut unus inquit ſit princeps omnis natura

cõsentit. Rex unus ē apibus: & dux unus ĩ gregibus & ĩ armẽtis rector unus. Multo magis mũdi rector unus: q uniuersa quæ sunt uerbo iubet: ratiõe dispẽsat: uirtute cõsumat. Cipriano subscribit illđ: qđ ĩ decretis cano. septima quæstiõe prima traditũ ē ex auctoritate Hieronymi ad rusticũ mõachũ sic scribẽs In apibus dux unus ē: & grues unã sequũtur ordĩe litterato: imperator unus: iudex unus prouinciæ. Ibi dẽ ꝑcipitur: ut singuli sint ecclesiaꝝ episcopi: singuli archiepiscopi: singuli archidiaconi. Ille quoq; diuinus Plato libro de regno maxĩe probat monarchiã idest unius principatũ. Igitur cũ constet optimũ eē statũ unius paulo plura sup hoc uidẽtur annotãda.

Scitum est illud Romani imperatoris principatum non nisi fato dari: & Homerus a Ioue autumat dari sceptrum & ius prĩcipi: Cũ ait. Rex unus cui sceptra dedit uenerandaq; iura Iuppiter. Idem Diotrephis uocat reges quasi a Ioue nutritos. ex quo fit ut ueluti dii terreni prĩcipes mortalibus colẽdi sint Id quod olim ab Athanico Gothorum rege dictũ constat: qui cum ad Theodosium constantinopolim uenisset: & urbis pulchritudinem: imperatoris opes: apparatum: maiestatem conspexisset mirabundus: sine dubio inquit Deus terrenus est imperator: contra quem quicunq; manus leuare nixus fuerit inse sui sanguinis reus existit: Verbũ uetus est apud græcos: uice prouerbii celebratum: πρὸ πάντων σέβου το θειον βασιλεα δὲ τιμα hoc est in primis Deũ cole: Re

gem̃ autem honora. Antiqui reges idem erant & põ
tifices: Vnde reges romani pontifices dicti: quod &
in decretis canonicis distinctione uigesima prima ꝓ
ditum ẽ. Et poeta nobilissimus illo uersu significat:
Rex anius: rex idem hominũ phœbique sacerdos:
Quin etiam Plato memoriæ prodidit Reges ægy
A pti pontifices extitisse. Multæ sunt constellationes
principum effectrices: sicut illa: qui in prima parte
Arietis horoscopum habuerint nascentur pricipes:
reges: exercituumque ductores. Item in prima parte
aquarii habens horoscopum erit priceps gloriosus:
& polycronius: hoc est longeuus: ut auctor ẽ Iulius
firmicus: in octauo matheseos: qui secundo uolumi
ne loquẽs de imperatore sic ferme inquit: Solus im
perator stellarum non subiacet cursibus: & solus ẽ
in cuius fato stellæ decernendi non habent potesta
tem: Cum enim fuerit totius orbis dominus: fatum
eius dei summi iudicio gubernatur.
B Igitur cum deus: & fata: & sydera principes terris
dent: quicũq; principi insidiatur & eius molitur exci
dium: is exterminandus est: atq; omni supplicio ple
ctendus: tãquam in deum & fata manus inferre co
netur: nam ut scribit apostolus in epistola ad roma
nos: potestas non est nisi a deo. Qui resistit potesta
ti: resistit ordinationi dei. Ministri dei sunt pricipes:
C Et ut apud ueteres dictum accepimus a uita princi
pis uelut a filo pẽdet salus ciuitatis: nec solũ malefi
cia sunt casu ĩ hoc puniẽda: sed cogitatões quoq;: &

uolũtates:& quis apud iurisconsultos titulo de poenis scriptum sit cogitatiõis poenam nemo patiatur: quanuis Portius Cato prodiderit uoluntates esse liberas. nec pœnis obnoxias: tamen uoluntas uel sola punit in maleficiis id genus: sicut docet Calistratus scribens: in maleficiis uolũtas spectatur: & ut iureconsulti autumant eadem seueritate uoluntatem sceleris qua effectum puniri iura uoluerũt. Item ad legem corneliam de siccariis scriptum legimus: si qs cum telo ambulauerit: sicut is: qui hominem occiderit pœna coherceatur. Itẽ titulo de extraordinariis criminibus præcipitur solicitatores alienarꝫ nuptiarum & si effectu potiti non sint attamen propter uoluntatẽ esse extra ordinẽ puniẽdos. Quæ tota disceptatio distictiõe pria đ pœnitẽtiis latissime explicat. A

Cæterꝫ qa unius gubernationẽ q sit optimus maxime probari satis liquet: dicenda deinceps & explicanda sunt nõ parꝫ multa: quæ in eo censemus iesse debere q princeps optimus & esse & uideri uelit: uulgatiora aũt & triuialiter ꝓtrita omittentes: q̃dã iucũdiora fatu audituq; degustabimus p exẽpla maxiorũ principũ decurrentes: ut tal' disertatio fiat neq; sententicosa neq; insuauis: sed uoluptaria & expetibilis. Dicemus aũt nõ legitimo illo ex disciplina rhetorica ordine seruato: sed prout singula subibunt mentem: & nobis dicturientibus obuia sese obtulerint.

Inter cognomina pricipũ memoratu digna quattuor sunt memoratissima: q̃ si cũcta iunctim in unũ B

18

cadere poterunt:is erit ille quem quærimus:sunt au tem hæc:magnus:pius:pater patriæ:& optimus.

A Alexander ille longe omnium ;excellentissimus a magnitudine rerũ quas haud dubie maximas gessit:magni cognomen inuenit:ut ita sine laude nunquam nominaretur. Qui fortuna sua maior fuit:de quo Hannibal poenus:ita iudicauit: ut Aphricano q̃reti quẽ fuisse maximũ impatorem crederet respõderit. Alexandrũ macedonum regem. Quod parua manu innumerabiles exercitus fudisset: ꝙ ultimas oras supra spẽ humanam peragrasset. Verum huic magni cognomento plus inuidiæ q̃ pulchritudinis inest:ut luculenti scriptores prodiderunt.

B Antonius imperator Romanus cognominatus est pius uel quod soceꝝ fessa iam ætate manu subleuauerit:uel qđ multos senatores Hadrião iam iam sæuienti subripuerit:uel qđ ipse Hadriano magnos honores post mortem decreuerit:uel quod cũ se Hadrianus interimere uellet ingenti custodia & uigilátia fecerit ne id posset admittere uel ꝙ suapte natura clementissimus fuerit:& nihil tẽporibus suis aspeꝝ fecerit. Sptianus:& Iulius capitolinus auctores De quo est illud Ausonii:Antonius abhinc regimẽ capit ille uocatu consultisque pius nomẽ habens meriti. Et profecto pii cognomen amabilissimum ẽ: & maximæ pietatis argumentum.

C Est & patris patriæ appellatio:qua nihil pulchrius. Quod quidem nomẽ submonet ut princeps cũ

ciuibus suis quasi cum liberis parens uiuat: qua nũcupatiõe Cæsar Augustus maximopere lætatus ẽ: Nam cum in curia romana Valerius messalla mandantibus cũctis ita dixisset: Cæsar auguste senatus te cõsentiẽs cũ populo romano cõsalutat patriæ patrẽ. tunc ille prægaudio lachrimans ita respondit: cõpos factus uotorũ meorũ patres cõscripti quid habeo aliud deos immortales precari: q̃ hunc consensum uestrũ ad ultimũ uitæ finẽ mihi pferre liceat?

Superest optimi cognomẽ. Quod Traianus ueluti peculiare accepit ex senatus populiq; Romani appellatiõe: Quo nomine amplissima haud dubie bona continentur. Quod nomẽ sibi quisq; mallet: ut iquit Liuius: q̃ honores iperiaue: De quo Silius: Optimus heu nomẽ melius maiusq; triumphis: & ut auctor est Plinius panægyrista: nomen Augusti & Cæsaris minus est q̃ optimi. Iupiter apud Ethnicos optimi nomine colebatur: Dicebatur. n. Iupiter optimus maximus. qua in re illud annotãdũ quod ante optimus idest beneficientissimus dicebatur q̃ maximus: quia ut inquit uere M. Tullius maius est certeq; gratius: pdesse omnibus: q̃ opes magnas habere. Igitur si quis pricipũ reperiretur: qui magnus pius: pater patriæ: optimus merito cognomiari posset: nonne hunc deo simillimum esse iudicaremus? Quæ autem p̃cipue res talem principem efficiant a me summatim explicabuntur. Dicãq; nõ qualis sit in psentia quispiam nuncupatim principes: sed qua

A

19

lis in uniuersum quilibet esse debeat. Imitatus. s. Xe
nophontem. Qui in pædia scite: eleganterq; tracta-
uit: nõ qualis esset Cyrus sed qualis esse debere ne-
q; enim ad historiæ fidẽ: sed ad optimi principis effi
giem ac archetypon historia illa prescripta est.

Homerus: ut hic ordiamur: regẽ apellat ποιμένα
A λαῶν hoc ẽ pastorẽ populoꝝ: Et plane sicut pastor
gregẽ curat: ut totus habitior sit & nitidior: ne uni-
us quidẽ ouiculæ cura posthabita: sic oportet princi
pẽ totũ corpus reipu curare: ut ex nulla parte mãca
sit. ut grex ꝑpinguis: & lætus: & numerosus gloria ẽ
pastoris: sic ciuitas florens & fortunata & opulenta
laus ẽ principis. Qui oblitus suorũ ipsius cõmodo
rũ ad utilitatẽ publicam qcquid agit debet referre. ut
enim tutela sic procuratio reipu. gerẽda est. Ad utili
tatem. s. eorũ: qui cõmissi sunt: nõ eorum quibus cõ
mittitur: Qui uero partem ciuium tutatur: partẽ ne
gligit: is (ut sapienter docet Marcus Tullius) rẽ per
nitiosissimã inducit in ciuitatem seditionẽ scilicet &
discordiam: Et frustra princeps est plebe neglecta. ut
B scite scribit Plinius in panægyrico. Princeps reipu-
blicæ anima est. Respublica corpus est principis: ut
auctor est Seneca libro primo de clemẽtia. Ergo pri
cipi cõuenit rempublicam tueri ac fouere perinde ac
corpus suum: cui dũ parcit sibi ipsi parcit. Et ut oli
decẽter dicit Falconius Nicomachus in senatu ro-
mano ad tacitum Augustũ. Ingens est gloria princi
pis rempublicam magis amare q̃ filios.

Dicere solebat Aureliāus imperator:Nihil popu A
lo saturo lætius esse:ideoq; decet pricipem Annonæ
urbicæ curā suscipere:ut populus sit satur:ne fruges
desiant:ne plæbecula esuritione tabescat:ne frumen
tarii:uel suppressione frumēti: uel enormitate precii
esurientes pauperes trucidēt. Scitū est illud Lucani
Gnarus & irarum causas & summa fauoris Anno
na momenta trahi:Namq; asserit urbes sola fames:
emiturq; metus cū segne potentes Vulgus alūt:nes
cit plebs ieiuna timere. Romani cūprimis annona-
riæ rei rationem habēdam censentes :præfectum an
nonæ creauerunt. Primus autem ut docet Liuius in B
quarto præfectus ānonæ Lucius minutius creatus:
eo tempore:quo tanta inopia urbē inuasit uexauitq;
ut multi ex plebe ne diutina fame cruciarētur capiti
bus obuolutis sese in tyberim p̄cipitauerit :Et enim
miserrimū mortis genus ē:fame mori: Quod græ-
co quoq; uerbo testatum ē:λιμο οικτιστον θανειν. Apd̄
iurisconsultos titulus est ad legē iuliam de annona:
quæ lex utpote a Cæsare lata haud dubie īdicat pro
curationem frumentariæ esse principalem:qua pœ-
na constituitur aduersus eum : qui contra annoniā
fecerit societatemq; coierit : quo annona carior fiat.
Item titulo de extraordinariis criminibus pœna irro
gatur in dardanos siue dardanarios sic enim appel-
lātur q annonā uexāt atq; flagellant:a dardano opi
nor huiusce īprobitatis reptore. Laudāt historici
Traianū ex cuius prouisiōe factū ē :ut Romæ esset

A canon frumentarius ſeptem annorum laudatur & hinc Septimius ſeuerus: Qui moriēs ſeptem annorum canonem frumentarium reliquit: Ita ut quotidiana ſeptuaginta quinq; millia modium expendi poſſent. Mamertinus quoq; in panægyrico Iulianū imperatorē præconio laudis extollit: quod frumentis undiq; coemptis uſq; ad opulentiam habundantiamq; eſurientē iam urbem referſerit. Curet igitur prīceps ut ſit ſatietas nec fames uſquā: ut affluat annona: cuius affluentia perpetui congiarii inſtar eſt: B cuius aliquādo cura Pompeio magno non minus addidit gloriæ q̄ oriēs triumphis occidenſq; luſtratus: qui annonaria expeditione ſuſcepta cū magnā frumenti uim ex Libya: Sardinia: Sicilia collectā ad urbē eſurientem comportaret: magna tēpeſtate orta gubernatoribuſq; perterritis inſcendēs nauim & anchoram uelli iubens exclamauit: πλειν αναγκαζει ζην ουκ αναγκαζει hoc eſt nauigare neceſſe eſt: uiuere non eſt neceſſe.

Plato grauiſſimus philoſophorum principē gubernatoris nomine ſcienter nūcupat: ſicut enim gubernator ſemper reſpicit ad ſalutem nauis & uectorum: ſic princeps reſpicere debet ad ſalutē ſubditorum. Gubernatori neceſſe eſt (ut iquit Dion) Intueri cœlum: pelagus: terras: ne uſpiam nauigiū periclitetur: nec illi licet totam dormire noctem. Itidem prīcipis officium eſt cuncta ſpeculari pro ſalute ciuitatis: & ſubditis dormientibus uigilare: Quorum ſalus ipſius

tutelæ concredita eſt. Hinc Silius ſentẽtialiter dixit: Turpe duci totam ſomno cõſumere noctẽ. Quod ex illo Homerico expreſſum eſt: ου χρη παννυχιον ευδειν βουλιφορον ανδρα Gubernator clauũ tenẽs nauigium ſolertia regit anxius & peruigil: Cum uectores perſæpe ludant: cantilent: comeſentur: ocioſi & ſecuri rerum omnium. Princeps clauum reipu. uigilantia & conſilio moderatur proſpiciens ne uſpiam periclitetur & impingat: Cum interea ciues & ſubditi ocio perfruantur & colant genialia: De prĩcipe ipſo illud merito cõcinẽtes. In te oĩs domus ĩclinata recũbit. Quo circa ſatis cõſtat prĩcipatũ nequaq̃ rẽ ſegnẽ eẽ: ſed laborioſam: nec ocio & aĩ relaxatiõe fluẽtem: ſed laboribus: curis: uigiliis inquietam: cuius faciem amoenam & amabilem forinſceus contemplãtes: laborum interiorum aſpritudinẽ non uident.

Ioterrogatus Ageſilaus ille magnus quo pacto q̃s gloriam apud mortales conſequatur ſic reſpondit. ει λεγοι τα αριστα πραττοι και καλλιστα idest ſi dixerit optima necnon pulcherrima factitauerit. pulcherrimũ aũt cũ primis eſt & in principe longe ſpecioſiſſimũ exhiberẽ ſeſe oĩbus obuiũ & facilẽ: audire comiter & benigne deſideria adeuntiũ. Ex hac adeũdi facilitate miro p̃conio Põpeius magnus extolllitur a M. Ciceroĩe. Laudat & in Traiano Plinius panægyriſta admiſſionũ facilitatẽ. Hoc & iuriſcõſulti in ꝓcõſule ac p̃ſide ueluti officiũ neceſſariũ depoſcũt ut ſcilicet omniũ deſideria audiant: & in adeundo ſe fa

ciles præbeant. Philippum macedonum regẽ: qđ memoratu dignum est: olim adiuit anus paupcula rogans ut cãm suã audire uellet: q cũ græce dixisset μη σχολαζειν: hoc est ociosum se nõ esse. Tũc illa exclamat και μη βασιλευε: etiã ne regnes: tanq̃ iperare nõ debeat: qui adeuntes audire cõtemnit. Verbum hoc demiratus Philippus & illã audiuit diligenter: & cæteris deinceps præstitit se facillimum. Sed sicut hic dignus laude ita Demetrius acerrima rephensione dignissimus: cuius difficiles aditus: supba respõsa: intolerãdũ fastum historici taxãt. In Hieronymo quoq; tyrãno syracusano cõtemptus oium hoium: supbæ aures: contumeliosa dicta: aditus nõ alienis modo sed tutoribus etiam difficiles iure infamant. Sed ut ad Demetrium redeam: olim eum legati atheniensium duos annos frustra tempus terendo continenter secuti sunt atq; re infecta sine responso dimissi. Idem contra lacedæmonios indignabundus quod unum tantum oratorem ad se misissent: unum inqt lacedæmonii legatum ad me miserunt: tum lacon ille urbane simul & laconice ικανος εις προς ενα ἐφη: satis est inquit unus ad unum. hic Demetrius: qui & poliorcetes: id est expugnator urbium cognominatus est: Quondã edixit se se oẽs benigne ac comiter auditurũ: itaq; cunctis supplices libellos certatim offerentibus liberaliter accepit: & in chlamydis sinum reposuit. Cũ aũt suarũ quisq; petitionũ expeditionẽ sitienter expectarent ad fluuium nomine Axium p-

ueniens aperta chlamyde libellos cunctos proiecit in flumen: qua ex re uehementer exacerbati abalienatiq; sunt animi macedonũ. Debet itaq; bonus princeps audire oĩum desideria: se cũctis expositum affabilemq; exhibere. Sit ad indulgentias quas uocant: propensus: Imitetur augustum Cæsarem: qui trepidãtes accedere comitate inuitabat. Faciat quod Alexãder romanus imperator: qui uocabat suos & dicebat: quid est ꝙ nihil petis: an me tibi uis fieri debitorẽ: pete ne priuatus de me quераris. Meminerit Hadriani qui in colloquiis etiam humillimoꝝ ciuilissimus fuit detestãs eos: qui sibi hãc uoluptatẽ humanitati quasi seruanti fastigiũ principis inuiderẽt. Scitum est illud Titi Vespasiani in penitissimis principum ꝑcordiis recondendum: & in ore semp habendum: atq; imitatione quottidiana usurpandum: qui dicere solebat non oportere quenq̃ a sermone principis tristẽ discedere: qui recordatus quõdam sup cœnam quod nihil cuiq̃ toto die præstitisset: memorabilem illam meritoq; laudãdã uocem edidit: Amici diem pdidi. A Solone quoq; decẽter dictũ: hilaritudo principis est uelut iber serotinus. In hoc quadã quasi peculiari laudatõe dilaudari meretur princeps noster Ioannes Bentiuolus ad quem aditus sunt oĩbus indiscriminatim ita faciles ut nihil facilius: cuius mira ẽ auriũ patiẽtia: de quo ĩ ꝑsentia modice loquar aut ẽt intra modũ: propterea ꝙ ipse corã adest: ne uidear ꝑsentis auribus lenocinari: & quadã qua

si assentatiũcula captare aurã principalem: aliud erit de principe nostro dicẽdi tẽpus: alius locus: Cũ id libellis a me editis iã nõ minima ex parte factitatũ sit.

Princeps probus & circunspectus aures susurronibus & calumniatoribus præbere non debet. Qui persæpe aures pricipales ita præoccupãt innocẽtes criminãdo: ut difficillimũ sit id ex præcordiis principis euellere: quod falsus criminator infixit. Laudant historici dictũ illud Domitiani memoratissimũ. Delatores qui non castigat irritat. Agedum imitentur

A principes imitatione dignũ exemplum illud Alexãdri magni: Qui in iure dicẽdo quãdiu dicebat accusator: Aurẽ alterã manu solebat occludere quæ reo illibata seruaretur: alterã tãtum porrigens accusatori. Hoc nimirũ est qđ significare uoluit ꝓpheta psalmographus cũ dixit in psalmis: Sepi aures tuas spinis; hoc ẽ ut iterp̃tatur Hieronymus: noli habere aures pruriẽtes ad audiendũ alienas calumnias. Obtre

B ctatio ut apud Herodotũ inquit scite uereq; Artabanus res est importunissima: i qua sunt duo q iniuriã faciũt: Vnus cui iniuria fit: qui detrahit iniurius est. Itẽ qui audit & credit iniurius est: quod prius credit q̃ rem cõpertam habet. Maxime autẽ omnium principes quondam quasi impulsu naturali: dum audiunt cõmouentur: & auditis fidẽ præstant. Ita ut merito dixisse uideatur Xerxes ille magnus persarum rex Animum habitare in hominũ auribus. nam pro ut bene uel male audit: ita lætatur uel excandescit:

ergo ne sint aures principum expositæ rumoribus:
ne sint patulæ calumniis: non procliuiter nimis cre
dant susurronibus ac rumigerulis: qbus nihil perni
ciosius. prouerbialiter celebre ẽ: sæpe morã eẽ melio
rem. Et cũctatio perinde ac præcipuũ bonum ĩ ma
gnis ductoribus probatur. Itaqꝫ princeps sit cuncta
tor & lẽtus in credẽdo: Mores hominũ penset: libret
examinet: nec recluso pectore pateat insidiãtibus: im
mo calũniatores & criminum cõsarcinatores & ru
morũ aucupes ex aula principũ eiiciãtur: explodan
tur: & a limine cubiculi principalis procul eliminen
tur: qui instar cibiratarũ uerrinorum odorantur oĩa
& puestigant. Qui linguas uenenatas uibrãt instar
serpentium uirulentorum: nimirum hi homĩes sunt
q (ut inquit scite Plinius noster) ad uenena nascun
tur: Quorũ tabes animi contrectata adurit: qui cul
pant oĩa: q̃ nullũ aliud abominati spiritus linguæqꝫ
maledicẽtissimæ præmium nouere q̃ odisse omnia
& calumniari: hæc est. ut inqt poeta epigrãmatarius:
Turba grauis paci placidæqꝫ inimica quieti. hi sunt
qui cũ tantulum ueneni genuini ĩ aurẽ principis fa
facilẽ stillauere: amicus probus: innocens: uetus: fi
delis limine submouetur: perierunt tempora longi
seruitii: & nusquam minor est iactura cliẽtis: hi sunt
qui aures principiũ uirosa susurrorũ fece cõsarciũt:
hi sunt quorum comparationi digitum tollerent ce
derentqꝫ famigerati delatores: Narcissus: Asiaticus:
Massa: Parthenius: hi sunt q inuident opulentis di-

uitias:probis bonitatē:litteratis eruditionem:fauora bilibus gratiā:omnibus omnia. In cubiculis pricipa libus uiperæ. In fallaciis cōsarcinādis uulpes: In alie nis negotiis introspiciendis lyncei & oculei toti: quo rum calumniæ plures pessundant: q̄ morbi: q̄ pestis: q̄ dira infortunia. Operæpreciū est hoc ī loco com memorare quēadmodum pictorū clarissimus Apel

A les calumniatorem calumniamq; ultus sit: qui cum apud Ptolomeū ab Antiphilo tanq̄ proditor falso ī simulatus foret: & ob id capitali supplicio pene mul tatus: uixq; infortunium euasisset: pinxit ī tabula pi cturā hāc. Virum sedentē fecit auribus prægādibus præditum: protendentē manum ad calumniam pro pius accedentem. Circa hunc stabant duæ mulieres Ignorantia scilicet & suspitio: ex aliaq; parte pinxit ca lumniam imagine mulierculæ uenustioris: quæ ar dens & concitata quandam quasi rabiem & iram præseferēs: sinistra facem accensam tenebat: dextra adolescentem quempiam per capillos trahebat ma nus in cælum tendentem & deos obtestantem. Præ cedebat calumniā uir squallidus & deformis claris sime cernens. hæc erat inuidia. Duæ puellæ calūni am adornantes uisebātur: altera erat īsidia: altera fra us. A tergo sequebatur lugubris quædā fœmia pul lis uestibus ac laceris induta: & hæc pœnitētia dice bat: quæ retro flexa cū luctu & uerecūdia aspiciebat ad uenientē ueritatem. Hac pictura apelles calūni am calumniæq; appendiculas in tabula graphice &

ſcienter expreſſit. Subit hac in reputatione exem-
plum priſci ſeculi dignum ſcitu:nec indignum rela
tu: & quod principes haud quaq̃ audiant incurioſe
ac negligēter. Scribit Amianus Marcellinus fuiſſe A
Cephidium quendam accuſatorem acerrimum:qui
apud Iulianum imperatorem romanum accuſabat
Numerium ut furem:aquo cum obiecta diluerētur:
nec poſſet in quoquam cōfutari:tunc accuſator ino
pia documentoꝝ percitus exclamauit. Et quis florē
tiſſime Cæſar nocens poterit eſſe uſquam: ſi negare
ſufficiet. Tūc Iulianus prudēter motus reſpōdit hoc B
dictum bracteatum: Et qs innocens eē poterit ſi ac-
cuſaſſe ſufficiet? Sed ſicut laudatur Iulianus: ita re
prehēditur Conſtātius imperator cuius aures erant
nimis patulæ ad credēdum: & criminatoribus expo
ſitæ. Faciat bonus pīceps id qđ Auguſtus: q̄ cum
Emilio Heliano obiiceretur ꝙ male opinari de Cæ-
ſare ſolebāt: cōuerſus ad accuſatorē cōmotoq; ſimi
lis: uelim īquit mihi hoc ꝓbes: faciā ſciat helianus &
me linguā habere: plura enim de eo loquar: nec quic
quā ultra: aut ſtatim: aut poſtea inquiſiuit. Tiberio
quoq; de eodē uiolentius conquerenti ita reſpondit:
noli ætati tuæ mi Tiberi hac ī re indulgere & nimiū
īdignari: quē quā eſſe qui de me loquatur male: ſatis
enim eſt ſi hoc habemus ne quis nobis malefacere
poſſit. Cōſimiliter Alexāder magnus cū cogno
uiſſet ſe cōuitiis a cōuitiatore quopiā proſcindi βασι
λικον ἐστιν ἐυ πραττοντα κακως ακουειν. hoc ē regia res

24

A est inquit benefacientẽ male adire. Et profecto inter cætera quæ principes decent: clementia ẽ quæ illos facit amabiles gratiosos: fauorabiles. Quæ dos prima regũ est: ut inquit Vopiscus: & ut auctor ẽ Seneca nullũ magisq̃ principẽ decet. hinc apud Claudianũ Theodosius Honorio filio salubriter præcipiẽs inquit: Sis pius imprimis: nam cũ uincamur in omni munere: Sola deos æquat clementia nobis. Videtur opifex rerũ ac parens natura demõstrasse clemẽtiæ insigne principibus potissimũ cõuenire: quæ regem apum sine aculeo exarmatũ esse uoluit: uel si spiculũ dedit eo tamẽ uti noluit: Non enim constat inter auctores: Rex in apibus nullũ ne solus habeat aculeũ: an dederit eũ quidẽ natura: sed eius usum negauerit. illud constat imperatorẽ aculeo non uti: ut scilicet ita ostẽderet natura: Regem neq; sceuum neq; crudelẽ esse debere: & ut inquit Ambrosius uolumine exameri quinto. In rege præcipuũ est ut p̃stet morũ mansuetudine: Nã & si habet aculeũ: tamẽ eo
B non utitur ad uindicandũ. Sunt enim leges naturæ nõ inscriptæ litteris: sed impressæ moribus: ut leniores sint ad puniendũ: qui maxima potestate potiuntur. Igitur principes sine aculeo sint: uel si aculeum habent eũ recondant: & maximũ deorũ Iouẽ imitẽtur: Qui missurus fulmẽ p̃niciosum aduocat in cõsiliũ deos: idq; ex consilii sententia iaculatur: Quod uero placabile ẽ: & p̃dest: id solus emittit. Hoc philosophi poetæq; rationabiliter finxerũt: quia scilice.

Iouem id est regem prodesse etiã solũ oportet:noce re nõ nisi cum pluribus uisum est. Discant hi ut Se necæ uerbis utar: quicunq; magnã potentiam inter homines adepti sunt:sine cõsilio nec quidẽ fulmina mitti.aduocent:considerẽt multorum sententiis:no citura temperent:& hoc sibi proponãt ubi aliqd per cuti debet ne Ioui quidem suũ satis esse cõsiliũ.He rodiãus apđ græcos:Lampridius apđ nostros Ale xandrũ romanum imperatorẽ ex hoc clementiæ bo no maxime extollũt:cuius imperium appellãt Anæ maton:hoc est incruentũ & sine sanguine. Dicere solebat Scipio:malle se unũ ciuẽ seruare q̃ mille ho stes occidere:quã sententiam Antonius quoq; pius freq̃eter usurpabat utpote clemẽtiæ ac bonitatis ex emplũ. Responsum illud Alexandri magni ad ma trem olympiadẽ:quis nõ laudet?quis nõ celebret ut consultissimũ dignissimũq; memoratu?q illi rogan ti urgẽtiq; ut sua causa occideret quendam insontẽ: ita prudẽter respõdit:Aliã parens optima posce mer cedem:hominis enim salus beneficio nullo pẽsatur. Et profecto ut uerissime scribit Antonius ĩ epistola ad Faustinã:nihil est:quod imperatorẽ romanũ me lius cõmendet gentibus q̃ clementia: hæc Cæsarem deum fecit:hæc Augustũ consecrauit:hæc Antoniũ pii nomine ornauit: hinc Cicero in Cæsaris dictato ris laudẽ decẽter inquit:nulla de uirtutibus tuis nec admirabilior:nec gratior misericordia est. Itẽ aliubi quoq; dixit oppido q̃ eleganter. Qui nihil obliuisci

A

25

A soles nisi iniurias. Nõ nunq̃ tñ seueritate utendũ ẽ ut in officio oẽs sint: ut metu poenæ a maleficiis improbi absterreãtur: & sicut bonos premio ꝓsequi decet ita malos pœna mulctari. Prudenter. n. Solon: q & sapiẽs unus fuit ex septem: & legũ scriptor solus ex septem: rẽpublicã duabus rebus contineri dixit: ꝑmio. s. & pœna. En agedum princeps bonus & clemens bonos honoribus exornet: Malos si a malitia reuocare nõ põt ꝑ indulgẽtiã: pœna coerceat ꝑ seueritatẽ: sic secreti sint a bonis mali: ut a frumẽto loliũ in cerniculo secernitur. faciat qđ medicus qui iterdũ urit: secat: abscindit in corpore mẽbrũ: quod insanabile est: ne pars integra contagiõe serpẽte pariter corrũpatur. Iuxta illud cantatissimum. Immedicabile uulnus ense recidendũ est: ne pars sincera trahatur. Consimiliter princeps secet aliquãdo: amputetq; de corpore ciuitatis membra putrida: hoc ẽ ciues sceleratos: ꝑfidiosos: turbatores publici cõmodi: & molitores rerum nouarum extermiet: tollatq; de medio. Medici officium ẽ: ut dicebat Asclepiades: & a Cor. celso repetitum ẽ: ut cito: ut tuto: ut iucunde curet: tamen quãdoq; austeriore medicina uti cogitur ad ui morbi grauioris retundendã profligandãq;. Itidem principis officium ẽ ut molliter: ut delicate: ut indulgenter subditos foueat: curet: tueatur. Nonnunq̃ tñ curatõe mordaci & austerula utetur. Causticaq; adhibebit ad edomãdos duriores ciuiũ morbos & oĩa molliora malagmata recusantes. Nã ut dixit elegan

ter Origenes libro ſecundo periarchon:Opus eſt in terdũ auſteriore & mordatiore medicia qñ lenia me dicamenta nõ proſunt.Et ut ſcite ait Hieronymus: Putridæ carnes ferro curãtur & cauterio.In hãc ſen tentiã illud Ciceronis ſaluberrimũ eſt documentũ. In corpore ſi qd huiuſmodi ẽ qđ reliquo corpori no ceat:urere:ſecari patimur:ut mẽbroꝝ aliquod potiuſ q̃ totũ corpus intereat:Sic in reipu.corpore ut totũ ſaluũ ſit:qcquid ẽ peſtiferꝝ amputetur.Et medius fi dius rectiſſime cenſuit Ageſilaus:qui dicente quo dam αγαθον βασιλεα πραον ειναι δει ουκουν εφη αχρι του μη αναξιοφρονητον ειναι:ideſt oportet bonum regem clementem eſſe & mitem ita plane inquit quatenus cõtemptibilis nõ fiat.Ex quo non pauci ſunt q ma gis ſententiam Cleomenis probant quã Ariſtonis. Cleomenes enim olim interrogatus:Quid bonum principem facere oporteret reſpondit Amicis bene facere:& malefacere inimicis:tanq bono principi & circũſpecto coueniat inter amicos & inimicos face re diſcrimen.Hanc uero Cleomenis ſniam cũ quiſ piã laudaret ut optimam:Dixit Ariſton ποσω κρεισσον τους μεν φιλους ευεργετειν τους δεχθρους φιλους ποιειν: hoc eſt quanto melius fuerit amicis benefacere.Ini micos autem amicos efficere:utcunq; cenſemus pri cipem ad manſuetudinem & clementiam quã ad ſe ueritatem & pœnam propenſiorem eſſe debere.Id quod olim Antigonus exemplo declarauit.Nam cum manipulares duo incumbentes ipſius taberna

culo faceret qđ hoíes & periculosissime & libentissi me faciũt:ut de rege suo male existimarẽt atq; oblo
A querent:audiuit oía rex Antigonus:utpote cũ inter dicentes & audientem par: interesset nec tñ excande scens imo leniter cõmonẽs longius inquit discedite ne rex uos audiat. Quid hac mansuetudine mitius? quid hac benignitate p̄stantius? nõ exarsit princeps in ultionem non excanduit:sed maluit regia quadã lenitudine ignoscere q̃ uindicare. Laudat i Augusto ingeniosus poeta Ouidius. Qđ sit piger ad pœnas princeps ad p̄mia uelox & ut inquit Cassiodorus: p positum regale ẽ pressis labe fortunæ pietatis reme dio subuenire.

A Decet principẽ i primis esse magnificũ. Est autẽ magnificus ut docet Aristoteles i quarto ethicorũ:is: qui i publica facit impẽsas:ueluti i spectaculis:i epu lo:in ædificiis. Hinc Plinius in Traiani laudẽ: At q̃ magnificus inquit in publicũ es, hinc porticus:inde delubra occulta celeritate properãtur. Magnificẽtia Tulliana finitiõe declaratur:eẽ rerũ magnarũ & ex celsarum cũ animi ampla quadam & splẽdida pro positione cogitatio atq; administratio: ergo priceps ut magnificus dici merito possit res magnas sibi ad ministrãdas esse proponat. Homerus appellat reges κοσμιτορας λαων i. ornatores populorũ. Ex eo opinor qđ principis officiũ sit exornare ciuitates: Et ornatu cultuq; magnifico præbere se mõstrabilẽ. Maximũ haud dubie ornamentum est & ornatissimo princi-

pe dignissimũ extructio ædificiorũ: Olim gloria- A
tus est Augustus se urbẽ marmoreã relinquere: quã
lateritiã accepisset. Auctores: Suetonius: sextus Au-
relius: Orosius: cæteri. In laudẽ Domitiani dictum
est: ut autumat Plutarchus: Aedificare gaudes. An-
cus marcius quartus romanorũ rex ædificator cum
laude nominat̃. hoc q̃ bene q̃ uere q̃ laudabiliter de
principe nostro Ioanne Bentiuolo dici possit: Quis
ignorat? cuius ædes urbicæ: uillæ rusticæ: ac ꝑtoria
magnificenter extructa quotidie testimoniũ ꝓhibẽt
pricipal̃ magnificẽtiæ: Cuius ductu & auspicio hæc
urbs exuto squallor̃ ac situ ex deformi pulcherrima
facta ẽ: ut merito gloriari possit: se Bononiam lutcã
ligneam: inconditam accepisse: lateritiam: marmo-
ream: cultissimam reddidisse.

Plato ille deus philosophorũ libro quinto de re- B
publica dixit beatas fore ciuitates si aut philosophi
imparent: aut pricipes philosopharent̃. Pulchrũ ẽ
medius fidius si fieri põt principẽ esse litterarũ: quo
nihil pulchrius: nihil excellentius fieri posse cõtẽdo.
hinc Hiero: Attalus: Mago: Iuba: studiorum claritu-
dine memorabiliores extitere q̃ regno: hinc Cæsar
dictator: hinc Augustus: hic alii Cæsarum complu-
sculi non minus eloquentia & eruditiõe: q̃ imperio
masentur. Hinc Alexander magnus dicere solebat:
cenlle se disciplinis antecellerẽ q̃ opulẽtiis. Et ab Ho-
mero rectissime dictum: Calliope regum comes est
Ioue nata parente. Olim a senatu romano ĩ laudẽ

27

Taciti imperatoris acclamatũ ĩ curia est: Quis meli us q̃ litteratus imperat? Sed cũ principes omnes lit terati esse nõ possint: cum ĩ principe aliud quæratur q̃ litteraturá: ut inquit Iulius Capitolinus: sit saltẽ prĩceps amator litteratorum: faciat quod Dionysius qui dicebat se ĩ aula habere & nutrire multos sophi stas: & eruditos: ut p illos fieret admirabilis: dignusq; apud alios cõmendatione.

A Et profecto si uerũ dis picere uelimus: nisi forent litteræ: nisi ingenia erudi torũ: Ignorarentur principes: reges: imperatores om nes: barbari: græci: romani. Quis Cyrũ? Quis Ale xandrum magnũ? Quis Pompeium tribus fulgen tẽ triumphis? Quis Paulũ Emiliũ. Fabios: Scipio nes? Quis Cæsarem dictatorẽ: imo cæsares omnes noscet: nisi eos Luculenti scriptores ĩ litteras rettulis sent? nisi monumentis librorum: quibus ĩmortalitas ui tæ constat: eos ĩmortales effecissent: ac posteritati cõ mẽdassent? Hinc Alexãder magnus fœlicem dixit Achillem qui Homerum habuisset suæ uirtutis preco nem: Cuius extat Elogium illud apud Siliũ memo ria dignum. Fœlix Eacida cui tali contigit ore genti bus ostendi: Creuit tua carmine uirtus. Alter Ale xãder Romanorũ imperator litteratorum hominum cõfabulatione recreari se dicebat: & pasci. Si princi pes fouebunt eruditos: si mecenates extiterint: ĩgenia uegetabuntur: litteræ quæ hactenus intermotuæ iacuerũt: reuiuiscent: Cateruas uidebimus eruditorum. Iudicio enim principum stant ingenia & cadunt.

Præterea cui dubium est: Quin id quoq; optimo principi gloriosum sit habere ratione͂ studiorum: consti tuere in suis urbibus gymnasia litteratoria: Et Asylum: ut ita dica͂ doctrinaru͂ patefacere: Quo Agminatim undiq; co͂ueniant multi iugæ eruditionis candidati cismontani: transmontaniq;: Quibus curæ est lingua͂ eloquio: animum disciplinis excolere. hoc nimiru͂ beneficentissimi principis beneficiu͂ amplissimum est: ac laudabile institutum: honore͂ habere dicendi magistris: dignitate͂: emolumentaq; sapie͂tiæ doctoribus impartiri. Est enim ut inquit eleganter Simachus: hoc specimen florentis reipublicæ: ut disciplinaru͂ professoribus premia opulenta penda͂tur. Hinc Traianum no͂ proletarii scriptores sed classici merito laudant q͂d ingenuas artes earumq; professores i complexu: oculis: auribus habueris. Quod studia humanitatis professi apud eum fauorabiles extiterint. deniq; q͂ sub ipso spiritu͂: & sanguinem: & patria͂ studia receperint. Bononia q͂d inter omnes co͂stat florens famigerataq; est inter italicas urbes: sed ea͂ flore͂tissima͂ illustrissimamq; nulla ferme res alia peræque facit: ac diatribæ & gymnasia l͂rarum: atq; co͂ciliabula scholasticorum: q͂ aut dubie cu͂ o͂ibus totius Italiæ celebratioribus gymnasiis claritudie ꝯte͂du͂t nulli cedu͂t. Quæ Alexa͂drino: Attico: Tharsensi: Massiliotico memoratissimis apud priscos gymnasiis ꝓxima accedu͂t: & qua͂q͂ longo interuallo tame͂ proxima. In præsentia princeps noster Bentiuolus opera͂

& quidē impensam dat:ut gymnasium hoc nostrū indies magis florescat conuentu scholasticorum frequētissimo & claritudine professorum:qui tāta sunt excellentia præditi & in eo doctrinarum fastigio collocati:ut etiā non nominati nominentur:ut solo nutu intelligātur: Quorum uirtuti & nomini fauet cetus scholastichorum:& assurgit ordo professorum: sed de tota re litteraria aliubi plura.

A Ante omnia princeps si uult laudari probariq; proinde ac optimus principium:sit munificus ac liberalis:Nam ut inquit epigrāmatarius poera: Nulla ducis uirtus dulcior esse potest. Auctor est Aristoteles in ethicis quod liberales maxime omnium uirtute præcellentium dilihātur. Pacatus i panægyrico ait:Et rei & famæ consulit munificus imperator. Lucratur enim gloriā cum det pecuniam reuersuram. quicquid enim i ciues manat a principe:redundat in principē. Apud Rabiriū poetam dicit .M.Antonius:Hoc habeo quodcunq; dedi: cui subscribit illud epigrāmatistæ uulgatissimū :Extra fortunā est quicquid donatur amicis : Quas dederis solas semper habebis opes. Plinius noster loquēs de deo. Deus est inquit mortali iuuare mortalem : Et hæc ad æternam gloriā uia:hac iere proceres Romani:hac ingēti passu nunc uadit. Maximus æui Vespasianus: fessis rebus subueniens. Maro quoq; sub inuolucro poetico designat munificis ac liberalibus remunerationē post obitum repēdi:Certumq; illis constitutū

locum ubi æuo beatissimo perfruātur. Nam cū Elisios campos in sexto describeret ubi putant habitare animas beatorum: non solum ibi posuit eos: q ꝑ priis meritis ad illas sedes peruenire potuerunt: sed id quoq; adiecit. Quiq; sui memores alios fecer̄ merendo: idest ut interpretatur Augustinus qui promeruerunt alios eosq; sui memores promerendo hoc ē beneficium præstando fecerunt. Quid aliud euangelica illa sententia præcipitur: quam ut liberalitatē exerceamus: quæ ait: Facite uobis amicos de mamona iniqtatis: idest de pecunia: uel de deuitiis quæ de iniquitate proueniunt. Diues enim (ut inquit Hieronymus) aut iniquus: aut iniq hæres. Cecinit Claudianus in laudem Theodosii: Magnarum largitor opum largitor honorum. Augustus de se ipso scripsit hæc: Liberalitas mea me ad cœlum euehet. Sicut autem nulla uirtus amabilior est liberalitate: ita nullum plane uitium odiosius tetriusq; est auaricia in principibus & rempublicam gubernantibus. habere enim quæstui rempublicam: ut iquit uerissime Marcus Tullius: non modo turpe est: sed sceleratū etiam ac nefarium. Idem non minus uere q̄ eleganter tradit amorem multitudinis cōmoueri ipsa fama & opiniōe liberalitatis. Auidius cassius dicere solebat: Auaritiā i Imperatore esse acerbissimum malū. Eia habeat bonus princeps in ore promptū: & in pectore conditum uerbū illud Traiani: Qui fiscū pricipis scitissime lyenē uocabat: Nā ut lyene crescente A B C

reliqui artus & membra tabescũt: Ita fisco principis turgente ciuitatis corpus una cum membris languescit & intermoritur: ut lyen modicus uegetat in corpore mēbra: & auget robur: sic fiscus principalis moderatus: nec extuberans causa ē bonæ ualitudinis in corpore ciuitatis. Vespasianus apd̄ Philostratū rogat Apollonium thyaneum: quem Antiquitas: ut diuinū immo ut deū admirata ē: ut ipsum doceat quæcunq̧ facere bonum principem oporteat: Cui Apollonius ĩ primis præcipit diuitias illas esse fugiēdas: quæ ex collatiōe tributoꝝ a gemētibus hominibus proueniunt. Sordidum enim id aurū est putandū: qd̄ ex lachrymis oritur. Nō queo mihi obtemperare: quin hoc in loco commemorē documētum saluberrimum Cyri persarum regis: quod memorat Xenophon in pædia: quod sine dubio dignissimum est memoratu. Scribit.n. luculentus ille scriptor: Cyrū inter cæteros fuisse beneficum ac liberalem: adeo ut dictitaret se thesauros haberē diuitiarū amicos: quos donationibus diuites opulentosq̧ efficiebat: qui dicere solebat consimilia esse opera pastoꝝ: & regum. Nā sicut pastorem decet præstate ut pecora habeat læta & succulenta Ita regem par ē ciues & subditos facere fœlices & opulentos. Huic Cyro regum munificētissimo dixit oli Crœsus fore: ut immodica donans pauper fieret: Cum posset domi recondere thesauros ingentes. Cui Cyrus quantam inquit pecuniæ summam putas me in hodiernum potuisse col

ligere si aurum nulli dono dedissem: Ex quo tempo
re in imperio sum. Crœsus infinitum quẽdam nu
merum respondit. Tunc Cyrus sibi inquit osten
dam maiores me pecunias possidere: mitte quempi
am ex tuis cum nuntio meo: mox conueisus ad Hy
stаspam. I Hystaspa inqt ad amicos meos: dic indi
gere me auro: Roga ut mihi suggerant affatim pe
cuniam: perscribeq; quantũ quisq; amicorum mihi
uelit contribuere: Iuit ille: petiit: conscripsit & maio
rem pecuniæ summã supputauit: q̃ duxerat Crœsus
futuram in thesauris: si eam conseruasset. Vbi hoc
patuit uides ne inquit Cyrus o Crœse mihi thesau
ros esse: nã dum amicos diuites reddo: hos mihi the
sauros comparo: & lõge quidem fideliores q̃ si ipse
domi defodissem. Idem aiebat se pecunias ob id de
siderare: ut amicis subueniret. Iulianus impera
tor (auctore Amiano Marcellino) prædicabat illud
Alexãdri magni: qui interrogatus ubi thesauros ha
beret: Apud amicos beniuole habere sese respondit.
Nonne principes cum talia: aut audiunt: aut legunt:
ad liberalitatẽ exercendã inflamãtur? quæ subditos
reddit deuotos: fideles: obnoxios: qua imortales effi
ciuntur: quæ deniq; tanti momenti est: ut possit prin
ceps obtentu liberalitatis obumbrare crimina tan
tum non enormia: & hac una laude pensare.

Recte etiam in principe laudatur hospitalitas: ut
pote Germana liberalitatis. Est enim ualde deco
rum: ut inquit Arpinas orator: patere domos homi

num illustrium illustribus hospitibus. Idq; et reipu blicæ est ornamento. Ideoq; domus principũ amplæ esse debent: & laxitate conspicuæ: cũ hospitibus & hoĩum cuiusq; generis multitudine frequẽtẽtur. Ab hac quoq; hospitalitatis laude dilaudandus est princeps noster: Cuius ædes pulcherrimæ: magnifi centissimæq; patẽt hospitibus illustrioribus: A quo oẽs ferme & minuti reguli: & maximi prĩcipes istac trãseuntes hospitaliter ac comiter accipiunt. Theo phrastus: Plutarchus: Emilius ꝓbus: Cæteri Cimo nẽ atheniensem: ut hospitalissimũ ĩ suos curiales la ciades laudibus ferũt: qui ita instituisse fertur & uil licis ĩperasse ut oĩa ꝓberent: quicunq; tribulis in uil lã suã diuertisset. Apostolus quoq; ꝓcipit: Episco pos cõprimis hospitales eẽ debere: quod & in decre tis canonicis. D. xli. latissime enarratum legas

Cæterum cum sapientes definiant quattuor uir tutes: Iusticiam: Prudentiam: Fortitudinem: Tempe rantiam: Quarum quadriga alias quoq; secum ue hat: Quis nescit eas bono principi studiose enixeq; colendas? Et ne in præsentia sinuosos nimis ac lon gos cõmentarios faciam: ut succinctius cuncta per stringam: & quasi transeunter attingam. Iustus eẽ ante omnia princeps debet: & ueluti in statera: atq; ĩ librili cuncta perpendere. Ius religiose & equabili ter dicere nec digitum quidem transue. sum aut un guem latũ (ut dicitur) a legis præscripto discedere: nisi quatenus in pœna exigenda mitius agat & mol

A

lius. Lex enim ut inquit rectiſſime Pindarus domi
na eſt: quæ uitiorum emendatrix eſt: & emendatrixq;
uirtutũ: qui legẽ præeſſe iubet: uidetur iubere deum
præeſſe: ut auctor eſt Ariſtoteles. Miniſtri legũ ſunt
magiſtratus uereque dici poteſt magiſtratum legẽ
eſſe loquentem: Legem autem mutum magiſtratũ.
Illi uero ciuitati paratum: inquit Plato: interitum ui
deo in qua non lex magiſtratibus: ſed legi magiſtra
tus præſunt. Salutẽ uero illi: ubi lex magiſtratibus
dominatur cuncta mediuſfidius bona illi reipubli-
cæ affore conſpicio: cuius princeps ſinceriſſimus iu
ſticiæ cultor extiterit: quæ una uirtus omnium ẽ do
mina: ut. M. Tullii uerbis utar: & regina uirtutum:
ſine q̃ quid ſunt magna regna: ut autumat Auguſti
nus: niſi magna latrocinia. Interrogatus aliquan-
do Ageſilaus: utra uirtus eſſet melior fortitudo: an
iuſticia: oppido q̃ ſcite reſpondit. οὐδὲν ἔφη ἀνδρείας
χρήζομεν ἐὰν πάντες ὦμεν δίκαιοι: nihil inquit forti-
tudine indigemus: ſi iuſti omnes ſimus. Darium p
ſarum regem iuſticiæ olim ſacrificantẽ: dixiſſe refert
Philoſtratus. O dña ſi qua es uſquam: quibus pla
ne uerbis ſatis oſtendit ſe iãpridẽ exoptaſſe iuſticiã
neq; illam uſquã gentiũ agnoſcere potuiſſe. A no
biliſſimo philoſophorũ dictũ eſt: οὔτε ἕσπερος οὔτε ἑῷος
οὕτω θαυμαστός. Quod neq; heſperus neq; lucifer p
inde atq; iuſticia admirabilis eſt. Quam eruditi eru
dite: graphiceq; oleo comparant ut. n. oleũ intus ige
ſtũ obeſt. foris infuſum pdeſt: ſic & iuſticia oĩs a no

bis circa alios est:magisq; alii ꝓdest ꝙ exercitori.
Ob hoc dixit in ethicis Aristoteles iusticiã uirtutẽ esse ad aliũ:ex qua una uirtute uiri boni appellant᷑. Ex qua Aristides dicœos .i. iustus cognominatus. Hinc Traianus laudibus effert᷑ ꝙ se legibus subiecerit. Qui abiturus cõsulatu iurauit se nihil cõtra leges fecisse. Et sane sicut princeps ẽ supra ciuitatẽ:ita
A leges esse debent supra principẽ. Symbola illa Pythagoræ & enygmata intelligat princeps ad se potissimũ ꝑtinere. Staterã ne transilias .i. ne ꝑtergrediar iusticiã. Coronã minime carpendã.i. leges urbiũ cõseruandas. Per uiã publicã ne ambules.i. ne multorũ sequaris errores. Itaq; faciat princeps iustus ꝙ in bonis principibus gloriosũ fuisse accipimus ut nullius ab eo magistratus ius:nullius auctoritas minuatur:ad ꝑtorẽ:ad Iuridicos magistratus:pleraq; oĩa remittat:leges ne cõculcet:Et iustitia ꝑinde:ac admiculo firmissimo fulciat᷑:Ad quã cũ oẽs mortales:tũ ꝑcipue prĩcipes se eẽ natos ĩtelligãt quã græci dicœosynen appellant quasi δικαιου σύνεσιν. i .iusti intelligẽtiã:ut interꝑtatur Plato in Cratylo. Atqui cũ iusti
B ciæ ꝑs sit religio:Cũ dei cultus iusticiæ ascribat᷑ speciosum haud dubie ẽ:principẽ:& esse:& uideri religiosum:reiq; diuinæ cultorẽ. Religiõe.n.uita ꝯstat. Religiõe (ut auctor est Lactãtius) hõ ꝑstat cæteris aĩantibus. Religiõis uinculo hoĩes deo obstrĩguntur ac religãtur:uñ ipsa religio nomẽ credit᷑ accepisse:q̃uis alii aliũde deducãt. Deo oẽs hoĩes seruitutẽ

debet:q̄ latria græce dr̄. In primis uero pricipes decet dei cultus:quā Theosebiā græci appellāt. Cultura āt dei potissima est bonitas: Vis(inqt Seneca) deos ꝓpitiari:bonus esto:satis illos coluit q̄sqs imitatus est. Caueat priceps:ne illud quo peius nihil dici p̄t:de se merito dicatur:Cōtēptor diuū Mezētius. Princeps nō minus hoiem se q̄ hoibus p̄esse meminerit. In pectore principali conditū sit illud Oratianum. Diis te minorē quod geris īperas. Hinc oē pricipiū:huc refer exitū. Religio in principe efficit:ut oēs subditi modestia quadā:& quasi sanctitudie cōtineātur. Illa quoq3 religióis ps nec ea qdē mima ē: extruere tēpla:restituere delubra uetustate labentia. In laudē Augusti dictū ē. Tēplorꝝ positor:templorꝝ sancte repostor. Sciat tn̄ princeps deos non tā adoratis erogatōe q̄ sanctitate lætari:q purā mentē q̄ aurum malunt. Hinc Alexander Romanus imperator auri ne guttulam quidē:aut bracteolam in templis posuit. Susurrās illud Persianū:In sancto quid facit aurum. Ego uero censeo principem & mēte:& manu erga deos munificum esse oportere: Qui & si nullius rei indigi sunt:tn̄ uolunt principes beneficiorꝝ nec imemores:nec ingratos existerē. Quid dicā pricipē prudētē eē debere:& cūcta solerti rōne ꝑpēdere:Cū prudētiæ iter uirtutes pricipatum Plato det libro secūdo de legibus. Cū dicat Solomō:Fructū prudētiæ meliorē esse auro:& lapide ꝑcioso:Cū Socrates asserat nullā uirtutē eē sine prudētia:quæ A

32

græco uocabulo phroneſis nominatur. Anaxagorā & Thalem: alioſq; id genus homines ſapientes eſſe dicunt: prudentes negant. Impoſſibile eſt inquit Ariſtoteles prudentem eſſe quēpiam: niſi ſit bonus. Sit igitur princeps non ſolum ipſe præditus prudentia: uerum etiam conſiliarios prudentes habeat quibus bene conſulentibus credere poſſit. Nemo enim per ſe unquā ſolus ita ſapit: Nemo ita circunſpectus ac ſagax: Nemo ita linceus eſt: ut non aliquando labet atq; cecutiat: q ſi genuina quādā excellentiq; prudētia preditus princeps aliquādo reperiatur: ut alieno conſilio non egeat: tamen id faciat quod ſummi nauium gubernatores: qui in magnis tempeſtatibus a uectoribus admoneri non recuſant. Conſiliū bonū: ut inquit ueriſſime Marcus Varro & ei qui conſulit bonum habendum eſt: ſicut econtrario. Malum cōſilium conſultori peſſimum eſt: qui uerſus prouerbialis de græco illo Heſiodi uerſu expreſſus uidetur ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη idest conſultum male: conſultori peſſima res eſt. Amicū fidelem: uitæ medicamentū eſſe prodidit Solomon. Quod ſi ſancti & uenerabiles conſiliarii: non malitioſi neq; furaces principi contigerint: cuncta ſalubriter: ſancte: innocenter adminiſtrabūtur: Cum talibus princeps omnia communicabit: taliū ſaluberrimus conſiliis libēs obſequetur. Facietq; quod. M. Antonius imperator: cuius memorabilis eſt illa ſententia: Aequius eſt ut ego tot conſilium amicorum ſequar: q̄

ut tot tales amici meã unius uoluntatem sequant̄.
Et sane: sicuti ꝓditum est a scriptoribus idoneis: Melior est respublica: & ꝓpe tutior: in qua princeps malus est: ea: in qua sunt amici principis mali: Siquidē unus malus põt a pluribus bonis corrigi: Multi āt mali non pñt ab uno q̄uis bono ulla rõne supari. quod Homulius quõdã Traiano impatori dixisse memoratur. Sed sæpenumero qd' dolenter dicendū est: euenit: ut sanctus: cautus: optimus princeps uendat̄: circunscribaturq; ab iprobis cõsiliatoribus: qui excubare sese simulantes in negociis principalibus clanculū cuncta puertūt: Et cupiditate priuati emolumenti rectū ꝑuaricãtes fumū ꝑcio uenditãt: ut prisci dicebant: digni prorsus: qui fumo ipsi puniãtur: sicut olim Thurinus ab Alexandro romano impator punitus est: ꝑcone dicente: Fumo punitur qui fumū uendidit. Cæteꝝ sicut fidi cõsiliarii & prudentes audiendi sunt: Ita assentatores: adulatoresq; explodendi: qui ad uoluptatem loquūtur oĩa: nihil ad ueritatem. Præstat iquit ntisthenes: In coruos q̄ in assentatores incidere: quippe illi mortuos: isti uiuos deuorãt. Et sane adulatio ꝓut clarissimi scriptorū ꝓdiderunt res est seruilis ac pniciosa: In aula principum prope peculiariter gliscens uigensq;: ꝑpetuū ut inquit Curtius regum malum: quorum opes sæpius assentatio q̄ hostis euertit. Quo circa etiã atq; etiam caueant principes: ne aures assentatoribus patulas præbeant: neq; se adulari sinant. Multi enim

A

gnatorꝝ similes: qui gloriosum militẽ infatuent. Verba adulatorꝝ mollia feriunt interiora uentris. Quippe adulator blandus inimicus esse credit᷑. Laudat Mamertius Iulianũ ĩperatorẽ ꝙ aduersus oẽs assentatorꝝ illecebras captiõesq; munitus esset: quodq; ei a fucatis adulãtiũ uenenis periculũ nullũ foret. Augustum quoq; Cæsarem ex eo celebrant: qđ adulationes indecoras rep̄sserit: de quo non minus uere q̃ scite dixit Oratius: Cui male si palpere recalcitrat undiq; tutus. Meminisse hoc ĩ loco par ẽ id qđ Pescenius niger dixisse quondã memorat᷑: Nã cũ quidã illi imperatori iã facto panegyricũ recitare uellet dixisse fertur uerbũ hoc dignũ scitu relatuq;. Scribe laudes Marii: uel Hanibalis: uel alicuius ducis optime functi. Et dic qd ille fecerit ut nos imitemur. Nã uiuẽtes laudare irrisio ẽ: maxime principes: a quibus sperat᷑: q timent᷑: qui p̄stare publice possunt: q p̄nt necare: q ꝓscribere. Sed cũ naturam uel bonam fortuna plerumq; corrumpat: Accidit frequẽter: ut principes magniloquentia adulatorꝝ sufflati uera credant oĩa esse quæ de se ipsis audiunt p̄dicari. Tũc Cristæ consurgũt. Et ut inquit satyrographus: Nihil est qđ credere de se nõ possit: cũ laudat᷑ dis æqua potestas: tũc adulatoribus arridẽt ac blandiunt᷑: seueris ignarisq; blãdiẽdi ꝓrsus infesti. Sic olim Cræsus Solonẽ expulit p̄cipitẽ: quia blãdiri nesciebat. Sic Dionysius philoxẽo acriter succẽsuit minime assẽtãti. Infatuat nimirũ hæc adulatio uitiorꝝ altrix & ueluti gãgrena.

A

serpēs latissime intra limina potētiorꝝ:& hæc hacte nus. Præterea quis nescit principē fortitudine quasi muro septū ac uallatum esse debere:ut aio subnixo erectoq; impterritus: īpauidus:extrilidus cuncta regat ac moderetur:nec terriculis uanis cōcutiatur: nec muscas(ut aiunt)uolitātes ptimescat. Propria ē uiroꝝ fortitudo:q̄ ex uirtutibus una:peculiari quasi noīe uirtus nuncupatur. Est.n.ex uiro uirtus appellata:pinde ac uirꝝ fortitudo maxime deceat.ut auctor est Marcus Tullius. Andria apud græcos nominatur:quasi uirilitas:q̄q̄ Plato etymon atq; interptamentum aliunde deducat. Homerus duas regis uirtutes ueluti pcipuas pbat:iusticiā.s.& fortitudinē:Cū sic inquit:Ille bonus pugnator erat Dux optimus idē:quē uersum Alexāder magnus adeo adamabat:ut eū censeret oībus aliis uersibus homericis anteponendū. Inter fortitudinis ptes exigimus ut princeps nō minus sit rei militaris q̄ ciuil' admistratōis gnarus cōsultusq;:nec minus bellica laude q̄ urbica ppollēs. Hic locus me submonebat:ut de re militari:& de īperatoriis uirtutibus nō nihil dissererē. Verꝝ hac ad psens narratōe supsedendum:Cum aliquot ab hinc ānos totum id negocium luculēta opinor disptatiōe affatim explicauerim. Cæterꝝ cum alia fortitudo ī milite:alia ī duce requiratur:Cum sit alia animi:alia corporis fortitudo:tempestiuum erat hic quoq; pauca q̄dam inserere: facientia ad robur corporis agendum & bonā habitudinē custodiēdā:qđ A

imprimis præstat gymnastica exercitatio:qua cũcta conualescunt:Qua mẽbra corporis fiunt uiridiora uegetioraq;.Scitũ.n.illd ẽ:Ad bonã ualitudinẽ plus exercitationẽ ꝓdesse q̃ medicos:Sed sup hac quoq; pte ĩ libello de fœlicitate disserui opinor satis diligẽter ex doctría medicoꝝ philosophoꝝq;.Verũ ut quadriga uirtutũ tota curriculũ suũ cõficiat:Quis inficiat:qs abnuit:pricipẽ tẽperatũ ac cõtiẽtẽ eẽ oportere?Et cũ temperantia:quã σωφροσυνην græci uocãt quasi prudẽtiæ conseruationẽ:quæ frugalitas quoq; dici põt:sit ratiõis ĩ libidinem:atq; in alios nõ rectos apptitus:dominatio.Quid in principe p̃clarius esse põt q̃ in maxima peccandi licentia nõ peccare:frenare libidines:coercere appetitiones exultantes. Scipio africanus apud Liuiũ:Nõ alia inqt uirtute æque atq; temperãtia:& cõtinẽtia libidinũ gloriatus fueri

A Alexander magnus arbitrabatur nõ minus opus regium eẽ seipsum uincere q̃ hostes edomare:q cũ dilectã sibi ex pellicibus suis p̃cipue noĩe Campasden nudã pingi ob admirationẽ formæ ab Apelle iussisset:Cũq; eũ pari captũ amore sensisset dono dedit eã. Magnus aĩo maior ĩperio sui:nec minor hoc facto q̃ uictoria aliqua:quippe(ut Plinii uerbis utar)se uicit:nec thoꝝ tãtũ suũ:sed et affectũ donauit artifici: ne dilectæ qdẽ respectu motus:ut quæ mõ regis fuisset:mõ pictoris esset.Quẽ magis admiraberis(inqt Seneca)q̃ qui impat sibi:q̃ qui se habet ĩ ptãte? Gentes facilius est barbaras ĩpatientesq; alieni arbitrii re

gere q̃ aīum suū ɔtinere & tradere sibi. Verꝫ nequaq̃ satis ē ipum pricipē oculos:manus:uentrē: & q̃ ifra uentrē sunt continere:ac moderari: Sed ei circūspici endū quoqꝫ ē:ut ministros oēs habeat cōtinentes:ac moderatos. Sæpe.n.princeps optimus: tempatissi musqꝫ infamatᷣ ob improbos:ac neq̃ ministratores. Habeat itaqꝫ princeps comptos exploratosqꝫ mores dispensatoꝝ:scribaꝝ:cubicularioꝝ:alioꝝqꝫ i aula pri cipali ministrātiū.nā ut iquit epigrāmatista pricipis est uirtus maxia nosse suo.squos nouerit egregie fi- deles:his res obeūdas cōmittere rectissime pōt. Sed Plerūqꝫ i aulico famulitio:supbi furaces :iactāticuli cōspiciūtur:qui sese ob hoc qa pricipi seruiunt domi nari ciuibus iure arbitrātur: Qui sui cōmodi causa perperā pleraqꝫ moliūtᷣ:qui supcilioso fastu tumē tes uideri uolūt se apđ pricipem suū multū posse ut nō minus uere q̃ decēter dixerit satyrographus:Ma xia quæqꝫ domus seruis est plena supbis.Et sane ple riqꝫ pricipes extiterūt:qui cū essent ciuiū dñi:famulo rū erāt serui horū consiliis:hoꝝ nutu regebātur. per hos audiebāt:p hos loquebātᷣ: Talē fuisse Claudiū Cæsarem tradūt.Cui nō amor:nō odiū inerāt nisi in dita & iussa:qui famuliciis mancipatus ac addictus nō principem se :sed ministrū egit:cuius libertus Po lybius iter duos sæpe cōsules ambulabat seruiebat. E cōtrario Hadrianus iure laudatur:qui cum quodā tempore seruū suū iter duos senatores ambulare ui disset:misit q ei colaphū incuteret:& diceret:noli in-

A

B

35

ter eos ābulare:quoꝝ eē adhuc potes seruus. Coer
ceat ergo princeps ac regat aulicā familiā:ita ut no-
uerint se famulos esse nō dominos:ut sciant sibi fru
galiter:abstinenter:innocenter esse uidendum.
Sit ipsum pricipis sigillū anulusq; signatorius non
minister alienæ libidinis:sed testis uolūtatis pricipa
lis:nec eo scribæ ad priuatū(ut plerūq; fit)compen
dium abutantur. Deniq; omnibus cognitū explora
ratumq; sit:principi neqtias : fraudes:rapinas suorū
displicere:Eumq; talibus inimicissimū si id cogno-
uerit futuꝝ. Ipse uero princeps nihil per impotētiam
nihil per iniustitiā:nihil p crudelitatem nihil per aua
ritiam agat:nō odio:nō gratia:nō pecunia a uia recta
trāsuersus deducatu:nihil per affectum iracūdiæ im
potentissimum furenter decernat :sed ratione ueluti
domina:ducatur: Cunctatiōe ac cōsilii gubernatiōe
cuncta perpēdens:Nā ut inquit Claudianus: Diis
proximus ille ē quē ratio non ira mouet. Habeant
principes saluberrimū illud Athenodori documen
tū i penitissimis præcordiis recōditū:q petito ab Au
gusto cōmeatu iā iam discessurus:Cum ira(inquit)
o cæsar te cepit nihil prius neq; dixeris:neq; feceris q̄
ipsas uigintiquattuor elemētarias litteras tecum ip
se pcurreris. Tunc Augustus eo manu apprehēso:
adhuc iquit tua mihi præsentia opus est:Eūq; penes
se retinuit. Audite quæso uersus nō minus frequēti
assiduoq; mēoratu dignos q̄ philosophoꝝ decreta
documētaq;. Tu licet extremos late dominer̄ p idos

Te medus:te mollis arebs:te seres adorent. Si metu is:si praua cupis:si duceris ira : Seruitii patiere iugũ: tolerabis iniquas interius leges .tunc omnia iure te nebis:cum poteris rex esse tui.

Cæterũ q̃uis priceps legibus solutus eẽ dicatur: q̃uis de pricipe dictũ sit:si libet:licet :An nescis principẽ legẽ dare nõ accipere? Tamen bonus princeps nõ tã quid liceat sibi :spectabit : q̃ quid deceat.nec.n. qđ quisq; põt id ei licet:nec si nõ obstatur:ꝓpterea ei permittitur.Si quidẽ licere id dicimus : ut docet.M. Tullius i philippicis:Q đ legibus :qđ more maioꝝ institutisq; cõceditur. Platonis sentẽtia est:Q uales i repu.principes sint:tales reliquos solere esse ciues . Vita principis (ut Plinii panegyristæ uerbis utar) censura ẽ:eaq; perpetua. Ad hãc dirigimur:ad hãc cõuertimur:nec tã iperio nobis opus ẽ:q̃ exẽplo.proin de fit ut pniciosius đ repu.mereãtur uitiosi pricipes qđ non solũ uitia cõcipiũt ipsi:sed ea insundunt i ciuitatẽ:neq; solũ obsunt:q; ipsi corrũpuntur : sed etiã quod corrumpunt:plusq; exemplo q̃ peccato nocẽt nã quãto quisq; maior ẽ:tãto eius dicta:factaq; sunt cõspectiora illustrioraq;:Et ut iquit Satyrographus Oẽ animi uitium tãto cõspectius in se crimẽ habet: Q uãto qui pecat maior habetur.Principi ergo qui i conspectu mortalium uiuit:in quẽ oculi oium con iiciunt:cuius i clarissima luce uersantis nullum ob scuꝝ põt:nec dictum esse:nec factũ:Circunspectius: cautius :sanctius uiuẽdum est : ut eius uita pro spe A

culo sit contemplantibus:Et pfecto nō pauca multa priuatis pmittūtur q̄ minime principem deceāt:imo q̄ principem dehonestēt ac indecorēt:In quā sniam ē illđ ab Ouidio ī cōsolatōe ad Liuiā decēter pditū.
Non eadem uulgusq; decent & lumina rerum.
Est quod præcipuum debeat ista domus.
Ad te oculos auresq; trahis:tua facta notamus.
Nec uox missa potest principis ore tegi.

Concinit subscribitq; Nasonis carmini luculēta illa Claudiani & memoratu:ac scitu digna sentētia:
Hoc te præterea crebro sermone monebo:
Vt te totius medio telluris in orbe
Viuere cognoscas:cunctis tua gentibus esse
Facta palam:nec posse dari regalibus usquam
Secretum uitiis:nam lux altissima fati
Ocultum nil esse sinit:latebrasq; per omnes
Intrat:& abstrusos explorat fama recessus.

Apostolus Paulus in epistola ad Titū:& altera ad Timotheū p̄cipiens quibus moribus eps p̄ditus esse debeat.Oportet inqt episcopū sine crie eē:nō su pbum:nō iracundū:nō uinolentū:non pcussorem: nō turpis lucri cupidū:sed hospitalem: benignum: prudentem:sobriū. Quis non uidet hæc apostoli ca documenta fere oīa pfecto principi conuenire:& in illo quem effingimus principe desiderari. Quæ singula si minutatim:& ut ita dicam frustillatim p censere uelim:dies me deficiet. Equidem iam uere or ne hæc nauseosa & molesta fuerint cōplusculis

audiētium. Quo circa faciā quod bonus imperator iam canā receptui: & instar nautici gubernatoris uela complicabo: & remis in portum festinanter excurram. Scio plura dici potuisse ob materiæ largitatem quæ prope infinita ē: quæ quāto plura dixeris tāto dicturienti plura suppeditat: Sed utilissimus omnibus i rebus est modus: & habenas pressisse quā laxasse plerumq; salubrius. Diximus hactenus de triplici forma admīnistrādæ reipu. Percēsuimus illa fere omnia: q̄ in principe optimo absolutissimoq; exigantur. Qui si talis uspiā gentium fuerit repertus: merito quattuor illa cognomenta merebitur indipisci: ut. s. Pius: Magnus Patriæ pater: Optius ab omnibus appelletur. Talē omnis populus delitias suas esse dicet: Sicut olim romanus populus Gordianum appellauit. Talē cuncti amabūt ut parentē: uenerabūtur ut deum: Sub talis imperio uiuent q̄ beatissimi: Talis caritate ciuiū septus erit: quæ ars inaccessa est: & inexpugnabile munimentū. Melius. n. tutetur principē amor ciuium q̄ ferrū lateronum: nā ut inquit uerissime Claudianus: Nō sic excubiæ: nō circunstātia pila: q̄ tutatur amor. Non sunt: nō sunt adamatina uicula illa: quæ Dionysius tyramnus dictitabat: metus: uiolētia: classis: præsidiū decem millium armatorū: Sed beniuolentia: gratia: bonitas: innocētia. Da principem talem qualē libellus iste describit: huic affatim presto erūt: qui oculi regū: q aures principū apud ueteres dicebātur: & cū iucundis

simū sit in rebus humanis amari & amare: hic amabitur & amabit mutuis affectibus. Hic deniq; cun habebit deuotos: fideles: obnoxios: nec minus de ui ta principis: q̄ de suamet ipsorū incolumitate sollici tos. Verū. n. uero cum difficillimū sit: & oppido q̄ ar duū inueniri pricipē talem: ex omnibus his: quæ ret tulimus compactū & quasi cōglutinatum: Merito dixit Dioclitianus imperator. Nihil esse difficilius q̄ bene imperare. Et a scurra nescio quo bene dictum est. In uno annulo bonos principes posse perscribi. Quis est enī tā irreprehensibilis priceps qui nō qua si in pulchro corpore aut neuum aut uerrucā habe at? Videor facturus operæprecium: si hodiernā hāc enarrationē uersibus clusero: a poeta luculento gra phice: & concinniter factis ad principem intuendū: quos scribi debere cēsemus pro foribus omniū ædi um pricipaliū: quos habere pricipes cordi & memo riæ saluberrimū puto. Versus autē de q̄bus loquor: q̄ didascalici & instar ꝓtreptici probantur: hii sunt:

Tu ciuem patremq; geras: tu consule cunctis
Nec tibi: nec tua te moueant: sed publica uota.
In cōmune iubes siquid censesq; tenendum
Primus iussa subi: tunc obseruatior æqui
Fit populus: nec ferre uetat: cū uiderit ipsum
Auctorem parere sibi: componitur orbis
Regis ad exemplum: nec sic inflectere sensus
Humanos edicta ualent q̄ uita regentis.
Mobile mutatur semper cum principe uulgus.

Superat ut oñderemus ĩ romão ĩperio hoſcc oẽs ſtatus:de qbus añ dictũ ẽ:extitiſſe.Q đ ut ſũmati & quaſi trãſeũter attingã:A Platõe philoſophiaq; didicimus naturales eſſe cõuerſiões quaſdã rer̃ publicarũ ut ex tũ a prĩcipibus tenerent̃:tũ a populis:aliqñ ab optimatibus:Q đ potiſſimũ accidit romanæ rei pu.q̃ ut ſublimibus ĩcremẽtis augeret̃:uirtus & fortuna plerũq; alioq diſſidẽtes mutuo cõcordiæ nexu cõuenerũt:& ita factum ẽ:ut populus Romãus uirtute:ac fortuna ſimul ſuffragãtibus(Virtus.n.ſine fortũa mãca ẽ & mutila)ad ſummũ faſtigium puenerit.Cuius pria ætas & q̃ſi ĩcunabula ſub ſeptẽ regibus ãnos ꝓpe.ccl.fuerunt. Dein ætatẽ ingreſſus adultã mõ ſub Ariſtocratico mõ ſub Democratico ſtatu:uires exercuit:& lacertos mouit per ãnos circiciter.cccc.Tãdẽ poſt gẽtiũ:nationũ:regum ceruices opp̃ſſas:poſt ſubactã diutinis bellis maximã orbis terrar̃ ptẽ:Vrbs uenerabil̃ Cæſaribus tanq̃ liberis ſuis regẽda p̃imonii hoc ẽ impii romãi iura pmiſit: De qbus Suetonius Trãqllus unus oĩum cõpoſitiſſime diligẽtiſſimeq; cõſcribit:Cuius libros multiiuga:nec triuiali eruditõe p̃gnãtes ſcaturiẽteſq; una cũ cõmẽtariis nr̃is hoc ãno enarrabimus:dabimuſq; opam:ut edulia nr̃a nouis cõdimẽtis ↄdita:faciãt ad ſtomachũ:ſintq; citra nauſeã:& ſacietatẽ.Trãqllo copulabitur Oratius Flaccus:Cuius ſermões nõ minus frugiferi q̃ uoluptifici futuri ſunt animis auribuſq; auditorum purgatioribus.

ORATIO PROVERBIORVM CONDITA A PHILIPPO BEROALDO: QVA DOCTRINA REMOTIOR CONTINETVR.

Ad Ornatissimum Christophorum Vaitimilium Scholasticum Boemum Philippi Beroaldi Bononiensis Epistola.

Omplusculi ex Boemia scholastici Ad capiendum ingenii cultū linguamq; comendā in hoc nostrū gymnasiū litteratoriū quot annis cōmigrare consueuerūt: nitidi prorsus atq; elegantes: sed omniū sane nitidissimus extitit atq; elegātissimus. Vldricus Rosensis iter inclytos Boemiæ ꝓceres famigeratus: cuius nomini Annotiōes nuncupati dedicaui. Iohānes uero uartibergensis omni præconio bonitatis ornatus instar gēmæ radiantis in cœtu scholastico refulget: ad quē opusculū de Septem sapiētibus composui. Fuit indidē & Martinus crūnouiensis: quo nil cādidius: cuius nomē liber Orationū mearū in liminari pagina gestat inscriptum. Post hos tu ex eadē regione haud magno sa ie inuerual!o aduenisti Christophore mi ad ingeniū excolendū: in quo nil culpabi

ſe coniuiſitur. Tu uirginali corpus filo ſpecioſus iux
ta ſocraticũ documentũ impendio procuras ne cor
poris pulchritudinẽ morum turpiũ dehoneſtamen
to dedecores. Tu claritudine natalium īſignis: fami
liæ Vaitimilliæ apud Boemos honoratiſſimæ: es or
namẽto: minimeq; a patria uirtute degeneras. Siqui
dẽ Benedictus: hoc enī erat nomine parẽs: in magna
exiſtimatiõe apud maximos reges cũ conſilio polle
ret: ſæpe ad exteras nationes in negociis principali
bus obeundis regius eſt deſtinatus orator & cum
eſſet patrii ſermonis affabilitate cultiſſimus ſæpe re
dĩit exorator. Qui tanq̃ Ariſtotelis Xenophontiſq;
œconomicũ legiſſet: agebat bonũ patrem familias:
qui ampliora faciens: quæ a parẽtibus acceperat lu
culentiorẽ hæreditatem liberis reliquit. Ex quibus
tu frugalitatẽ quidem domeſticã probans: tãq̃ ea ſit
optimũ uectigal: exiſtimans tamen paterna bona ſi
ne aĩ bonis eſſe ueluti manca & mutila: ad nos con
ceſſiſti: ut bonis animi ſuffarcinatus paternã hæredi
tatẽ faceres cumulatiorẽ: ut pigmento eloquẽtiæ la
tialis coloratus: ut cote muſæ liberalis expolitus: ut
noſtro dolatorio leuigatus elegantior opulentiorq;
ad tuos in Boemiã reuertaris. Itaq; gymnaſium litte
rariũ freq̃uẽs inuiſis: audiſq; quotidie nos ex promp
tuario muſico depromẽtes quippiam dignũ memo
ratu: daſq; operã ne bonæ horæ male collocent: Ne-
bona ætas per incuriam effluat: atq; deſidiã. Quas
ob res ego ſubinuitatus libellũ hũc proxima fœtura

39

natũ apud me tibi noĩati dedicaui:quo ꝓuerbia nõ pauca ſcite & moraliter explicantur:quem ſub eadẽ incude litteratoria formatum facile agnoſcas:qua id genus opuſcula iam plurima a nobis procuſa ſunt: quæ illuſtribus ſectatoribus noſtris trãſmõtanis di cata circũferuntur:libellus eſt ſuccoſus:fartilis:cõdi mẽtiſq; doctrinæ multifariæ eſculentioribus ita cõ ditus cõcinnatuſq;:ut & ad palatum faciat & ad ſto machũ. Tu mi Chriſtophore munuſculũ id quale cũq; eſt hilaro uultu libens cape.nec ex eo ꝙ charta rium:ſed ex eo ꝙ litteratũ ſit metiaris atq; perpẽdas. Nã ſicut in uaſis fictilibus theſauri perſæpe precio ſi recõduntur:ita in his libellis opes plerũq; luculen tæ includũtur:& ꝑinde atq; in dactylothecis gẽmæ litterarũ continentur. Vale:& dilige doctorem.

PROVERBIALIS Oratio Philippi Beroaldi.

SOcrates ille philoſophoꝝ fons uiri clariſſi mi:quẽ oraculum Apollinis ſapiẽtiſſimum mortaliũ eẽ ꝓdidit:Cũ ad æthicen trãſiret:di xiſſe fert̃. Quæ ſupra nos nihil ad nos:ex hoc ſocra documento cõmonemur omiſſis rebus ſublimio ribus circa hũiliora uerſari:& a cœleſtibus ad terrẽa deſcẽdere:& diuinis ſepoſitis hũana ſcrutari. Ex hac ſapiẽtiſſimi Philoſophi ſentẽtia quaſi aurẽ uellicãte cõmonitus decreui hodierno die repere humi:& per aream popularem expatiari: hoc ẽ aliquot uulgares ſentẽtias excutere:enucleare:perpẽdere. Pulchrũ eſt

medius fidius nec oībus obuiū rebus protritis dare splendorē:& cōculcatis triuialiter dictis id gratiæ:id uenustatis inserere:ut noua:ut splēdida:ut indicta eē uideant. Quid est autē tā protritū:tā uulgare:tā ꝑ miscuū q̄ prouerbiū. Atqui prouerbia nō nulla tam græca q̄ nostratia hodierna disertatiōe a nobis explicabunt. sed cū nihil ferme sit tā sordidū & obsoletū: qđ nō ornatu fiat splēdicās & speciosum:elaborabo atq; pro uirili parte cōtendā: oratoriis illa pygmētis excolere:& myrothecio socratico uenustareq;. Ita ut q̄ quasi fastidita poterāt repudiari: ea fiant maxime expetēda. Faciā qđ cosmetæ & ornatrices in comēda matrona:quā ita iterpollāt:ita mūdo muliebri aliisq; id genus rebus expoliūt:ut longe alia familiaribus & uicinis appeat. Ingens est ac ꝓpe infinita tā apud græcos:q̄ apđ nostros silua prouerbioꝝ. Ex qua pauca quædā interlegi excerpsiq;:quæ ianuā repandant publicis lectiōibus:quoꝝ enarratio sit ueluti ꝓdromos atq; præcursoria curriculi nr̄i litteratorii. Sunt autē prouerbia ut docente Diuo Augustino didicimus:sentētiæ uulgares:quas græci paroimias:latini aliis quoq; uocabulis modo adagia: mō uerba mō adagiōes appellāt:quæ ego subide mecū pensitās inuenio nō minus succosa esse:nec minus uitæ cōducentia:q̄ sanctiora philosophoꝝ uolumina. Ad hæc habent ꝓuerbia quiddā simile legibus:quaꝝ scriptū angustū est:iterp̄tatio latissima. Sqdē sūma breuitate cōclusa:itellectū uberiorem cōplectunt:& sentētia

liter uitam instruunt. Ita ut quæ ad moralē philoso
phiā pertinent ingeniiq; elegantiā: non minus ex ꝓ
uerbiis cognosci possint q̄ ex doctrinis & uolumini
bus socraticorum. Nō credis hoc mihi? crede diuo
Hieronymo scribenti ꝙ Solomon in libro prouer-
biorum moralem docuit disciplinā: succinctis ut de
cuit: breuibusq; sententiis uitæ instituta cōponens.
Q đ ut planius fiat & manifestius ꝓuerbia aliquot
explicare auspicabor: ad uitæ humanæ cultū: & mo
res mire facientia. Vos quæso diligenter attēdite spe
ro enim q̄ a me dicent' futura & aurium oblectamē
to ob uarietatem: & aīorum emolumento ob erudi
tionem. Quod si in huiuscemodi anteloquiis place
re ante hac consueuimus; in hac hodierna disertatio
ne haud quaq̄ displiciturum me esse confido. Hinc
autem potissimum ordiemur.

M. Terentius Varro: ille togatoꝝ litteratissimus:
& ut uerissime dictum est a Terentiano: Vndecūq;
doctissimus: Prouerbiū hoc cūprimis celebrat: hō
bulla est: eo magis senex. Scitis opinor oēs bullā di
ci in aquis tumorem repente natum: repente euane
scentem. Vidistis ne unq̄: & enim pſæpe uidere con
tingit: ex largo hymbre & subitario id genus bullas
quasi sufflatas intumescer'? Mox; ubi respexeris: eue
stigio euanuisse. Talis nimiꝝ ē homo. Hodie ut bul
la turget: Crastio nusq̄ erit. Nulli prorsus rei potuit
scitius & uerius homo q̄ bullæ cōparari: Videlicet
friuolus: momentarius: nugatorius: & instar bullæ

repente deficiens.

Quid est hõ? inquit Seneca: quodlibet quassum uas: & quodlibet fragile iactatu. Quid ẽ homo? imbecillissimũ corpus: & fragile: nudũ suapte natura inerme: Alienæ opis indigẽs: ad oẽm fortunæ cõtumeliã ꝓiectũ: Frigoris ẽ & laboris ĩpatiẽs: ex ĩfirmis fluidisq; cõtextũ: Odor illi saporq; & lassitudo & uigilia: humor: & cibus: sine q̃bus uiuere nõ põt: mortifera sunt. Quocũq; se mouet infirmitatis suæ stati ɔscius. Tenuissimis cãis atq; offensiõibus morbidus ac putris. Merito itaq; cecinit sapiẽtissimus poeta℞. Tale quidẽ genus ẽ hoĩum: quale est foliorũ.

Tu q satellitũ cuneis stipatissimus ĩcedis: qui in excelsissimo humaĩ generis fastigio posit⁹ numinis uice coleris: & obseruaris: qui te Deũ terrenũ credis bulla es. Tu qui ĩmortalia aĩo uolutas: cuius cupiditati orbis ipse nõ sufficit: cui nihil ẽ satis: bulla es. scito hoĩe nihil esse fragilius: cũ eodẽ nihil sit sup̃bius.

Typus humanæ uitæ: & imago ẽ flos qui mãe uirescẽs añ uesperã flaccscit. qui cũ sit speciosissimus ocissime ĩtermorit̃: Magna ut ĩq̃t Plinius nr̃ hoĩum admonitõe: q̃ spectatissime floreãt celeberrime marcescere: hic ꝓphetes ĩ canonicis scripturis exclamat: oĩs caro fœnum & oĩs gl̃ia eius q̃si flos fœni. Cæte℞ cũ ñ mĩus oratoriũ sit ꝑua copiose: q̃ grãdia breuiter exprimer̃: libet hic paulũ cõsistere: & ut dici solet: fimbrias diducer̃: & pistromata ɔplicata latius explicar̃.

Tria tp̃a prædicãt oẽs & norunt: præteritum p̃-

A sens[!] & futurū. Sed qui curiosius & subtilius ista pē sitarunt: præsens tēpus sustulerunt: qđ in fuga semp ē: quod fluuii more cursu rapidissimo fluit: ac præci pitatur: qđ ante desinit esse q̄ uenit: nec magis morā patitur q̄ mūdus: cuius uertigo inenarrabilis ē. Inde fit ut hō nunq̄ ī uno statu uel tantillum permaneat: hic illa ouidiani pythagoræ acclamatio. Nr̄a quoq; ipsoꝝ semp requieq; sine ulla corpora uertunt̄. nec quod fuimu siue: sumu siue cras erimus. Consimiliter Seneca: Nemo nostrū inquit est ī senectute: qui fuit iuuenis. Nemo nostrū est mãe: q fuit pridie. corpora nr̄a rapiuntur fluminū more. Nihil ex his quæ uide mus mãet. Ego ipe dū loquor imutari ista imutatus sum: hoc est qđ ait Heraclitus. ī idem flumē bis de scendimus: & nō descendimus. Manet enī idē flumi nis nomen: aqua trāsmissa est: quotidie hō moritur: quotidie demit̄ aliqua pars uitæ: & dū crescit uita đ crescit. quotidie ex nostro corpoř particulæ decedūt ex qbus cōsistimus: ut philosophi tradunt: & memo rat Alpheus iuriscōsultus titulo đ iudiciis: Singulæ horæ imo momēta aliqd đ nobis prædāt̄ & carpūt: punctū est qđ uiuimus: & adhuc pūcto minus. Me ritoq; ἡμερόβιοι dici possumus: hoc est diales: cū uita nobis unius uix dieculæ tributa sit: & dies nostri: ut inquit Iob sicut umbra prætereāt. Vitæ summa bre uis spē nos uetat inchoare lōgam: ut īquit uerissime Flaccus. Nos tamen ī lōgum spes nostras cogitatio nesq; ꝓtendimus. Inquit unus anno quīquagesimo

ædificabo:honores gerã.fundos emã. Ait alius a se xagesimo feriatꝰ ociabor & mihi uiuã. Ait & tertius. Senex referam me in rusticum secessum:ibiq3 in cõsilio habebo agricolationis cõsultissimos:qui me docebunt ĩ quicuncem arbusta disponere:populos uitibus maritare:arbores ĩsitiõe frugiferas efficere:agrũ pastinare:terram pullam ac tenerã quæ optima est:a cariosa discerniculo quodã internoscere. Libet exclamare cum Lucretio. O stultas hominũ mẽtes:o pectora cæca. Libet ridere cum Democrito:cui negocia mortaliũ oĩa ridicula uidebant̃. Quid tibi đ futuro polliceris? Quid ꝓpagas uota ĩ sæculũ:cũ mĩme cõpertum habeas de ãno? Nescis hominẽ bullã esse:q scis an adiiciãt hodiernæ crast̃na sũmæ tẽpora dii supi? Nimis.hoc est:unde habes exploratũ te ad uesperã eẽ uictuꝝ? Nã ut inqt uerissime Lucianus a tenuissimo filo pẽdemus oẽs:ꝙ citius dicto dirũpit̃:

Catonium prouerbium est:iter os & offam. quo admonemur ne spes nostras ĩ lõgum protrahamus cum iter os & cibum iam paratum multa iteruenire possint offendicula:& quoniã prouerbia tractamus nõ pigebit prouerbialiter fabulari.

Græcus est uersus πα ροιμιώδης idest ꝓuerbialis idem significans:qđ hoc nostrum inter os & offam πολλα μεταξυ πελει κυλικος και χειλεος ακρου latine dici po test.multa cadunt inter calicẽ supremaq3 labra. Dicitur autem hæc paroimia ex tali causa.

Anceus Neptuni filius:cũ uineã sereret:impera-

uit nequis familiarium eã ingrederetur: ne quis attingeret: iterdixitq; pene uestigiis seruulorum: ex quibus unus asseuerãter: haud quaq̃ iquit dominus mustũ gustabit: nec fructũ carpet ex ea uinea: quã tãtopere custodit. Vbi autẽ uuæ ematuruerunt: exultãs Anceus mustum ex illis p̃ssum poculo indit. Mox seruũ illum accersi iubet: q negauerat ei fas eẽ fructus uineaticos mustũq; gustare. Iãq; poculum ori admoturus. Esto iquit memor uerbi: qđ iãdudum dixisti. & ille fidenter uersum antedictum rettulit inquiens. Multa cadunt inter calicem supremaq; labra. Ecce tibi famulus alter id horæ eoq; momento exanimatus repente ingrediens: nunciat aprum fulmineũ formidãdæ uastitudinis uineã populari: & cuncta subuertere. Tunc anceus abiecto stati poculo: quod in manibus habebat i aprum concitatus fertur: ab eoq; peremptus: mustũ uineti: prout famulus prædixerat gustare non potuit: Vnde ortum hoc prouerbium.

A Alii tradunt hãc paroimiã ductã eẽ ex Antinoi infortunio. fuit autẽ hic Antinous unus ex procis Penelopes: qui absente Vlysse i ipsius aula idulgebãt gẽio: & luxuriosa cõuiuia p̃colẽtes prãdiorum cœnarumq; gurgitibus Vlyssea patrimõia helluabãtur Verũ cũ post diuturnã p̃egrinationẽ Vlysses clãculo sub medici habitu domũ reuenisset μνηστῆρας. i. procos comesabũdos morte mulctatos iustis pœnis affecit iter quos Antinous calicẽ aureũ tenẽs: iãq; illi libra admouẽs corruit moribũdus sagitta ab Vlysse i gut

ture lætaliter ictus. Calixq; e maībus excussus ē: ut canit Homerus xxii. odysseæ. & ita ex eo gustare nō potuit: Quidā narrant q; chalcantē uites serentē au gur nescio qs uicinus prætēriēs dixit errare. nō enim ei fas esse nouum uinū inde gustare. & cætera consi militer. ex hoc prouerbio græco: quacūq; de causa in stituto: ductū est adagium apđ latinos alterum mi nime triuiale minimeq; protritum: quod est. īter ma num & mentū: Idem pollens: qđ inter os & offam. A

Quid igitur nos homunculi: & ut ait Lucretius homuli cū simus animæ salillū: ut iquit Plautus: qđ infinita concupiscimus? qđ spes nostras ī spacia lon giturna diffundimus? quid sæcula dispōimus: cum possit homo ex offa quā manu tenet nō uesci. ex po culo qđ labris admouet: nō bibere. Deniq; cum pos sit tam repente deficere q̄ bulla subito euanescit.

De andragora dixit epigrāmatista: Lotus nobiscū est: hilaris cœnauit: & idem inuentus mane est mor tuus Andragoras. De Cor: Senectione ait Seneca q; cū hilaris cœnasset: angina præcipiti arreptus cōpres so arctatis faucibus spiritu ante lucē decessit: oñditq; uetissimū eē illđ Hippocratis prognosticō: quo ma ximus medicoꝝ signat synāchen: sic eni græce dicit' Angina: quæ uulgo squināntia: homini mortifera esse B eāq; ocissime strāgulare: quæ intrinsecus grassatur: nullo ī gutture forisecus existente uestigio: & quia ex emplis homines maxime ducūtur: suntq; ad fidē fa ciendā potētissima: Agitedū exemplis ostendamus:

q̄ nihili ſumꝰ:& ꝙ hō bulla ē:& ſi qd bulla fragiliꝰ.

A Repentina morte obiere Cæſares duo :dum ma tutino calciantur ſani ac tempeſtiui. A .Pompeius in capitolio cum deos ſalutaſſet. Legatus rhodiorū perorata in ſenatu Romano cauſa in limine curiæ protinus expirauit. Iulius medicus dum iungit ſpe cillum:quod medici inſtrumentū ē per oculum tra hens. L.ualla dum mulſi potionē haurit. Ap. Saufe ius dū ſorbet ouum. Repentino oēs fato occubue re. Anacreon poeta acio uuæ paſſæ: Fabius ſenator in lactis hauſtu uno pilo ſtrangulatus . Q uoſdam craſſior ſaliua ſuffocat:ut illd̄ ſerio dici poſſe uidea tur Ambulat:& ſubito funus mirantur amici .

Iam ſatis opinor cōſtat ac liquet:hoīem bullā eē. en agedū deinceps diſcutiamus:quātomagis ſenex bulla ſit. Q uod quidē incōfeſſo eſt.&.n.ſenis aīa in labris primoribus habitat:Senex uiuit mortuus in ter uiuos. Senex eſt & nō eſt:Senile corpus putridū ē ædificiū:i quo oīs iūctura diducit̄:& dū alia fulci tu :alia diſcindit̄. Senilis ætas nō deſcēdit ſed cadit.

Verſiculus ille prouerbii uice celebratur. Nō eſt uiuere ſed ualere uita .quo ſignificatur : uitam non eſſe in homine uitalem:niſi proſpera ualitudine per fruatur:proinde ſenex minime dicendus eſt uiuere: cum minime ualeat:cum ſenectus ipſa ſit morbus: ut inquit noſter comicus:Q uod ex apollodoro de center tranſtulit : ſcribente. το γηρας εστιν αυτο νοσημα Ariſtoteles libro.y.de generatione animalium:Rec

te inqt dixeris senectutē morbū esse naturalē .a Se-
neca eleganter senectus dicitur morbus i sanabilis.

Musæ græcorum canūt. και εσι υγειας κερδιον ουδεν εν βιω υγεια και νους εσθλα τω βιω δυο nihil est in uita melius sanitate: Sanitas & mens duo uitæ bona: utroque hoc bono caret senex cū & infirmus sit & delirus. & quis Plautinus pater dicat in trinūmo sapientiæ ætas cōdimentum est: tamen magna ex pte delirāt senes. Vnde & senilis stulticia Deliratio appelari solet: hinc quoqꝫ græco prouerbio dicitur δις παιδες οι γεροντες idest bis pueri senes: quoniam uidelicet repuerascere creduntur: & in pristinā redire puerilitatem. idqꝫ Plautum dicere uidemus in mercatore: his uerbis: senex cum extemplo est: iam nec sentit nec sapit aiunt solere eum repuerascere. subscribit huic sententiæ Aristoteles scribens in secundo politicorum: ut corporis sic etiam mentis esse senectutē. Quā autē sanitas procul sit a contubernio senū: q̃ morbosa sit senectus quis ignorat? Circūsilit agmīe facto morboꝝ oē genus: ut iquit satyrographus: i senecta habescūt sensus: præmoritur uisus auditus incessus: torpet palatū: memoria labat dentes decidūt: quæ sunt ciboꝝ ac sermōis istrumēta: fiūtqꝫ edētuli senes & balbi. mēbra torquētur. fiūtqꝫ silicerni: quasi silices ex dorsi curuitate cernentes. Non ab re fuerit apud auditores beniuolos minimeqꝫ fastidiosos percensere exemplum Berzelai galaditæ: qui cum esset γερων λιαν senex ualde rogatus a rege Daui-

A

B

44

de ut secum iret hierosolyma: essetq; regius comes: fertur regi ita dixisse ꝑut scriptum legimus libro secundo βασιλειων idest regum siue regnorum. Quot sunt dies annorum uitæ meæ: ut ascendam cum rege in Hierusalem. octogenarius sum hodie: nũquid uigent sensus mei ad discernendum suaue aut amarum? aut delectare potest seruum tuũ cibus aut potus? uel audire possum ultra uocem cãtorum atque cantricum: Quare seruus tuus sit oneri dño meo regi? Hisce senis Galaditæ uerbis concinit Licinius caluus hõ Romanus exactæ ætatis & magno natu senex: qui tribunatum militũ deprecatus ita uerba fecit ad quirites. Me iam non eundem sed umbram nomenq;. P. licinii relictũ uidetis. uires corporis effetæ: sensus oculorum atq; aurium hebetes. Memoria labat. uigor animi obtusus.

Merito senectus ætas mala ab auctoribus nũcupatur: quam inter cætera morborum genera: ut inqt ueridicus Hipocrates: & Hippocratem sequutus

A Cor. Celsus maxime infestant Dyspnoea & strãguria. hoc ẽ spiritus & urinæ difficultas. Coryza idest grauedo & pituita. Nephrytis & paralysis: ita græce dicuntur renum dolores: & neruorum resolutiões. Adde & cacexiam idest malũ corporis habitum. Lyenteriam idest intestinorum lenitatem cæteraq; fusi uentris mala: quibus senes uexantur.

Somnus: ut nemo non nouit. curarum: abolitor uirium stabilimentum est membrorumq; lassescen

tiũ refocillatio atq; fultura: & ut græci dicunt ὕπνος πέφυκε σώματος σωτηρία somnus corporis salus existit: hoc quoq; bono caret senectus: quã torquẽt nocturnæ uigiliæ: quas ĩter mala uniuersi corporis numerat Plinius noster. hic illud nõ tã poeticũ q̃ ueridicum oraculum: Somno iam deteriore senectus.

Galenus libro secundo περὶ τροφῶν. i. de alimẽtis scribit se cũ grandior natu foret insomnia uexante θριδακας. i. lactucas esitasse conciliandi somni causa: idq; sibi unicũ Alexipharmacon ἀγρυπνιων. i. medicamentũ uigiliarũ depulsorium extitisse: quibus ĩ festabatur. Sumebat autẽ id olus ĩ fine cœnæ. sic enĩ lactuca somni est cõciliatrix. & ob id cœnas auorũ clausisse traditur cum esset esca nouissima: quod & Maronianum carmen testatur: grataq; nobilium requies lactuca ciborum. nunc uero dapes inchoat in acetariis: & cœnæ principium fit: quia cibi facit appetentiam: & a stomacho fastidium aufert.

Quin etiã uersus græcus senectutẽ ita infamat. χαλεπὸν τὸ γῆρας ἐστὶν ἀνθρώποις βάρος. senectus inquit onus est hominibus oppido q̃ graue & ingestabile. hinc plautina anus: Tantũ inquit hoc est oneris q̃d fero. quid oneris? Annos. lxxx & quatuor.

Ad hæc iuuenis cito mori põt: Senex diu uiuere nõ põt. quãq̃ nihil ĩ uita hominis põt eẽ diu. Quid enĩ nõ mõ est o senex ãnose & polychronie si recorderis? Mõ puer fuisti sub pædagogo: mõ adolescẽtior sub grãmatico manũ ferulæ subduxisti: mõ iuuenis

disciplinã sceuolarũ discere cepisti. Modo uir eãdem profiteri. Modo senex desisti uelle. Modo desiisti posse. incredibilis est uitæ humanæ rapiditas.

A Meta uiuendi est: ut physici autumãt: Annus septuagesimus: quando scilicet eptas decadi copulatur. hoc idẽ sensit Psalmographus scribens: Anni hominis septuaginta: si autẽ in potentatibus octoginta. supra autem: κόπος καὶ πόνος idest labor & dolor.

B Plato finẽ uitæ legitimũ ãnum octuagesimũ primũ esse existimauit: habuitq; legitimũ: siquidem illo ipso anno uita decessit natali suo extinctus. ideoq; magi defuncto Platoni: peride ac deo imolauerunt: q annũ unum atq; octuagesimum sine ulla deductione impleuisset: consumassetq; numerũ perfectissimum: quem nouem nouies multiplicata cõponũt.

C M. Varro longissimũ spatiũ senescendorũ hominũ centum ãnos esse tradit: Vñ & seculũ a sene dici spatiũ centũ annorũ: cui sentẽtiæ subscribit astipulaturq; Caius iuriscõsultus: q titulo de usu fructu sic refert: placuit cẽtum annis tuendos esse municipes: quia is finis uitæ longæui hominis est.

D Doctissimi mathematicorũ: ut berosus: & petosyris & necepsos ãnos homini ad uiuẽdũ datos: plus minus centũ uiginti ex syderali scientia iudicarunt: quot Argatoniũ Gaditanum uixisse accepimus: qui annos octoginta regnauit cũ. xl. regnare cœpisset.

Illud quoq; accepimus mosen: q uulgo moyses nominatur: Solum dei familiarẽ: Vt iudeorũ libri lo

quuntur.c.xxv.annos uixisse:qui cum quereretur q̄ iuuenis interiret:responsum ei ferunt ab incerto numine hominem neminem plus esse uicturum.

Prudens prætereo quæ cōditores canonicarum scripturarū tradiderūt: primigenios homines longe uiuaciores diuturnioresq̄ fuisse:finē q̄ humanæ uitæ præscriptū pluribus annorū sæculis trāscendisse. Nāq̄ si credimus Plinio anni illi fuere lunares menstruo spacio terminati. Vt non mirum sit quosdam prodi milia annorum uixisse:sed nos credamus uera esse: quæ in instrumento ueteri fide historica tradūtur. Quæ Diuus Augustinus astruere conatur.

Quid posteritas ipsa cōmisit? quid nepotes peccauerūt? q̄d nos deliquimus? ut tantillo spacio :tāq̄ arctis cācellis uita nostra ı̄cluderet? Cur nos quoq̄ sicuti tritaui illi primordiales: mille annorū nō uiuimus & uita diuturniore nō fruimur? Sed hæc cum non sint operis instituti:trāseunter attigisse sat est.

Ergo agedum homo impleat annos septuaginta quæ est meta uiuendi:octogesimū primū excedat :q̄ est lōgissimus Platōi uitæ terminus.fiat sæcularis:& centū annos reliquat a tergo.uiuat argathonii ānos uiuat & mosaycos cētū uigitiquiq̄ : quos ex diuino respōso nefas est excedere:fiat trisęclis nestor : ut āni dextra cōputādi sint. Viuat ætatē Tithoni: de quo ē græcū ꝓuerbiū. τιθωνου γηρας idest tithoni senectus: nōne tn̄ hic senex macrobius & polichronius bulla erit: & nihil sūt dies eius? Nōne friuola ē hæc ætas?

h6

& quã quadrupedes aliquot uolucresq; trẽscẽdant.

Audite quæso Hesiodum canentem. ἐννέα τοι ζώει γενεὰς λακέρυζα κορώνη. ἀνδρῶν ἡβώντων. ἔλαφος δέ τε τετρακόρωνος. τρεῖς δ᾽ ἐλάφους κόραξ γηράσκει. i. garrula cornix nouẽ hoĩum uiuit ætates: Ceruus autẽ quatuor

A cornicũ: Coruus uero triũ ceruo℞ ætate senescit. Hesiodicã hãc sniam Plinius noster elegãtius: breuius: purius explicauit hisce uerbis. Hesiodus cornici nouẽ nras attribuit ætates: Quadruplũ eius ceruis: Id triplicatũ coruis. Plutarchus in libro περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων. idest de oraculis quæ defecerũt subtiliter & scite disserit sup hoc hesiodi carmine: qd

B sit γενεὰ: & quot ãnos complectatur. quã nostri ætatem interprætantur: quam quidam unius quidam plurium: quidam paucioru anno℞ esse definiunt.

Cũ igitur corui sint hominibus diuturniores: cũ cornices & cerui sint nobis uiuaciores: đ qbus sunt græca prouerbia ὑπὲρ τὰς κορώνας βεβίωκως ὑπὲρ τὰς ἐλάφους idest ultra cornices ultra ceruos uixit: merito theophrastus ille in familia peripathetica elegãtissimus: cui ex diuinitate loquẽdi iditũ nomẽ: moriẽs accusasse naturã dr: q ceruis & cornicibus uitã diuturnam: quo℞ id nihil interesset: hominibus quorũ maxime interfuisset: tã exiguã uitã dedisset: quo℞ si ætas potuisset eẽ longinquior futu℞ fuisse ut oibus pfectis ætatibus oium doctria hoium uita erudiret.

Cæterum credamus hæc esse fabulosa: assentiamurq; Aristoteli & Aristotelico Alberto magno scri

bentibus hominē uiuere plus tpis q̄ reliqua anima lía oĩa excepto elephanto tñ homo bulla ē:& eo ma gis senex:cuius uitæ tanta rapiditas est:tã inenarra- bilis uelocitas:ut prius tráſacta ſit q̄ inſpecta :ut dũ uiuere nos ſperamus:Iam uixiſſe cum ſuſpirio reſpi ciamus:quã in reputatione ſubit illud ridiculum: ꝙ quidam de ætate gloriãtur:& annos numerant iam amiſſos. Vnde non ineleganter mileſius ſapiẽs dicẽ ti cuidam.lx.annos habeo:hos inquit dicis .lx.te ha bere quos non habes.& enim præteriti dies nõ ma gis in noſtro mancipatu ſunt:q̄ futuri.

Præterea quemadmodum ex amphora: ſic ex ui ta quod ſinceriſſimum eſt primo effluit:quod turbi dum feculentumq; in imo ſubſidit.

Septẽ homini ætates a numero erraticarũ ſtellarũ Philoſophi diligẽtiores aſſignãt:& Hippocrates me dicus ĩ ſeptẽ gradus ætatũ diſtribuit uitæ unius cu iuſq; finem.prima ætas lunarẽ ſequitur ptãtem: tũc enim ſecundũ uegetalẽ alentẽq; uiuimus facultatẽ. Secunda mercurialẽ:qñ litterarũ cytharæq;: & palæ ſtræ ſimiliũq; ludorũ ſtudium exercemus: Tertia ue neriã:quando turgent genitalia:& ad genituram in citamur. Quartam ſolarẽ : tunc enim regnat uigor ætatiſq; perfectio properat ætaſq; media . Quinta Marti ancillatur:in qua opes & uictorias concupi- ſcimus. Sexta Iouiale ſidus aſſectatur : quæ pruden tiam & uitã actiuam ciuilẽq; deſiderat. Septima ue ro quæ fœculenta eſt ætas & frigida Saturnũ habet A

ducẽ:ĩ qua a generatione desistimus:quæ uitæ meta nouissima est. Sunt autẽ hæc curricula septena tam breui spacio terminata ut hõ cũ ad metã septimam p̲uenerit:in primo adhuc stadio esse se credat:ut prius cursum peragat:q̃ ad cursuram succinctus accesserit. Deniq; ut prius mori se sentiat:q̃ uiuere inchoauerit: audite quo rẽ deducã:Si annus ille uerus ẽ annus quẽ magnũ:uel potius maximum uocant: quo eadẽ positio cæli siderũq; cursus existit:q horũ quos nos uocamus annoꝝ milia aliquot cõplectitur hõ: nemo quãtũ uis ãnosus & senex dimidiatũ uitæ mẽsem uixisse eximabitur: & ita nullus annus nullus mẽsis ĩ æuo hominis:uel diuturno numerabitur.

Quidã oli ex numero philosophoꝝ librũ condidit:quo docebat quẽadmodũ hoies nõ senescerẽt:& iuuẽta p̲petua iugiter fruerẽtur. uellẽ nobis aliq̃d ex eo medicamẽto ꝓpinari:quo nullũ foret p̃ciosius si usq̃ reperiret̃. Sed cũ nusq̃ repiat̃:nihil illo fabulosius. Meritoq; Galẽus ĩ libro τῶν Ἰατμαρασμου .i. detabe Philosophũ illum tãti muneris ꝓmissorẽ :ut ridiculũ nugatoriũq; deridet:atq; subsanat:q de hominibus nõ senescẽdis disciplinã ꝓfessus tñ ipe cõsenuerit similis a Democrito promissa uanitas de corporibus hominum reuiuiscendis:qui nõ reuixit ipse.

Ergo hõ cum bulla sit eoq; magis senex ĩmortalia ne speremus : cũ nihil sit mortalitate nostra mortalius. ne spiremus superbiã cum nihil sit nostra fragilitate fragilius. Singulos dies singulas uitas pute

mus.euntes cubitũ dicamus uixi.& quẽ dederat cur
ſum fortuna peregi:ille enĩ beatus degit: cui licet in
diem dixiſſe uixi. quisquis dixit uixi: quotidie ad lu
crum ſurgit. Sit mens noſtra haud quaq̃ de craſtino
ſollicita:nam qui pendet ex craſtino ꝑdit hodiernũ.
Tu quãcunqꝫ deus tibi fortunauerit horã: Grata ſu
me manu. nec dulcia differ in annũ: Viue memor q̃
ſis æui breuis. Deniqꝫ ſimus memores illius oraculi
famigerati:quod inquit. γνωθι σεαυτον cognoſcere ip-
ſum. Quod q̃ late pateat q̃ multiformiter interprete
tur anno proximo ſcite opinor copioſeqꝫ diſſerui. Ita
qꝫ cludamus prouerbialẽ hãc: ꝙ homo bulla eſt:diſ
putationem cũ Plinio dicentes. Is demũ profecto ui
tã æqua lãce penſitabit:qui ſemper fragilitatis huma
næ memor fuerit. ſed iã tẽpeſtiuũ eſt: ut exequamur
reliqua propoſiti: & prouerbia prout cœpimus mo
rali ſucculentaqꝫ explanatione penſitemus. Vos ut
cepiſtis attendite:ſuccinctior enim breuiorqꝫ ĩ ſingu
lis deinceps ero:ut ſiquid nauſeæ ex primi prolyxi
tate collegiſtis:id reliquorum breuitate diſcutiam.

Paroimia græcorum eſt γονυ κνημης εγγιον. ideſt
genu crure propius eſt. dicitur autẽ de hisq̃ ſe ipſos
magis q̃ amicos diligunt:cui cõſimile eſt illud apd̃
noſtros uetus uerbum:omnes ſibi eſſe melius mal-
le q̃ alteri.& illud:egomet ſum proximus mihi. conſi
milis quoqꝫ eſt illa prouerbialis plautina ſententia:
tunica pallio propior eſt.

Narrãt græci quẽdam cũ uideret fratrẽ:& frater-

num hoc est fratris filiũ bello oppressos periclitari: protexisse ex duobus fratrẽ: dixisseq; hoc prouerbiũ γονυ κνημης εγγιον. i. genu crure est propinquius: tanq̃ frater potius iuuandus fuerit: q̃ fratris filius: cuius
A proximitas & gradus est arctior Docemur autẽ hoc adagio: ut ĩ nobis sit caritas ordinata: sicuti ecclesiastica documenta præcipiunt: ne ordine præpostero posteriores prioribus ãteponamus. In plurimis aũt ut ĩquit scitissime Origenes ĩ cãtici omeliis charitas inordinata cõspicitur. Qui quod ĩ primo loco diligeñ debent: diligũt in secundo. Quod in secũdo diligunt ĩ primo. & quod oportet amare quarto amant tertio. & rursus tertiũ in quarto: & sic in plerisq; ordo est ĩ amore præposterus: atq; cõfusus. Vnde fit ut aliquando pallium tunica: & crus genu sit propius.

Lex naturæ deposcit: ut secundũ nos diligamus parẽtes dei filios: mox domesticos nostros. ꝓprior ẽ colligatio ĩteriorq; societas cũ ciuibus q̃ cũ externis. hic illud exẽplũ dignũ memoratu. Alcamenes atheniensis & Agoracritus parius in scalpẽdo marmore significes clarissimi: phidiæq; discipuli inter se ambo certauere ĩ signo ueneris faciẽdo: uicitq; alcamenes suffragiis atheniẽsiũ: q̃ cõtra pegrinũ ciui suo suffragati sunt ueluti cõcinentes: Tunica pallio ꝓpior est. nec tunicæ nec palli ueram rationem habeamus.

Natura rerũ parẽs induit nobis inoleuitq; ĩ ipsis stati principiis quibus nati sumus: amorẽ nostri & charitatẽ ita prorsus: ut nihil quicq̃ esset charius pẽ

ſuiſq; nobis q̄ noſmet ipſi: ut quiſq; in ſe ipſo ſuiſq; rebus prouerbiũ comprobet. γνυ κνημης εγγιον genu crure proximius.

Interdum tamẽ uſu uenit: ut nimio noſtri amore & ut græci dicũt philautia peccemus: quæ ueluti oc cæcatos reddit: & a recta ſemita trãſuerſos trudit: ut uitia noſtra excuſare malimus q excutere: ut dum il lud pertiaciter aſſerimus Tũica pallio proprior eſt: nec tunicæ nec pallii ueram rationem habeamus.

Ex hac nimirũ philautia fit: ut unuſquiſq; ſe pri mum eius artis: quam profitetur artificẽ iactitet: ut ſeſe inter ſummi ſubſellii uiros oſtentet: in ſecundis tertiiſq; conſiſtere erubeſcens. hoc agitedum exem plis illuſtribus nec inuulgatis oſtendatur.

Xerxes ille potentiſſimus perſaꝝ rex: qui ut oẽs nouere maria iambulabat: terras nauigabat: cuius copiis militaribus flumina non ſuffecere: cuius claſ ſibus anguſta fuerũt maria: q multitudine ſagittaꝝ cælũ obũbrabat: ĩdicto bello terribiliter græcos ĩua ſit. Sed ſicut ĩtroitus ĩ græciã fuit formidãdus: Ita exi tus erubeſcẽdus. ſiqdẽ nauali apd̄ ſalaminã prælio ꝓfligatus fugitiuo ſimilis e græcia turpiter aufugit. A

Græci poſt partam inclytam uictoriã: & prædã hoſtilem diſpartitã ad iſthmum nauigauere: daturi præcipuum præmium græcoꝝ meritiſſimo: q ĩ hoc bello præclariſſime rẽ geſſiſſet. Itaq; iuſſi duceſ ſunt ſuã quiſq; ſentẽtiam ſcriptã deferre in arã neptuni: quẽnã ex oĩbus primũ: & quẽ ſecundum iudicarẽt.

49

A Ecce tibi philautia: ecce tunica pallio ꝓpior. Quisq; se primũ scripsit: se se illũ qui præstantissimus oĩum extitisset existimãs. Secundas uero partes ferme oẽs dedere themistocli: ex quo is primus recte iudicatus est: qui cæterorum iudicio secundus habebatur.

Cõsimilis philautia: & nimius sui amor apparuit ĩ illis quoq; laudatissimis artificibus: qui ueniẽtes in certamẽ: fecerũt ex ære amazonas: quæ cum ĩ tẽplo ephesiæ Dianæ dicarent: placuit eligi ꝓbatissimã ipsoꝝ artificũ q præsentes erãt iudicio: Quisq; suã primã iudicauit: cũ oẽs secũdã a sua amazonem Polycleti iudicassent. Itaq; illa cunctis prælata ẽ: & prima merito habita: quæ oĩum iudicio secũdas obtinebat: Iccirco illi castigatione censoria digni uident: qui se ĩpos maxime amãt. qui græco uocabulo φιλαυτοι. i. sui amatores appellantur. Sit equidem in beneficiis dandis tunica pallio propior: sit & genu crure proximius: ut scilicet ĩ amicum magis q̃ ignotum benefici simus: ut domesticum: ut necessarium: ut familiarẽ extrariis anteponamus: ut nostris prius q̃ alienis opitulemur. hæc est ordinata charitas. hic ordo diligẽdi Sed sæpe multa ĩterueniunt propter quæ magis peregrinus q̃ ciuis: extrarius q̃ domesticus sit fouẽdus subleuãdusq;. Qđ nisi feceris male audies: ĩfamiaq; pulsaberis. Apud maiores hoc obseruatum est ut in opera dãda officioq; faciundo hospites cognatis affinibusq; anteponerentur essentq; potiores.

Et sane Romani quoꝝ exemplis latina micat hi

storia: tãtopere alienigenas fouerũt: ut pegri Romæ regnauerint: ut claudia gens ex sabinis ĩ patricios co optata sit: ut Portii tusculo: corũcani camerio in senatum asciti sint: ut Cor. Balbus maior: hõ externus & in extremo oceano genitus. hoc est gaditanus ad fastigium consulatus aspirauerit: deniq; ut iuridicũ magistratum romæ esse uoluerint: qui ius diceret pe culiariter pegrinis. uñ & pegrinus p̃tor nũcupatus.

Itaq; decet uirũ prudẽtẽ solerter cuncta ppẽdere & puerbii memisse: Quatenus res: ratioq; pmiserit: Alioq si dixeris: tũica pallio ppior ẽ: ita retaxari poteris. Nec palliũ: nec tunica qd sit: satis pbe nosti.

Aristoteles in. ix. Aethicor; meminit huiusce pro uerbii græci. γνυ κρημης τὶσιον. memorat & illa. ισοτης φιλοτης. i. æqualitas amicicia: & μια ψυχη anima una. & φιλων παντα κοινα amicorum omnia commu nia. ostendens hæc uniuersa competere ad eum qui maxime sibi est amicus. & q; se ipsum maxime ama re oportet: Quod totum discerniculo Philosophico diiudicat: & philosophica grauitate perpẽdit: hoc modo. Bonum ĩquit uirum oportet. φιλαυτον ειναι. i. sui esse amatorem. Nam & sibi ipse & cæteris prode rit agendo honesta. prauum autem non oportet: nã q; & sibi nocebit: & propinquis affectus prauos sectando. Demus ergo operam ut boni simus: ut & nobis & cæteris pdesse possim9: ut φιλαυτοι idest no strimet amatores cũ laude dicamur. Deniq; ut pos simus decenter dicere & 9ducenter: γνυ κρημης τὶσιον

genu crure ꝓpinquius:& tunica pallio propior est.
A Paroimia apud Græcos inclyta est. νομος καὶ χωρα
idest lex & Regio:qua significatur ꝙ nō oībus unus
est uiuendi mos:non lex nō cultus:Sed singulas na
tiōes propriis uti legibus: & singulis gentibus suos
esse ritus peculiariaq; instituta.unde ius ciuile uoca
tur iurecōsultis ius propriū cuiusq; ciuitatis:quæ &
iura municipalia dicūtur.uerꝫ cum uarietas abster-
geat aurium fastidium:sitq;: ut camenæ græcæ ca-
nunt:oīum iucundissima:hac utemur uarias capitu
lati memorātes priscarum nationum leges & ritus.
Gordiorꝫ populorꝫ lex est:ut regē eligāt eū q sit ip
sorꝫ pinguissimus habitissimusq;. Vbi:strigosus &
macer de regno nō cogitat.Syrracei Regē faciūt ꝓ-
cerissimū grādissimūq;. Vbi pomiliōibus & pygme
is nulla aspirandi ad regiū fastigiū spes.Carthaginē
ses imperatorē eligūt nō secundū nobilitatem sed se
cundū uirtutē. Vbi stēmata imaginesq; fumosæ nil
prosūnt nobili ignauo & inerti.Iidē pueros patrici-
os ingenuosq; Saturno īmolant: uñ fit ut apđ illos
malis celebs eē q̄ maritus:orbus q̄ pater.hanc legē
tetram:& ī humanæ crudelitatis plenā signat Silius
his uersibus:Mos fuit in populis quos cōdidit adue
na Dido poscere cæde deos ueniam:ac flagrantibus
aris Infandum dictu paruos imponere natos.
Persæ inter uina magnis de rebus cōsultāt:quas
firmiores putant q̄ quæ in sobrietate tractanť: Vbi
hydropotæ idest aquæ potores ut mali cōsiliatores

exploduntur: Vbi consiliariis abstemiis: & inuiniis non est locus. Item reges ut deos uenerant: ea adoratiõe quæ προσκυνησις uocatur. Apud eosdẽ filius ante quiquenniũ ĩ cõspectum patris nõ uenit more probatissimo: siquidem decedens ĩter educationem ætate illa infantili: nullum uel minimũ affert patris mœrorem tristiciãq;. Cõsimilis quoq; gallorum mos: q suos liberos nisi cum adoleuissent palam ad se adire nõ patiebantur: filiũq; in puerili ætate in publico in cõspectu patris assistere turpe ducebant. Apud eosdem pro uictimis homines ĩmolabantur.

Apud pthos plures uxores uni uiro maritantur. & cũ cõmodius sit: ut una duob9 nupta sit: q̃ ut uni duæ nubãt: illi p ĩnumeras cõiuges uolutãtur. ĩstar gallinaceorũ salacissimi: neq; salacitate nimia fatiscẽtes. Quibus herba illa theophrasti habẽda foret: Cuius tactu auctor ille grauis tradidit septuagesimo cõcubitu durare libidinem.

Apud eosdẽ lex erat: ut filias: sorores: matres quoq; ipsas in matrimouiũ ducere liceret. & quæ apud nos infanda sunt cõiugia: apud illos legitima habebantur. quod totũ ut barbaricũ ac detestabile prorsusq; ferinũ sic suggillat & execratur Lentulus apud Lucanũ. Nũ barbara uobis ẽ ignota uẽus: quæ ritu cæca ferarũ Polluit innumeris leges & fœdera tædæ cõiugibus: thalamiq; patent secreta nephandi inter mille nurus: epulis uesana meroq; Regia non ullis exceptos legibus horret Cõcubitus tot fœmineis cõ

51

plexibus unũ: Non laſſat nox tota marem. iacuere ſorores In fratrũ thalamis ſacrataqꝫ pignora matris

A Magi quoqꝫ q Philoſophi ſunt perſaꝝ ex ritu diræ ſupſtitionis naſcũtur ex infando matris filiiqꝫ cõcubitu. Quod & Catullus oſtẽdit illo uerſu: Nam magus ex matre & gnato gignatur oportet: Si uera eſt perſaꝝ impia relligio. apud eoſdẽ fas nõ ẽ expuere ĩ mare: lauare corpus ĩ flumĩe: & meiere ĩ amnicas aquas: naturã eã talibus uſibus uiolari exiſtimãtes.

Trauſi: q ſũt thraciæ populi habẽt luctuoſa puerpia: funera lætabũda. nãqꝫ edito puero: propiqui eũ

B circunſidentes cõploratione ꝑſequunt᷑. recenſentes quaſcũqꝫ neceſſe eſt illi: q uitã ingreſſus ſit: perpeti humanas calamitates: eũ uero q fato fũctus deceſſerit p luſum lætitiãqꝫ ſepeliunt referentes quot malis ſit liberatus tãq̃ mors eripiat homines a malis nõ a bonis. Res hæc in ædibus bentiuoloꝝ ĩ ambulacro uiridarii graphice depicta ẽ Monochromateo genere picturæ: cui ſubſcriptum legitur noſtrum hoc monoſtichõ: Hi uitæ erũnas deflẽt: hi funera plaudũt.

Maſſagetæ ĩ uia ĩ ꝓpatulo ſine pudoꝛ cõcunbũt tãq̃ cynicoꝝ dogmata ꝓbent: & cratetis ſectent᷑ exẽ

C plũ: q ĩ porticu ĩ loco celebri. corã luce clariſſima cũ uxore hipparche cõcubuit: quos zeno iniecto pallia ſtro a circũſtãtis coronæ obtutu defendit protexitqꝫ.

Alani creophagi ſunt hoc eſt carnibus alunt᷑ pane non ueſcentes: a dogmate pythagorico deuii penitusqꝫ abhorrentes.

Ichthiophagi solis piscibus uictitant: unde & nomen: tamq illorum sectam æmulentur: quorũ uita pisculenta est: esu carnium interdicto.

Galactopotæ lacte nutriũt: qđ & nomẽ ostẽdit.

Aegyptio℞ mos iste cõuiualis memoratur. ex ligno simulacrum mortui factũ lõgitudine cubitali simillimũ uero circunfert unus ĩ cõuiuio: ostẽdensq id singulis coepulonũ ait: tu in hunc intuens ede: bibe: lude talis post mortem futurus: Quem ritum signat & Silius canẽs: ægyptia tellus corpa & a mẽsis exanguem haud separat umbram.

Iidem ægyptii sed & æthiopes: & colchi circuncidunt genitalia: qđ nũc ꝓpe peculiariter iudæi obseruãt: q octauo die cultro petrino ex mosaica lege pueros circumcidunt. Iidem quolibet die satutni: hoc ẽ singulis sabbatis feriati ociantur. Quod illudit Seneca ostendens septimam uitæ partẽ perdere iudæũ cui ut ĩquit Satyrographus septima quæq fuit lux ignaua: & partem uitæ non attigit ullam.

Germanorum uita oĩs antiquitus in uenationibus consistebat: oẽs instrumento uenatorio ĩstructi feras uestigabant: ita duriciei corporis firmitudiniq studentes. Quod genus exercitationis ut uirile maxime probat Plato libro. vii. de legibus.

Possem exempla hoc genus prope infinita cõgerere. sed occurendum est satietati: cum satis superq cõstet ex antedictis uerũ esse prouerbium: quod ait. νόμος καὶ χώρα. lex & natio. ex quo illud quoq 9mo

A

A nemur plus in hominibus pollere leges & ritus q̃ uĩ sideralẽ: qua mathematicis cuncta cõfieri est ꝑsuasis simũ. Nec. n. ulla positura stellaꝝ & radiatio esse ꝑt: q̃ oẽs iudeos ĩpellat ad circũcisionem octaua die faciendã: ubicunq; nascantur. nec possibile est oẽs eũdem habere horoscopũ eandemq; geniturã: sed ex ꝑscripto legis hoc fieri certum ẽ. Sic & Christiani tincti fiunt hoc est baptizati non ex sidere natalitio: sed ex dogmatis nostri instituto.

A Nec apud ꝑthos: ac ꝑsas Magussei: sic. n. appellãtur incesta matrimonia ineuntes: habent oẽs in natiuitate Venerẽ in domo Saturni cum saturno cõiũctã: quæ radiatõe martis maleuola aspiciat. nec germani oẽs hñt horoscopũ in q̃rta ꝑte leonis: nec oriẽte canicula nascũtur: q̃bus sideribus horoscopantibus ex sideral' sciẽtiæ placitis uenatores ꝓducunt.

Apud getulos lex ẽ a mulieribus agros coli: Domos ædificari: oĩa odoramenta unguentaq; asꝑnantibus: uestes quoq; infectu coloris ꝑciosas fastidientibus. e cõtrario uiri hisce oĩbus oblectãtur cũ sint tñ bellicosissimi. nec tñ dicendũ est fœminas oẽs getuloꝝ in Capricorno aut Aquario male affectã uenerem habuisse: nec uiros omnis in Ariete unã cũ marte uenere constituta natos eẽ: Quod fortes simul & delicatos efficere uiros chaldeorum siue Mathematicorum decreta conclamant.

Cætera de genere hoc adeo sunt multa loquacẽ delassare ualẽt fabium. Sat nobis sit summatim ista

libasse. nec i huc diuertisse fuerit alienũ ꝑpter inuulgatã assertionẽ: quã traditũ ẽ: oĩa quæ agũt hoĩes & minutissima quæq; fieri ui siderali fatiq; decreto. Nos potestati stellaꝝ multa immo maxima tribuimus. Non inficiamur terrena cælestibus ancillari: esseq; ipsius fati necessitati obnoxios mortales. qđ & mox paulo planius liquebit. Sed & libertatem arbitrii & cõsuetudinẽ plurimũ pollere i hoĩbus alacriter asserimus: id quod præter cæteros sentit Apollonius Tyaneus: q ait apđ Philostratũ homines naturæ legiq; seruire. Alioqui si homines nihil sua spõte: nihil arbitratu suo faciãt sed ducẽtibus stellis & aurigãtibus: non plane homines nõ λογικα ζωα idest rationalia animalia: sed ludrica quædam præstigiatoꝝ & ridenda neruis mobilia esse uidebuntur

A

Ex hoc eodem prouerbio: qđ est νομος καὶ χωρα lex & natio admonemur: pulchrum esse multas terras peragrare: multaꝝ nationum leges & mores inspicere. Pars sapientiæ nõ minima est nouisse gentes multiiugas & gentium ritus Sic poetæ heroas illos singulari præditos sapientia fuisse declarant: qui peregrinatores extitissent multaq; loca erroribus diuturnis peragrassent. sic ille ingeniorum fons Homerus Vlyssem præconio uirtutis extollit: qui mores hominum multorum nouit & urbes. Ex hac laude censendus est Protonotarius meus Bentiuolus: qui suscepta hierosolymaria peregrinatiõe: uoluit præsens oculis contemplari loca religiosissima: quæ auribus

53

lite ꝯgruēs dicēte pluris ē oculatus teſtis unus q̄ au
riti decē. Duce religione ītrauit maria magnas terras
obeūtia & pēitiſſimas iudeæ gētes acceſſit. Hieroſo
lyma quē iudeæ umblicū tradūt ītroiuit: ubi tēplū il
lud Solomōis famigeratū: & cætera monumētis hi
ſtoricoꝝ loca celebrata ꝑſpexit: Syon aſcendit: q̄ arx
uel ſpecula īterp̄tatur: ubi ſepulchrū Domini ſancti
tudinis & uenerationis plenū uenerabundus ſaluta
uit. & ſane ſacrā ſcripturā lucidius is ītuebitur: ut in
quit Diuus Hieronymus: qui iudeā oculis cōtēpla
tus eſt: Sicut græcoꝝ hiſtorias magis intelligūt q̄ ui
derint athenas. Laudabile ē fuiſſe hieroſolymis: & ſi
laudabilius ē hieroſolymis bn̄ uixiſſe. Cōmonefa
cit nos frugiferꝝ hoc ꝓuerbium νομος καὶ χωρα ut ex
cōtēplatione uariarū nationū & moꝝ: quæ laudabi
lia ſunt & ſancta æmulabūdi ſectemur: quæ culpa-
bilia & obſcena factu uitabundi repudiemus.

Paroimia græcorum eſt τρυγονος λαλιστερος turture
loquacior: quæ de loquutuleis: & blacteronibus at-
q; in uerba prouectis hominibus dicitur: quoniā tur
tures nō ſolū ore: ſed ēt poſterioribus mēbris reſo-
nare ac obſtrepere eredūtur. Docemur hoc ꝓuerbio
ſalubriter & ſcite ne ſimus futiles: & īmodici loquu
totes: ne os noſtrū ſcateat uerbis lapſantibus ne lo
quacitatis neuo deuēuſtemur: cui cōſimile eſt alteꝝ
illud . το δωδωναιον χαλκειον lebes dodoneus cuius
meminit menāder. Fuit enī dodone lebes æneus ſu
pra columnam in ſublimi poſitus: puer autem & ip

ſe ex ære fabrefactus in altera cominus columna cō ſtitutus flagellum æreum tenens flante uento lebe-tem æneū perſæpe circūactus percutiebat:& ita diu lebes ille reſonabat. Vnde adagium hoc ortū eſt de garrulis & nimium diu tinnientibus. Quod ne de nobis merito dicatur etiam atq; etiam cauendum ē. Natura nos tacita quadam inſtitutione formauit ad parciloquiū:quæ duas homini aures dedit:os unū: ut plura uidelicet audiret quam loqueretur. in multi loquio ut inquit Solomon in prouerbiis peccatum non deerit. Contra ſermoni parci multis de cauſis ſa lutare eſt:ut inquit prudentiſſime Plinius. Multi im pendio loquaciores ſæpenumero uoces effutiunt: quæ mox per iugula reuertuntur. & ſæpe lubricum linguæ trahitur ad pœnam:quis iureconſnlti non trahendū eſſe præcipiant ad legē Iuliam maieſtatis: ut inquit ille neſcit uox miſſa reuerti. & ſimul cmiſ ſum uolat irreuocabile uerbum.

Hic laudatus Xenocrates ille Platoicus:q cū ma ledico quorundā ſermoni taciturnus intereſſet:uno ex his quærēte cur ſolus taceret:ſcitiſſime reſpondit quia dixiſſe me inqt aliquādo pœnituit: tacuiſſe nū quā. Græci dicunt ψυθιρον ανδρα εκβαλε της οικιας. i. hominē loquacem ex ædibus tuis explodito. cui cō cinit ſymbolum illud pythogoræ hirūdinem in do mo non ſuſcipiendā:quod ſignificat garulos & uer boſos homines ſub eodem tecto non habendos. hic ē ille Pythægoras primꝰ philoſophiæ nūcupator q

L

loquacitatem improbans discipulos elinguabat: ni
A hil eos prius docens q̃ tacere: Vbi autem erant silen
tio eruditi: & ἐχεμυθίαν idest taciturnitatē bene didi
cerant: tunc uerba facere & quæ opinarentur expro
mere potestas erat: sed hoc erat primū sapientiæ ru-
dimentū meditari cōdiscere: loquitari dediscere. nec
oēs pari tēpore elingues. sed alius plus alius minus
tacebat. loquaciores in quinquēniū uelut exilio uo
cis puniebantur. bonum est auditores optimi nō nū
q̃ pythagorissare & ἐχεμυθίαν pythagoricā perdisce
re: idq; facere: quod melissium mecenatem factitasse
accipimus: q silentiū triēnio sibi i mpauit.

In sacris priscoꝝ ethnicoꝝ: hoc ē gentiliū silentiū
tanq̃ salutare p̃cipitur: in quibus notissimū est illud
uerbū: fauete linguis: quo silētiū īperatur: ut rite per
agi possit sacrū nulla uoce mala obstrepēte. alterū ē
sacrificale uerbū minus uulgo notū in eandē sniam
pascito linguā hoc ē coerceto cōtineto taceto. Nāq;
ut scitissime refert hieronymus & i decretis canoni
cis. Di. y. de cōsecratōe repetitū ē: uerboꝝ multitudi
ne nō flectit̃ deus: qui nō tā uerbis q̃ corde ē adoran
dus. hic in cerimonia Romanoꝝ diua angerona di
gito ad os admoto silentiū denūciabat. huc quoq; p
tinet Arpocrates ægyptiacæ religionis deus: q figu-
rabat̃ ore obsignato uocē p̄mēs: digitoq; silētiū sua
dēs. Cū igitur silentiū salutare sit: garrulitas stulta &
detrimētosa caueamus ne de uobis puerbia duo me
rito dicantur: τρυγόνος λαλίστερος. i. turture loquacior

& δωδωναιον χαλκειον. Dodonæus lebes. Ne similes simus mulierculis: q̃ lingulacæ sunt & largiloquæ: de quibus dictum est: nullã inuentã esse mutam in oĩ sæculo. & cũ nihil æque fœminas ornet ac silétiũ quod græce dr̃ σιγη κοσμον Φερει ταις γυναιξι Fœmiæ nostri sæculi: hec ornamenta nõ norunt. cultũ hũc repudiãt. & schola Pythagoræ obturata gymnasiũ loquacitatis aperuerũt ubi sine doctore dociles: immo ubi omnes magistræ sunt: tam ueteranæ q̃ tyrũculæ. Vbi tot pĩter pelues & tintinabula dicas pulsari. & enim ut ĩquit uerissime Plautus supellex muliebris est clamor.

Nos uero decet meminisse: quẽadmodũ natura uallũ dẽtiũ opposuit petulãtiæ uerbo℞ cohercẽdæ. Q̃ d̃ Homerus appellat ερκος οδοντων. ut ita uerba: q̃ uolãtia poetæ appellãt detractis pinis intra sepimẽtũ hoc cohiberẽtur. bñ. n. existimatũ est orationẽ nõ in ore nasci debere: sed ĩ pectore: linguãq; quibusdã quasi uinclis suffrenãdã. Nam ut inquit Hesiodus. γλωσσης τοι θησαυρος εν ανθρωποισιν αριστος. i. optimus est homini linguæ thesaurus.

Ennius ĩ homĩe graphico absolutoq; laudat ĩpri mis lĩguæ parsimoniã illo uersu: Secũda loquẽs ĩ tẽpore cõmodus & uerbo℞ uir pauco℞. Oratio flacco datũ est uaticiniũ: Garulus hũc qñ cõsumet cũq;: loquaces: si sapiat: uitet. Nos ergo ne garulo℞ garulitate cõficiamur uitemus loquaces. & ipsi ꝓcul simus a Tersita homerico: quem αμετροεπη. i. sine fine uer

55

ba fundentē Maximus poetaꝝ eē scribit. Tacendū semp ē ut oli dixit Maro noster nisi cū aut taciturnitas sit obfutura aut oratio profutura. Græci canunt κρεῖττον σιωπᾶν ἢ λαλεῖν ἀπρεπῶς. & οὐδὲν σιωπῆς ἐστὶ χρησιμώτερον. idest melius ē tacere q̄ loqui indecora: nihil silentio est utilius.

Ego adeo ꝓuerbiū hoc cauendū cēseo: turture loquacior: ut suadeā potius illud alterꝝ τέττιξ ἀκάνθινος i. cicada acāthina: & illd̄ βάτραχος σερίφιος idest rana
A seriphia: quod de mutis dicitur & taciturnis. siquidē mutas eē ferūt minimeq; canoras acāthinas cicadas & item ranas in seripho insula obmutescētes progigni. Malim equidē dici ut est ī alio græcoꝝ ꝓuerbio. κωφότερος κίχλης idest taciturnior turdo. q̄ turtur loquacior. sed cū uirtus sit quædam: ut græci dicūt μετριότης. i. mediocritas noli tamen ita seruare silētiū
B ut silentio pereā: id quod amyclis ferunt ɔtigisse. Vnde scite lucilius. mihi necesse ē loqui. nam scio amyclas tacēdo periisse. Scitū quoq; est illd̄. Caput sine ligna pedaria sententia est: & ut īquit Flaccus. Cū uitāt stulti uitia ī cōtraria currunt. Ego ī me cupio probari illud Oratianū. Dii bn̄ fecerunt inopis me: qd̄q; pusilli finxerunt animi raro & ꝑ pauca loquētis. Lígua quæ animi interpres est: ut ait Lucretius animi sensa expromat nō ineptias. Occurrat hoc ī loco fortassis auditor catus & solers: inquiens. qd tn magister: qui tantopere probas laconismon: & laudas linguæ parsimonā tam linguax es & largiloquus, cur

quod in aliis carpis: id in te insignirer ostentas?

Audi auditor bone: loquacitatem futilẽ & iscitã taxamus: multiloquiũ carpimus: ĩ quo nulla subiecta sentẽtia est: nec scientia. Sed si orator ex prõptuario litterario erudita depromit: idq; lõga facit oratiõe nõ tã loquax q̃ facũdus est habendus: nec illa tã loquẽtia existimãda q̃ eloquẽtia. Ciceroĩs oratio ut ꝓximo utar argumẽto ea dicit̃ esse optĩa: quæ ẽ lõgissima. q̃d ita? Quia eloquẽtissim9. eruditissimus elegãtissimus ẽ. hæc aũt fandi copia: & dapsilis dicendi ubertas cũ in cæteris Tullianis uoluminibus elucet tum in oratiõibus est eminentissima: de q̃bus dicere possumus id q̃d de Platonis oratiõe phauorinus dicere solebat: si ex Ciceroĩs oratiõibus uerbũ aliquod demas mutesue: aeq; id cõmodissime facias de elegãtia tamen detraxeris. Nõ sunt lõga q̃bus nihil est q̃d demere possis. & sicut arbores nihil ꝑinde ac proceritas atq; altitudo cõmendat: ita Ciceronianas orõnes nihil magis q̃ copia atq; ubertas exornat: quaꝝ uirtutes multiiugæ sigillati quotidianis lectiõibus explicabũtur: & sole clarius apparebit. ꝙ prouerbium τρυγονος λαλιστερος Turture loquacior. nõ cadit ĩ Ciceronem: nec in alteꝝ quempiã: qui fluento eruditæ ac lepidæ oratiõis inundet. sed ĩ eos: qui cũ loqui nesciãt: tacere non possunt: qui futili garulitate diffluentes ea loquitantur: atq; deblacterant: inquibus nec pes nec caput appareat. De quibus dici potest tertiũ quoq; illud frequens apud græcos adagium. γραων υθλος

idest anicularum deliramenta & nugæ. Quod uitium procul absore dictis nostris scriptisq; promittimus: Quod ut impræsentia re magis q̃ uerbo præstē: cō pendiosiora percurrā. & quantum ad hoc prouerbi um pertinet uerbum non amplius addam.

A Prouerbium est Platonicū. ανάγκη οὐδὲ θεοὶ μάχονται. idest aduersus necessitatem nec dii quidem pu gnant: quo significatur necessitati nihil resistere: ac re luctari posse. Apud Liuiū ait. L. lētulus pareatur ne cessitati: quā ne dii quidē superāt: Apud eundē īquit messius uolscus: necessitate: quæ ultimū ac maximū telum est superiores estis. Scite & eleganter a Palla dio dictum est. Necessitas feriis caret: Dixit Dionysi us necessitati etiam dei cedunt: Iosippus in bello in quit nihil est necessitate pugnacius.

In Decretis canonicis. D. prima de consecratiōe. Necessitas legē non habet. A Valerio maximo: Ne cessitatis leges amarissimæ: & imperia truculentissi ma optimo epitheto nuncupātur. Plato & plotinus platonicus doctissime scripserunt pcas ἀνάγκης idest necessitas filiatis esse: quæ una cū matre fusum tor queant: & in cuiusq; generatione conuoluant. hinc platonicus alter nō minus nobilis Apuleius noster Deum inquit ultrix necessitas semper & ubiq; comi tatur. Ille quoq; ter maximus: ut nomine ipso appa ret: Trimegistus docet queādmodū εἱμαρμένη idest fatum & necessitas ambæ sibi inuicē indiuiduo con nexæ sunt glutio. quarum prior εἱμαρμένη rerum omniū

parit initia. Necessitas uero cogit ad effectum.

Verū cū philosophandum sit iuxta Neoptolemū ennianū paucis: Iā a sublimioribus ad humiliora: a philosophicis ad historica trāsiliamus: quæ oppido iucūdiora sunt. Et cū multa sint uete℞ memoria℞ documenta quibus manifestissime demōstrat̃ necessitatē esse ineluctabilē inuincibilēq;: erimus sin pñtia cōtenti hoc uno exemplo: qđ præ manibus ē: quod ab re: quam molior haud quaq̃ est alienū: & αναγκη de qua loquor accommodatissimum.

Attaginus Thebanus cōuiuio magnifice lauteq; apꝑato Hardoniū ducē ꝑsa℞: & cum eo honoratissimos ꝑsas numero quinquaginta: totidemq; Thebanos inuitauit: eosq; in mensa alternos persam & thebanū discumbere iussit. Aderat & huic cōuiuio thersander orchomenius claritudine natalium insignis: secundum cœnā cū libero patri pentarēt: & poculis indulgerent ꝑsa ille: qui iuxta thersandrum recūbebat hoīem ut fit in conuiuali hilaritate interrogat cuiatis esset. Ille respondet se orchomenium esse. Tum persa quoniam inquit tu mihi mensæ consors & cōpransor es effectus: uolo tibi sententiæ meæ relinquere monumentum: ut ipse quoq; præscius huius rei queas tibi consulere. cernis hos persas cum mardonio acceptos in conuiuio opipare ac magnificenter: & copias quæ ī castris nostris relictæ sunt? Ho℞ omnium paruo post tēpore paucissimos cernes superstites: & interloquendum lachrymas uberti effu

dit. Tunc thersander ea oratione attonitus ad psam inquit non ne Mardonio hæc expedit dicere & his persis: qui secundum eum sunt in existimatione: ille autem subiecit uerbum dignum memoratu. O hospes inquit: quicquid ex deo fieri oportet: id homini ineuitabile est. Nam ne credibilia quidẽ dicentibus credere quisquam uult. hoc permulti persarum scimus: & tamen Mardonium sequimur illigati necessitate. hæc persa thersandro orchomenio denarrauit ueridi dicus prorsus uates. Si quidem mox paulo apud plateas ꝓlio iusto uicti: & magna occidione occisi euidẽter ostenderũt necessitatẽ esse ineffugibilem: & illud esse uerissimũ: quod uelut ex oraculo cecinit cleãtes: Ducũt uolẽtẽ fata nolentẽ trahunt.

Ex hac necessitatis lege: quæ impotentissima ẽ factũ est ut ego nõ Apuleiũ ꝓut uolebam destinaueramq: sed. M. Tulliũ de quo nihil penitus cogitaram: cogar publice ꝓfiteri. cur hoc? dicã si potero. Dederã cõmẽtarios meos Apuleianos Benedicto bibliopolæ primi nominis eidemq chalcographo: hoc ẽ impressori elegãtissimo iã pridẽ imprimẽdos: ut opus absolutũ: hoc maxime tẽpore: quo studiorũ culturã auspicamur in publicũ exiret ac promulgaret: idq se factuꝝ ipressor ipse recœperat. iamq res bene succedebat: cũ ecce penuria chartæ (qs crederet?) opus hæsit inchoatũ. &. n. proxima æstate: quã torrentissimam perpessi sumus siccitate tanta laboratũ est: ut chartarii officinatores chartas glutino percurrere: &

c ōsequenter pagere nequiuerint. Itaq; hæc ciuitas: q̄
alioqui chartā finitimis populis affatim solet submi
nistrare inopiā chartæ sensit: cuius usu cōstat immor
talitas hoium. Nec hoc cuipiā mi℞ uideat' cū Tibe
rio prīcipe sterilitatē chartæ Romana quoq; ciuitas
senserit: factūq; sit rei tam necessariæ inopia: ut e Se
natu darentur arbitri chartæ dispensandæ. alias ī tu
multu uita erat. Ergo igitur cum Apuleius a carceri
bus ad metas impressorias progredi nequiuerit ex
animi nostri sententia: feci iuxta uetus uerbū illud:
ut quimus aiunt: qñ ut uolumus non licet & iuxta
illud alterum. Si non potest fieri quod uis: id uelis
quod possis. Dedi manus idest necessitati. cui
uelis nolis parendum est: quam ne deus quidem su
perat. Verū memor ueteris ꝓuerbii: quod ait gladia
torem in arena capere cōsilium: nec illius sententiæ
oblitus: qua aiu at cōsilium sub manu nasci debere:
euestigio me ipsum consului nescio an bonum con
siliariū: consilioq; domestico usus statim cēsui nihil
fieri posse cōgruentius: nihilq; auditoribus utilius: q̄
ut maximo Poeta℞ maximus orato℞ copularetur.
Itaq; Lucio Apuleio: quem necessitas uetat. M. Tul
lium subdidi succedaneū. quod sane bono consilio
factum uideri potest: ut scilicet duo columina doc
trinarum alter Poetarum inclytissimus: alter orato℞
deus: ambo extra omnem ingenii aleam positi iunc
ti irent: Iunctiq; enarrarent'. & me hercules in utroq;
omnes fandi uirtutes elucescunt: de quorum laudi

58

bus melius ẽ ad præsens tacerẽ q̃ pauca dicere: cũ ad laudãdũ ꝓ merito. Virgilium & Tulliũ: Virgilio & Tullio laudatoribus opꝰ sit. præterea ĩ libro Oratio nũ meaꝝ extãt utriusq; scriptoris luculẽta præcõia.

Cæterum ne parthis mendacior ut dicitur inueniar: neue dicar ut est in ueteri græcorum prouerbio κρητίζειν hoc ẽ cretas mendaces imitari: tantisper orationes Ciceronis enodabimus: donec impressor apuleianis interp̃tamentis extremã manum imposuerit. Imponetur autem continuo post solemnia domini natalicia: christianoꝝq; saturnalia. tũc fidẽ exoluam: tunc nomen expunguã: & quod iam diu promisi re ipsa præstabo. erit autem hæc procrastinatio scholasticis oppido q̃ conducibilis. Namq; interea aliquot Ciceronis orationes explicabũtur a nobis ea diligẽtia: eaq; oĩfaria eruditione: ut ianua laxissime reserata reliquis deinceps orõnibus oĩbus uideri possit: ut qui uel paucissimas audierit: cæteras sine interprete citraq; doctorem adire ipse & per se intelligere queat haud sane difficulter. Anno autem a salute domini Millesimo quĩgẽtesimo: quẽ iubeleũ nominitãt: pinde ac auspicatissimo & memorando anno Apuleiũ fauste ac feliciter initiabimus. Et quoniã iubilei facta est mẽtio: nõ fuerit ab re pauca quædã ad iubileũ ptinẽtia hoc potissimũ loco explicare: Vos ut cœpistis quæso libẽtibus animis & auribus auscultate.

Iubileus res est & dictio iudeorũ: apud quos quinquagesimus quilibet annus erat sacro sanctus. Nã

A

ut in leuitico scriptũ legimus: Deus mosi qui cũ fa-
miliariter loquebat᷑: præcepit ut ãnũ quiquagesimũ
sanctificaret: eoq; remissio daret᷑ cunctis iudeæ habi
tatoribus. Itaq; oĩs uenditio redibat ad dominũ: om
nis possessio ad pristinũ possessorẽ. creditores a debi
to relaxabãtur. serui libertate donabãtur. & ob iubi
lei sanctificationẽ agri erãt feriati. ex hoc inditũ est iu
bileo nomẽ. Qđ ligua hebraica: ut docet Iosephus
in libris antiquitatũ: significat libertatem. Quidã in
ter quos est Nicolaus de lira tradunt hebraico uoca
bulo buccinã iobel nũcupari: Vnde iubilei nomẽ in
clinatum sit: propterea q; buccino tubæ & clangore:
mense septimo iubileus denunciabatur. Petronius
arbiter iubileũ annum remissiuũ significare auctor
est. Itẽ eo pentateuchi libro: qui inscribitur numeri:
Iubileus interpretatur annus remissionis. Sicut er-
go apud iudeos iubileo remissio dabatur rerũ corpo
raliũ: sic nunc apud chistianos indulgetur remissio:
uel ut utar uocabulo Cypriani: Remissa peccatorũ
atq; noxarũ. legitimus autem iubileus est quĩnqua
gesimo quoq; anuo. qua in re subit admirari iudai
cam institutionem: quæ ex contemplatu numeri sep
tenarii: qui numerus est perfectissimus: iubileum ob
seruandum præcepisse uideri potest. Septem enĩ an
nor; ebdomades: hoc est anni septies septeni confici
unt climactera uitæ humanæ periculosum: ut meri
to post numerũ potentissimũ eũdẽq; in hominibus
efficacem: De quo ĩ libello Septem sapientũ copio-

59

se diserui:subsequatᵊ annus iubileus plenus bonoꝝ. & beatitatis:quē cūcti mortales faustū fortunatūq́ ac felicē ominātur & optant:quo cupimus animis corporibusq́ defecatis mundi puriq́ & perinde fœlices reliquum æuum posse traducere.

Sicut ergo prisci:quorum īstitutionibus uita nostra formatur:Calendis Ianuarii pricipio anni auspicabantur suas quisq́ artes:& litibus supersedebant: & dulcia gustabāt:ut fœlici auspicio totus ānus iret dulcis & fortunatus.ita nos anno iubilei :hoc est anno libertatis:anno remissiōis:anno sanctificationis: anno optatissimo:ad quem mortaliū uota suspirāt: auspicabimur una cū nostris ɔmētariis Asinū Apuleianum uere aureum:uere bracteatum :ut aureo fœliciq́ auspicatu:uita nostra fœliciter & fortūate pro grediatur:ut possim deinceps cōmentando:legēdo: scribendo prodesse nepotibus :posteritatiq́ consulere.& ut nos ingenii monumentis uixisse testemur.

Epilogus

Habetis uiri clarissimi sententias populares non populari opinōis trutina examinatas a nobis.sed morali potius & litterata statera ꝑpensa.Habetis ꝓuerbia quoꝝ usurpatio minime ludicra uideri debet:cū his scateāt uolumia Philosophoꝝ:cū his nō abstineant sanctarū legū cōditores.Deniq́ cū scriptores oē genus ꝓuerbiis ꝑinde ac cōdimentis libros suos refertiant:quoꝝ hodierna explicatio & si iā quadā tenus lectionibus nostris accōmodata est:nunc maxi

me adglutinetur & cohærenter adhæreſcat.

Vulgares ſentētiæ ſunt ꝓuerbia. Vulgares ſcrip
tores ſunt Virgilius & Cicero. Quid enī magis in
ore uulgi eſt: qd uſu populari magis detritū? Docti
indoctiq; : urbani & ruſtici: opifices omnes: pueri mu
lierculæ Virgilium Ciceronēq; nouere. nihil uulga
re magis. uterq; quotidie excutitur: quotidie compro
batur. & cū ex illo ꝓuerbiali uerbo: quot capita tot
ſententiæ fiat: ut ſcriptor qui uni placet: alteri diſpli
ceat. quod unus & alter probant: pluſculi improbēt:
in Virgilio Ciceroneq; probando conſpirant om
nes tam amuſoteri quam litterati. Nec tam pedibus
q̄ animis uadunt in eādem ſententiam laudationis:
Iamq; utrique ſibi hoc laudis prope peculiariter uē
dicauerunt: ut appellatione Oratoris. M. Tullius.
Appellatiōe poetæ Virgilius ſignificentur: quorum
duorum uirtus non indiga ullius præconii amplius
eſt: Tanta claritas ſuperfluit. Prouerbiorū doctrina
ſeria eſt & frugifera ut docuimus: & medulla ſucco
ſior. Maronis. &. M. Tullii doctrina q̄ ſeria q̄ frugi
fera ſit & medulla ſuccoſa: qui neſcit: nihil prorſus
ſcit: qui ignorat: nihil non ignorat. qui duo ſcripto
res: quanto magis leguntur: tanto magis legendi
ſunt: quorum lectio pueris neceſſaria: iuuenibus uti
lis: ſenibus periucunda. deniq; illi ſe profeciſſe ſci
ant: quibus Cicero & Virgilius uade placuerint: qui
haud dubie oſtendunt uerum eſſe prouerbium il
lud. πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων. Multi di

scipuli meliores pceptoribus. Nã q Maro: & Cicero lõge doctiores doctoribus suis fuerint: nemo unq̃ homo dubitauit: cũ doctrina illo℞: & noia in uulgus ignota sint: aut p discipulos cognita: Grãmatici tradũt Sirronem epicureũ fuisse Virgilii pceptorẽ. non ne hic inglorius ignobilisq est: cum discipulus sit gloriosissimus inclytissimusq? M. Tullius perinde ac gratus discipulus hãc gratiã suis magistris rependit: q eos laudabiliter celebrat: & honorifica nũ
A cupatione pcenset. In tãtum dissimilis istis : qui pceptores suos non solum parentis loco nõ habent : ut pcipitur: sed eos clanculo in angulis uellicãt : conuiciisq ꝑscindunt ac obtrectãt. Ita gloriã indipisci sperantes: si doctoribus derogauerint: ueræ prorsus laudis expertes. nam qui obtrectatione præceptoris famã aucupatur: infamiã inuenit: & in omni ꝓborum cœtu exibilatur: exploditur ut iprobus: formidatur ut uipera: fitq odium publicũ: non secus q̃ qui parẽtibus maledixerit. &. n. pceptor animo℞ parẽs ac formator est: quẽ nisi oi uerbo℞ honore ꝑsequamur: nisi ubiq loco℞: ubiq hoium honorifica mentione dilaudemus: impii: nefari: scelerati meremur nuncupari. Quãto magis ingenue & sancte & officiose agit. M. Tullius noster: qui nominatim magistros suos celebrat: uidelicet in arte oratoria Menippum stratonicensem tota asia illis temporibus disertissimũ: & Dionysium magnetem: Xenoclem adramytenum. Cũprimis uero memorat Apollonium Molonem

rhodiũ clariſſimũ tũc dicẽdi magiſtrũ:in dialectica Diodorũ ſtoicũ:In philoſophia Philonem & Antio chum:quos omnis fama obſcura recondidiſſet:& uetuſtas obliteraſſet:niſi diſcipuli gratiſſimi monu mẽta illoꝝ noia perire nõ ſinerẽt. Qui fuit tãto ma ior doctoribus:q̃to maius ẽ dare lumẽ q̃ accipere:& ſane fuit neceſſariũ:ut diſcipuli meliores magiſtris exiſterent:alioqui ingenuæ diſciplinæ oẽs iam deco xiſſent:Iã ad nihilũ artes fere oẽs rediiſſent:quas cer nimus ad ſummũ faſtigiũ pueniſſe:dum ꝓficienti bus ingeniis prouerbium hoc quotidie comproba tur. πολλοι μαθηται κρειττονες διδασκαλων multi diſci puli meliores p̃ceptoribus.Ego quãtum ad me atti net cõnixus ſum ꝓ uiribus dies noctes incudẽ hãc litterariã tũdendo:ne p̃ceptore meo Frãciſco puteo lano hoie ut tunc tempora ferebant:eloquentiſſimo eruditiſſimoq; deterior:neue minor exiſterem.An id aſſecutus ſim alioꝝ ſit iudicium.in hoc haud dubie laudandus:ꝙ auſus ſum:ꝙ uolui:ꝙ ualui decertare cum illo:ea uidelicet cõtentione:q̃ honeſtiſſima ẽ:In qua uincere & uinci p æque pulchrũ atq; magnificũ eſt.nã ut inquit ille in magnis & uoluiſſe ſat eſt. Ad hoc pulcherrimum certamen uos omnis prouoco: ut ita mecum decertetis:ſicut ego feci cum magiſtro meo Frãciſco puteolano:quẽ honoris & amoris cã nomino:quem omnimodis laudibus celebro:qui lit teras litteratas ſenio pene intermortuas & ſitu ſqua lẽtes:ad lucẽ nitorẽq; cũprimis reuocauit.cui accep

61

tũ refero quicquid eſt in me doctrinæ.eam illi mer
cedem liberaliter rependẽs: quam mandraytus tha
leti pulcherrimam perſoluit.& ſane ex ludo præce-
ptoris mei tãq̃ ex equo troiano innumeri bene litte-
rati exiliere:qui ad ſerias mox doctrinas & quæſtuo
ſiora ſtudia ſeſe laudabiliter contulerunt. Ego uero
ſectam doctoris(nec pęnitet) fauorabiliter ſectatus
ſum:& una mecum decus meum Minus Roſcius:
quo mihi homo nemo amicior eſt:quem nobilium
eruditiſſimum:eruditorum nobiliſſimum appella-
re merito conſueui:qui i:1 hac politiori litteratura tã
tum profecit:tamque eſt emũctus & terſus:ut meũ
eſſe condiſcipulum:ſymmyſten:conſectanaum poſ
ſis agnoſcere.Cæterum ut domum repedamus: cu-
pio & opto a uobis in hac pugna litteraria ſuperari:
in qua diſcipuli uictoria ad gloriam redundat ma
giſtri ſuperati. & enim laus eſt præceptoris diſcipu
lprofectus:Ita mecum contendite:ut Virgilius: &
M.Tullius cum ſuis præceptoribus contenderunt:
quos pulcherrimo in certamine uictos plauſibili-
ter præterierunt:Planiſſime oſtendentes ueriſſimũ
eſſe hoc prouerbium.πολλοι μαθηται κριττονες διδασκα
λων. multi diſcipuli præceptoribus meliores. Pul-
cherrima poſſeſſio homini doctrina eſt: ut muſæ
Græcorum teſtantur: canentes καλλιστον εστιν κτημα
παιδια βροτο: compotes uos huiuſce tam præcioſæ
.A poſſeſſionis facient.M.Cicero: & Virgilius Eloquẽ
tia in hæreditate mortalibus relicta.Q uorum uolũ

mina sunt prato simillima. Nam sicuti i eodem pra to bos herbam quærit: canis leporem: ciconia lacer tam: uillica fungos: uirguncula flores: Ita grammati cus: Poeta: Orator: philosophaster suis quisque stu diis aptissima colligent ex Ciceronis Maronisq; pe noribus. Quorum pabulum est citra fastidium. eo que ingenia maxime puerilia ac Iuuenilia sunt sagi nanda. & cum alios dulcia: alios falsa: alios austera: alios subamara delectent: Ciceroniana fercula & Maroniana mire faciũt ad palatum omnium & sto machum. Nos uero instar archimagiri pulmenta ria Cicerõis & Marõis p se esculẽta cõdimẽtis quo q; nr̃is esculẽtiora facere tẽtabimus. & cũ similitudo fastidii mr̃ sit: ea ɔditura℞ uarietate cõdiemɔ: ut succũ scitissimi saporis lõgeq; noto dissimilẽ: gustãtibɔ uo bis edulia Tulliana & Maroniana hẽre uideantur.

Q đ reliquũ est uobis gratias ago & habeo mul tiiugas: q me audiuistis non ut pharmacopolã: Sed auscultastis diligẽter & libenter: ut oratorẽ. & ut ora tio prouerbialis a ꝓuerbio inchoata ꝓuerbio quoq; terminetur. uellẽ: ut adagiũ est græco℞ ἀντιπελαργεῖν idest gratiã rependere posse. qđ illi usurpant de his q gratiã beniuole reponũt. πελαργοὶ eni idest ciconiæ senescẽtes parentes educare: eosq; senio lassescẽtes ac alarum remigio defectos subleuare humeris: ac succollare dicuntur. Vnde ciconia auis pia uocatur. & Antipelargosis remuneratio retributioque benefi ciorum nominatur, indeq; ortum est prouerbiũ hoc

62

ἀντιπελαργεῖν: quod beneficium retribuere & gratiam referre significat: Cuius enarratio in calce orationis hodiernæ sit uobis pro gratiarum actione: & huiusce officii scholastici remuneratione.

Orationis prouerbialis FINIS.

Ad Venerabilem & eruditum Sigismundum Gosslingerum Ecclesiæ Vuratislauiensis Canonicũ Philippi Beroaldi bononiensis Epistola.

Sciti elegãtisq; cõuiuatoris ẽ nõ tã apparatu ferculorũ ĩstruere: q̃ lepiditate fabulatorũ hilarare cõuiuiũ. Quæstiões autẽ cõuiuales eẽ debẽt neq; nodosæ neq; austeræ: sed iucũdæ & inuitabiles super rebus ad cõmunem usum uitæ pertinentibus: cũ quadã facilitatis illecebra. Quibus ingenia cõuiuarũ uenustiora fiant: Et quodã quasi icitabulo foueantur: quod sane genus ueteres adeo ꝓbarunt: ut de cõuiualibus quæstionibus Aristoteles: Et Plutarchus & Apuleius noster uolumina cõscripserint: ut Asellius sabinus dialogũ festiuissimũ condiderit in quo Boleti & ficedulæ & ostreæ & turdi sup principatu Ganeæ certamen inducitur. Ex hoc genere ludicrarum quæstiõum nimirum illa tua est Sigismũde mi amabilissime quam mihi dissoluendam proposuisti. Scribis enim ad me in epistola eloquenter eleganterq; conscripta ortã esse apud te inter coepu-

lones atq; cõpransores tuos:Ludicram.& uere con-
uiualem disputationẽ:uidelicet qs fedior nequior ue
sit habẽdus meretricarius:an Aleator:an temulẽtus.
qđ deniq; ex his tribus uitiis sit culpatissimũ . Cõsu
lis me.adhibes preces ut libello tibi explicẽ:quid sup
hac re sentiam:Et tanq̃ honorarius arbiter cõtrouer
siam hãc ipse diiudicẽ.Ego qui libentissime morem
gero id genus hominibus quibus dare beneficium
est accipere:sumpto calamo hanc ioculatoriã dispu
tationem explicaui stilo declamatorio: planeq; scho
lastico. Ita enim credidi rem planius lucidius mani
festius liquere posse si hoc charactere explicaretur.
Cæterum quia socraticum est & academicũ nihil af
firmare:ego nihil decerno ut dogmatistes: uerum ut
opinator.Id opinor & probo qđ in ultimo positũ le
ges.Sic uarro:sic cæteri in extremo collocãt qđ maxi
me probant.Et cũ suum cuiq; iudicium sua sentẽtia
sit: sequatur unusquisq; qđ maxie pbabile existima
bit:Ego uero qnicquid idest libelli tibi nuncupatim
Dono dicoq; Sigismunde| Gossinger nõ minus eru
tiõe & nobilitatee q̃ religione mõstrabilis :qui ut elo
quentiæ cultum: sine qua homo totus incultus : ca
peres:ut ingenuas disciplinas haurires : ut barbariẽ
exueres:uenisti non pridem in italiam: fuisti Romæ
aliquot annos uigilãtissimus Romanæ academiæ
cultor: Vbi eloquẽtia latialis nata educataq; est : un
de tu suffarcinatus auro & argẽto hoc ẽ eloquio &
doctrina In patriã remigrasti nõ solũ Canonicatu di

gnissimus sed & episcopatu. Vbi studia hũanitatis repastinãs indies cultior doctior honoratior existis Gaudeo qđ cõmentarios meos cũprimis probas:& quæcunq; & incude nr̃a litteratoria formata cusaq; circũferuntur:habes cõtinẽter ĩ manibus. Quæ cũ tu cum pleriq; oẽs tui similes probẽt:idq; mihi p̃ epistolas quotidie significent:facile adducor ut credam non esse inuenustissima:& ut græce dicit᷑ amusota-ra:quæ tantoꝵ uiroꝵ iudicio cõprobantur. Nec eni credibile est tam multos aut assentari: aut falli. Itaq; mihi blãdior & hoc inuitamẽto illectus cõmẽtarios Apuleianos subcisiuis tẽporibus procudo. Texitur opus sane luculẽter:& intra duos ad summũ sesqui menses absoluti edolati impressi in publicũ progrediẽtur:Quoꝵ tu quoq; fies particeps: Interĩ accipe libellũ hũc:quem expetisti:Ioculatoria disputatione festiuũ:lepidula eruditione inuitabilẽ:declamatorio filo contextũ quem suadeo aut super cœnam legas: aut post cœnã:sic enim opinor faciet ad stomachũ. Cũ matutino & sobrio seria atq; austera conueniãt: quicq̃d idest lætus cape: & libellũ hilaritudinis plenũ hilari frõte suscipito: Vale:& amiciciam cole.

Argumentum.

Pater qui tres filios habebat unum scortatorem:alterum Aleatorem:tertium Ebriosum: moriens in testamento ita scripsit:Ex filiis meis turpior uitiosiorq; ex hæres esto. post mortem patris cõtendunt fratres quisnam exhæredatus esse dicatur.

res agitur apud iudices per quandã quasi Anticate-
goriã hoc est mutuam accusationẽ: quam quidã cõ
certatiuã nũcupant:ĩ plerisq; controuersiis prisci de
clamatores uti cõsueuerunt ꝑsona aduocati propter
aliquã ipsius q̃ causam dicit deformitatẽ & uitii tur
pitudinẽ. Hic q̃q̃ personæ fratrũ inhonestæ sint &
turpes ut illis ꝓ se loqui nefas esse debuerit: Ego ta
men existimaui totã causam planius explicari & ue
hemetius agi posse: si ipsi semet mutuis criminatiõi
bus pulsarẽt: q̃ si ꝑ aduocatum res ageretur: primas
partes Ebrioso dedi: ut contra duos unus dicat: ut
mox unus a duobus retaxetur: Cõditio huiusce cau
sæ illa est: ut pro sua quisq; salute sollicitus nihil de
proximo cogitet. Lector attende. Lætaberis.

Ebriosus contra Scortatorem & Aleatorem.

On ignoro Iudiccs quanto onere causa no-
stra prematur Ex hoc parentis elogio. Pro-
pter quod fit ut sordes nostræ inuulgentur: ut pro
bra nostra in propatulo conspiciantur. Et quod ma
xime cauendum fuerat: ut accusatione mutua frater
inuehi cogatur in fratres Sed qui semel labe uitiosi
tatis infectus sequestrato pudore frontem perfricu-
it: qui famæ contemptor est: non tam infamiam ue-
retur quã famem timet: Creditq; prouerbio græco
clamitanti miserrimum esse fame mori: & quod pa
rasitus ille plautinus dixit: putat esse uerissimum: mi
serrimus est: qui cum esse cupit quod edat non ha-
bet. Proinde iudices ne ego esuritione tabescam: si

64

exhæheredatus a patre sñia uestra pronũcier:ne in ter medicos sedens mannm ad stipem porrigere co gar:agã hodierno die causam meam aduersus duos fratres : & potentissimis argumentis demonstrabo uel alterutrum uel utrũq; nimirum esse quẽ pater ex heredatum esse uoluerit. Q uãuis mihi satis superq; esse debuisset ad exhæredationẽ effugiendã uos edo cuisse alterum tx fratribus esse q̃ me sordidiorẽ per ditiorẽ que: Verum ut res magis colliquescat separa tim atq; diuisim utrunq; incessere mihi in animo est: ut post explicatas unius sordes : alterius quoq; ma culosam uitam insectãter inuadam: Q uãquã non me preterit q̃ sanctũ sit nomen fraternitatis: q̃ arcta fratrũ coniunctio: q̃ frater diligendus ut pote quasi fere alter dictus: Sed mihi nõ tam fraternitas hoc tẽ pore colenda est q̃ medicitas cauenda. Verũ est pro fecto illud uerbũ uetus: omnes sibi melius esse mal le q̃ alteri. quisque sibi proximus est. & tunica pallio ꝓpior. Cæterũ ne lõgiore q̃ par sit exordio uos mo rer : Iam controuersiam ipsam ex testamẽto paterno deriuatam quæso dispicite. Iubet pater eũ ex nobis exhœredatũ eẽ qui sit uitiosior. Q uis non intelligit quis nõ uidet siue uerba siue uolũtatem scriptoris in tueri libeat scortatorem designari: quo uitiosior nul lus existit: Testamẽtum potentissimũ est: Vltima de functi uoluntas rata esse debet. hæc nobis spectãda est. ad hanc perinde ac scopon sñia uestra dirigenda. Ait pater uitiosor ex filiis exhæres esto. Scio me bi-

bacē esse & uini cupidissimū. Sed hoc si uitiū est lō
ge ꝑfecto minus est q̄ fraterna scortatio labesq; me
retricaria. Nā ut prius cū amatore meritricis agā: qd
pōt fedius esse: quid uiciosius: q̄ amore meretriculæ
turpissimo torqueri & insanire? inter scorta nō tam
degere q̄ delitescere? Vbi patrimonii famæq; dispen
diū fiat: ubi ex libero seruus euadas: sisq; seruituti in
dignissimæ mācipatus. oīs seruitus hōi igenuo & li
beralr̄ educato intolerāda ē: ille uero ultroneā subit
seruitutē: & eā qdē īdignissimā q meretricariis pedi
cis īplicatr̄: cui mulier īpat: cui leges īpoīt ꝑscribit iu
bet: q nihil īpanti negare pōt: nihil audet recusare. po
scit: dādū ē: uocat: ueniēdū. eiicit: abeūdū. minatr̄: exti
mescendū. Duo ante oīa sunt: quæ mortales magni
pendunt famā & opes. Quid. n. per deos īmortales
mortalibus contingere potest illustrius q̄ nominis
splendor q̄ fama q̄ gloria? Cuius cā tot erumnæ: tot
sudores: tot uigiliæ ultro subeuntur ac tolerātur: ut
non īmerito cecinerit Valerius Flaccus: Tu sola ani
mos mentemq; peruris gloria: Vt uerissimū sit illud
Solomonis melius est nomē bonum q̄ diuitiæ mul
tæ. præterea quid utilius: quid dulcius: quid beatius
q̄ opulentum patrimonium? q̄ diuitiæ luculentæ?
Quarum causa impiger extremos currit mercator
ad indos: propter quas uita mortalium facta ē labo
riosa: & irrequieta. sunt pleriq; qui mortem potiorē
q̄ egestatē putent: quibus intolerabilis uideatur nu
da illa uita & omnibus quibuscunq; antea habūda

65

uerint dastituta. Apud nabatheos qui opes imminuit publice mulctatur: q auget honore afficitur: Quas tã græci q̃ barbari cũ tertium locũ bonorũ tenere debeant: primo tamen in loco collocant: ut auctor est Plato. Atqui utriusq; huiusce boni iacturã facit meretricarius: Namq; amationes meretriciæ grande ferunt una cum damno dedecus; infamiam afferunt opes auferunt. Male consulit & rei & famæ mulierarius amator: Quibus homini detractis nihil plane erit illo despectius: nihil notatius. Itaque amator despectissimus notatissimusq; est habendus: qui scorto honestũ officium postponens: qui i gurgustio delitescens assiduis pulsatur ĩfamiis patrimonii decoctor: mendicitatis infamissimæ coagulum. Bonã deperdere famã rem patris oblimare malum est ubicũque ut inqt satyrographus: Amator ut plautius seruus festiuiter enarrat. bona sua ꝓ stercore habet: foras iubet ferri: domi quicqd habet perdit: qñ quidem ipse perditus est. Meretrices ut dicuntur ita profecto sunt procaces. nullus est finis poscendi: nullus dandi: ut amatoris libido rediuiua resurgit estq; inexplebilis: sic meretricis est inexaturabilis procacitas. Et cum hodie aliquid dederis: hodie quoq; aliud dandum est. Et cum scorti precium unus sit panis si Solomoni credimus Argẽtariam salutem ab Amasio quotidianam deposcit: Exenteratq; quotidianis ictibus marsupium. Meretrix tantisper blanditur dum illud qđ rapiat uidet: Amator quã diu habet qđ det.

tam diu illi Arrident edes meretriciæ & patēt fores: Vbi despoliatus inopia argentaria laborat: foras ex truditur: Nō ne comedia humanæ uitæ speculū ē? atqui apud comicos poetas tota ē meretricarii amo ris insectatio. Adolescentes in scortis male audiūt: patres filios a turpi amore meretricis auocare: abdu cere: Auellere omnibus uiribus neruisque conten dunt: Vt id nobis documento sit uitandas esse me retricum illecebras. fugitandas suauiationes posci nūmias. Quarū uafricias: laqueos: illicia: blandicias quę uiscatas enumerarē qs possit? In mercatore Plau tinus pater Charinum filium uisco muliebri impli catissimum castigatiōe clamosa & obiurgatorio so no ad bonam frugem reuocare contendit: Tanquā nihil pæquę dispendiosum rei sit & moribus ac amor. In truculento seruus meretricem ego inquit item eē reor mare ut est: quod des deuorat: nunq̄ abundat. In asinaria ait adolescēs despoliatus & exclusus Ma re non est mare. Vos estis mare acerrimum. In cistel laria: meretrix fortunati est oppidi simillima. non po test suam rem obtinere sola sine multis uiris. In sti cho qui potest mulieres uitare uitet. Apud declama tores inducuntur patres qui elogio testantur exhæ redatos a se filios ꝑpterea qđ meretrices amauerint. In decalogo legis dominica ꝓcepta decē dei digito conscripta cōtinentur: Quibus recte uiuēdi formu la præscribitur: homines ad sanctitudinem instituū tur: inter q̄ illud ē memoratissimū. nō mœcehaberis

66

Quo uerbo non solum interdicitur nobis adulterium cum alienis uxoribus: sed & ois fornicatio: quippe in canonicis scripturis: ut docet diuus Augustinus: & i Decretis. xxxii. quæstiõe quarta proditũ est: nomine mæchiæ ois fornicatio omnisq; illicitus concubitus significatur: Si quæ a pontificibus decreta sunt seruari debent: quãto magis quæ a Deo. Tu q scortator & meretricii amplexus affector es nõ ne uides te facere contra diuinum interdictum? Sed qui præcepit non mœchandum: Idem in eodẽ decalogo haud quaque præcepit non bibendum. Ad hæc amor formæ rationis obliuio est insaniæ proximus. Turbat consilia. Altos & generosos spiritus frangit. A magnis cogitationibus ad humillimas retrahit: querulos: iracundos: temerarios: dure imperiosos: Seruiliter blandos: omnibus inutiles ipsi nouissime amori facit. Nam cum fruendi cupiditate insatiabili flagrat plura tempora suspitionibus: lachrymis: conquestionibus perdit: Odium sui facit: & ipse nouissime odium est. Hæc luculenta diui hieronymi per oratio quem non meretricariorum atq; amatorum rubore suffundat? Quis amasius talia audiens non repente se damnet: ueluti fœda uitiositate maculosum? Quis uenerius miles: non hæc in semetipso recognoscens ingemiscat? namq; amorem amatoreq; que cuncta hæc uitia sectari solent: Cura: ægritudo insomnia: erumna. Ineptia: stultitia: & temeritas in cogitantia: cupiditas petulantia: auiditas: Desidia.

inopia:contumelia & dispendiũ. Amor carnificinã commentus est. Amor amara dat: mores hominum moros & morosos facit. Amatoris animus clauo cu pidinis fixus apud ædes meretricias retinetur. Viuit que i alieno corpore: adeo ut plautinũ illđ dicere me ritissimo possit. Vbi sum ibi nõ sum: Vbi non sum ibi est animus. Quid nõ ne in uulgari maledicto cõ uitioq; quotidiano est nomen scortatoris? non ne in confesso est: Amorem furorem esse: & meretrices fa mosos? sectari autem rem furibundã nõ ne furere ẽ? Sectari rem infamẽ nõ ne infamiæ proximum atq; confine? Ad hæc: amator sæpe crudeli feritate grassa tur ac furit ob riualitatis suspitionem. meretricum enim nõ est unũ inseruire emantem: sed fouere cõ plures. Et ex multiplicibus racemis sibi facere uin demiã. Hinc bella: iniuriæ: suspitiones in militia ama toria. hinc marius hellade percussa se præcipitat. hic amator non solum miser & erumnosus: uerum etiã turpissimus criminosissimusque censetur. Quan to me magis iudices excutio: tanto plura succurrũt ad taxandam meretricarii fratris foeditatem. Et in primis illud apostoli Pauli: qui euidenter ostendit uicium fornicationis inter reliqua esse spurcissimũ: qui corinthios instituens ita proclamat: Fugite forni cationem, omne enim peccatum quodcunq; fecerit homo: extra corpus est. qui autem fornicatur: in cor pus suum peccat. Adde quod qui cupit bibere non erubescit id palam profiteri. Et manum i propatulo

67

porrigere ad poculũ. qui uero desiderio rei ueneriæ detinetur: furti id agit & clanculum: Cum cupiditatis erubescẽdæ depudescat. non credis id mihi? Audi nobilissimum philosophorũ Aristotelem in problematis ita disquirentem. Cur homines rem agere ueneriã cupientes confiteri se id cupere maxime pudet: bibendi autem: aut edendi desiderio cum teneantur: confiteri non pudet? Possem infinita prope congerere: sed adhibendus est modus: quem ĩ rebus omnibus utilissimum perhibẽt. Igitur o frater: Cum in scortis male audias: scito hoc esse omni probro probrosius: oĩ turpitudĩe turpius: In tãtũ ut nullus ignoret scortari & ĩ meretricario cœnobio se & sua nequiter ꝓfligare: id dici & eẽ ꝓstremissimũ uitioꝝ: qđ nec ipse opinor frater ĩficiaris: Cũ ĩproboꝝ mos sit non ĩprobitatẽ occulere: sed ex ipsa u tiositate gloriari.

Verum hæc de scortatore ac meretricario dixisse satis superq; sit. Transeamus agedum ad aleatorẽ: quẽ non minus fœda uitii labe maculosum esse confirmo: adeo ut multa quæ in illum dicta sunt: in hunc peræque retorqueri possint Et alia pleraq; quæ dũ a nobis ꝑpenduntur: quæso diligenter attendite.

Alea res dãnosa est ac turpis: furtorũ ac rapinæ conciliatrix: malarum cogitationum parens: hominis interioris carnificina: uirtutum atq; omnis honestæ meditationis expultrix: Irarum maledictorumq; in deos homineſque suscitabulum: Cui qui mancipati sunt: semper angore torquentur: semper tristitu

do illorum uultus innubilat: semper desperãter sem per furenter omnia agentes conspiciuntur. Nimirũ id uitium est quod scriptores omnes proscindunt in famant criminantur: Quod a legum conditoribus male mulctatur. Aristoteles inclytissimus philosophorum quarto æthicorum uolumine aleatores infamat. Illiberales esse & sordido lucro uersari scribẽs Apud iurisconsultos titulus est de Aleatoribus. Quo animaduersio cõstituit in eos quoq; q ludere cõpellunt. Senatus consultũ uetus pecuniã ludere interdicit. Quin etiam M. Tullius auctor est: lenticulã: M. Antonii collusorem lege de alea esse condẽ natum. Qui hominem nequissimum ob id uocat Antonium: q in foro atq; in propatulo alea luderet. Oratius quoq; aleam legibus interdictam tãquam rem improbã ostẽdit illo uersiculo. Seu malis uetita legibus alea Non ne inter catulliana maledicta sunt Aleones quoq;? sic enim prisci aleatores nominitabant. Non ne consessum aleatorum in ludo talario turpissimum esse dixit Arpinas orator? Non ne alea pernox? non ne animosus aleator satyrico dente perstringitur? Quisquis inuentor aleæ extitisti (tecum enim mihi res est) non rem uoluptariam ut uulgo creditur: sed pestiferam ac detrimentosam es commentus: quæ multos ad mendicitatem redactos: furaces: grassatores: sacrilegos fieri cœgit. Et quoniam non est nobis hæc oratio habenda apud imperitos iudices: neq; in conuentu rusticano liberius pau

68

lo de studiis humanitatis ac litteris interioribus di
sputabo. Nec non ex secretariis platonicis eruta in
uulgabo. Plato philosophoꝝ deus refert in phædro
fuisseq́ dæmonē nescio quē ex uetustissimis diis ægy
A ptioꝝ: cui dicata sit ibis auis illa ægypti peculiaris:
Non aūt ciconia ut uulgo creditur: quæ rostri adun
citate p aluū sese pluens clysteris usum demonstras
se mortalibus ꝓditur: Dæmonem aūt hnuc theuth:
siue theutatē primū inuenisse Geometriā: Astrono
miā: Arithmeticā: & litteras: eundē taloꝝ aleæq; rep
torē extitisse: Dignū ego amplissimo pconio Theu
tatem iudico iudices quatenus litteras & disciplias
ingenuas inuenit. Quod uero talarium ludū aleāq;
primus ostenderit foeda suggillatione notandū cen
seo: adeo ut mala bonis cōparata ꝑponderent: Nec
minus uiciositatis sit in aleæ cōmento q̄ bonitatis i
litteraꝝ inuentione. Herodotus græcus: Liuius quē
M. Tullius patrem historiæ nuncupar auctor ē Ly
dos primos aleæ tesserarumq; ludum: & cætera ge
nera lusoria pterq̄ talaria excogitasse: Cæterum siue
theuth ut memorat Plato: siue lydi ut autumat He
rodotus iuenere instrumēta lusoria: Vtriq; medius
fidius tradidere mortalibus inuentū pnitiosissimū:
Cuius comites sunt fraus: piuriū: Impostura: mendi
citas: Et ex mendicitate mala mens malus animus.
Et consequenter ad scelera facinorosissima audēda
ꝓcliuitas. piget cōmemorare q̄ multi hoc uicio teter
rimo ad incitas egestatēq; redacti sibi & suis fuerūt

dehonestameto: Quãmulti dum furtificas ob aleã manus habẽt: carnificis laqueo strangulati mortem oppetiere ignominiosissimã. Ad hoc aleatores publi ca pulsantur ĩfamia. Et quia disserimus apud aures eruditas: eruditionisq; sitiẽtes: non erit absonũ si ab illa orãdi lege rhetorica paulũ deuius excurram ex- cursiõe plausibili: Idq; ex declamatoria institutione & ritu. Inter cæteras natiões studiosissimi tesserariæ lusionis aleatoresq; maximi Germani fuisse ꝑdunt Aleam inter seria exereẽtes: tãta lucrandi perdẽdi ue temeritate ut cũ omnia defecerunt extremo ac nouis simo iactu de libertate ac de corpore contendãt: uic- tus uoluntariã seruitutem subit. Et quamuis iunior quãuis robustior foret: alligari se patiebat̃ ac uẽdi. Ea erat ut ĩquit Cor. tacitus ĩ re praua peruicatia. ĩpi fidem uocant: insitum hodieq; est germanis studiũ aleæ animosioris: In qua fidem collusori seruant: Et pecuniam perditam perinde ac mutuaticam ui ctori cum fide repręsentant. Dirum prorsus illud est sydus natalitium: quo progenerantur aleatores: quõ homines fiunt rei prauæ ac calamitosæ mancipati. Quicunq; in nona parte libræ habuerit horoscopũ is erit si Firmico materno ctedimus aleator popula ri notione perspicuus. Vtinã possent e uita ĩ totũ ab dicari tolliq; tesseræ & chartulæ lusoriæ sicuti iã pri dẽ tali sublati sunt: Et lusio talaria abdicata. Video plerosq; omnes ex uobis contracta fronte mussan tes qđ talos talariũq; ludum dixerim exoleuisse: nõ

líte ob íd ad murmurare:uera locutus ſum iudíces:
nullus eſt error i uerbo:ſed uulgus erroꝛ promiſcuo
implicatur exiſtimãs talos eſſe inſtrumenta luſoria:
A quibus quotídie paſſim luditur. Cũ teſſeræ illæ ſint
nomlnãdæ non talí:Et uti totã rem planius norítis
ſcitote talos fuiſſe quaternos in ludo talarío:ex talís
quadrupedũ factos:quí i poſterioribus tãtũ pedibus
eſſe prod utur Ariſtolí:Plinio:cæteriſqꝫ phyſicaꝝ díſ
ciplinarũ cõſultiſſimis:græci talos aſtragalos uocãt
Vnde & Aſtragalizontes dicti talís ludentes. In lu
ſione talaria quatuor talí efficiũt iactũ feliciſſimum:
quẽ ueneriũ nũcupãt:Et a poetís uenus uocitatᷣ. In
ludo uero teſſerarío tres tãtũ teſſeræ ſunt:quæ ex ſex
lateribus æquali latitudine planiciaꝝ quadratæ cõ
ſiũt:græci cubos apellant qd̃ & noſtri: ut. M. Varro
Gellius:Macrobius: Victruuius tradiderũt. Inde cy
beuticos dictus aleator: Teſſerarius ludus nũc ubi
que gentiũ:ubiqꝫ locoꝝ in uſu quottidiano frequẽtiſ
ſimus eſt. tres teſſeræ ſiue cubi: quos taxillos docti i
doctiqꝫ falſo nominitãt:i aulueolũ iaciuntᷣ:ſic enĩ ta
bula aleatoria nũcupatur:Cum talís quatuor ĩ ludo
talario antiquitus uterẽtur. Hinc ſcite apud epigrã
maſtitã teſſeræ numero taloꝝ impares ſeſe eſſe profi
tẽtur. Vtinã ergo:ut domũ repedemus: utinã teſſera
rius ludus:et oĩs alea damnoſa ac præceps abdicari
poſſet & tolli. Vtinam aleatores:quoꝝ uita & ars lu
dus ẽ:extermínari atqꝫ ĩterdíci ne res quæ uoluptatis
cauſa ut aiũt repta eſt in mæſtitudinẽ:luctũ:egeſtatẽ

mortales impingeret. Dic quæso aleator nõ erubes-cis: uel si erubescere nõ nosti nõ ne pallescis: nõ ne ingemiscis? quoties audis te aleatorẽ nomine ꝓbrosissimo uocitari: quoties digito prætereũtiũ ob isigne uitiũ demõstraris? Equidẽ malo uinolentus dici q̃ Aleator q̃ scortator: malo illo liquore mulceri q lætificat deos & homines: sine quo læticia esse in cõuiuiis nõ potest. Vnde & læticiæ bacchus dator a celeberrimus auctoribus dictus. qđ si uitiũ est ut isti uolunt profecto est ignoscibile: neq; ullis legibus interdictũ. Quinimo platonicæ leges: quibus nullæ sanctiores: uinolentiam & pocula largiora permittunt: perinde ac fomitem quẽdã ingenii uirtutisq; incitabulum. Asclepiades nobilissimus medicorum uini utilitatẽ æquari uix deoꝝ potẽtia posse ꝓnuntiauit: Vinũ eloquẽtes facit: & ut inqt Oratius flaccus: Fœcundi calices quẽ non fecere disertũ? Cui subscribit poeta alter lepidissimus scribens possũ nil ego sobrius: bibẽti succurrũt mihi qndeci poetæ: Et cũ alea atq; fornicatio plenæ sint ãxitudinis & curæ: Cõtra uinum tristitiã discutit & nubila humãi aĩ serenat. Estq; remedium curaꝝ: quæ anxiferæ sunt & edaces presentissimum: qđ lyricus poeta cõmodissimo epitheto dixit obliuiosum. Vitã beatã nulla res alia magis efficit: q̃ animi securitas mentisq; tranquillitas. Hãc nobis uinum parit: somno accõmodatum & securitatibus. Hoc certe fuit nepẽthes illud qđ homerica Helena thelemacho ꝓpinauit obliuionẽ tristiciæ ue

70

niáq; afferēs. Q đ utiq; oībus mortalibus foret ꝑpi nādū: Vñ & nepēthes ab effectu nūcupatū: Quod eo triſticia & luctus oīs aboleať. merito Bacchū ob tā ſuaue inuētū deū fingit antiquitas: Merito ī cælo

A est uindemiator collocatus. merito Bacchus ipſe li ber pater nominatus nō tā ob licētiā linguæ neq; ob libertatē boetiis datā: q̄ qđ liberat ſeruitio curaꝝ ani mū: Et ut morbis qbuſdā: Ita triſtitiæ medeť. ꝓinde ſáctiſſimus & uitioꝝ obiurgator ſeueriſſimus Sene ca precipe nō dubitat liberaliores potiões eē hauriē das & aliqñ uſq; ad ebrietatē ueniēdū. Ad hæc nō ne maximi heroū: regum: philoſophoꝝ ebrioſi atq; biba ces fuiſſe mēorātur? Quoꝝ exēplis illuſtribus ebrie tas ipa honeſtať: Et uitiū ebrietatis ſi modo id uitiū

B eſt: ſit imitabile. Herculē īter heroas famigeratū quo nihil illuſtrius: ebriū & caſſabūdū fuiſſe accepimus Ideoq; ſciphū illius poculū eſſe ut liberi patris can tharum: ob hoc fictores Herculē cum poculo figu- rant. Alexāder magnus: quo nihil maius: uini auidiſ ſimus fuit ad temulentiāq; ꝓcliuior. Cato quoq; qui exēplar uirtutū & norma eſt: qui ut ſapiens dictus: ita re uera fuit: uino indulſit: ebrietatiſq; hilaritate de mulctus interdū eſt: cuius olim ebrii uelatum caput cum quidā quibus obuius fuerat retexiſſent: erubu erunt: Nimirum quia ebrietas quoq; in Catone uiſa eſt uenerabilis. Ergo igitur cū uiri tam clari: tam ma gni: tā ſancti uino indulſerint: cū uinolēti frequēter extiterint: cur pudeat me & dici & eſſe temulentum?

Cur in me sit criminosum qđ nõ solũ excusatur ex emplis ueꝝ etiã defenditur: Deniq; cur mihi damno sum sit iudices si id facio qđ Hercules: quod Alexã der: quod Cato factitauerũt? Quorum auctoritas tanta est ut ebrietatem honestam magis efficere pos sint: q̃ ipsi ex ebrietate turpes fieri.

Habetis: perorationẽ meã in duos fratres alterũ fornicariũ alterũ aleatorẽ. Quorũ alterutrũ uestra pronũtiatione dãnari necesse est: si nouissimã defun cti testatoris uoluntatem tueri uultis: qua animis ue stris nihil debet esse sacratius. quãto enĩ uinolentia minor sit uitiositas fornicatione uel alea: uel utroq; scitis: Et hoc scio uos scire. Quo circa ꝓnuntiate iu dices q̃so uel ĩ hunc uel ĩ illũ: ut ego sententia uestra absolutus possim paternis bonis ꝑfrui comiter atq; hilariter: ut indulgẽs uino excusabilis sim exemplo Herculis Alexandri & Catõis: quos uitæ duces hr̃e nõ solum uenia: sed etiam laude dignum est. Dixi.

Scortatoris & Aleatoris recriminatio aduersus Ebriosum.

Sopi fabulatoris elegantissimi apologus iudi ces narrat: homĩes duas mãticas haberẽ: Alterã anteriorẽ alterã posteriorẽ: in priore aliena uitia mit ti. In ea quæ a tergo est: nostra occultari: quo apolo go sciẽter & festiuiter significat mortales obseruare papulas alienas ĩ ꝓpriis ulceribus ĩcuriosos. In alie nis peccatis noscẽdis oculatos eẽ: In suis talpas. Ne minẽ uidere qđ mãticæ in tergo sit: Hoc cum in ple

A

71

risq; aliis:tũ hodierno die in fratre cognouimuc: qui
in negocio suo hebetior:In alieno acutior festucã in
oculis nostris aspiciẽs trabẽ nõ uidet ĩ suis:q copio
se & elegãter ĩ meretricarios aleatoresq; porãs ebrie-
tatẽ:cui obnoxius ipse ẽ:nõ solũ dixit esse ignoscibi
lẽ : ue℞ ẽt si diis placet quasi expetibilẽ:atq; dignam
laude ẽ conatus asserere. Nos uero iudices nihil uer
rucas nostras cõuelãtes simpliciter ingenueq; fate-
mur malũ esse scortari:Et forũ aleatoriũ calefacere:
Sed maius malũ temulentiã esse contendimus:Idq;
euidentibus argumẽtis planũ faciemus. Vos quæ-
sumus ut sicut attente fratrẽ audiuistis:in fratres in
uehentẽ:Ita lubẽtibus animis nos audiatis fratrem
retaxantes:ut si q̃ ille uoluptatẽ maledicendo cepit:
eãdẽ male audiẽdo pẽitus amittat: q cũ dixerit qđ
uoluerit:nõ iniquũ ẽ si audiet qđ noluerit. Vestrum
erit officiũ iudices cã utrinq; porata collatõe uicio℞
de qbus agit᷑:fcã solerterq; ppẽsa:ferre sñiam. Hõ ut
hic ordiamur ex aio & corpe cõpactus nihil hẽt pẽ
sius cariusq; q̃ semet ipum. Vnde fit ut animi ac cor
poris incolumitatem diligentissime custodiat:Et ea
cumprimis appetat:quæ greci τὰ πρῶτα φύσεως latini
prima naturæ siue primigenia appellant:in quibus
numerantur ualetudo:sensus integri:& omnium p
tium conseruatio:quibus nõ pauci summum hõis
bonũ metiuntur:Et cum uitæ ars prudẽtia sit:quæ
inter bona animi potissimum elucet:eã p̃cipue inco
lumen seruare debemus:ut uiuendi rõne cõstemus.

Hæc igitur animi & corporis incolumitas cũ sit rerꝝ oium pciosissima: Cũ bona animi & corpis sint maxima bonorꝝ: qs nõ uidet id uiciũ lõge maius eẽ habendum: quo maiora & plura hõis bona pfligãtur? Atq̃ cuncta hæc ebrietate cõcutiũtur: & uini crapula hebetescunt: Temulẽtia mentem obnubilat. Corporis ualitudinem pfligat: Nec nõ est rei famæq; dispendium. Vetus uerbum est sapientiam uino obũbrari: Quod uigorem animi impedit ad pcinctum tendentibus. qua in re subit admirari priscorum diligẽtiam: qui significatissimo uocabulo uinum temetum appellauere: Ex eo quod teneat mentem ac tentet. Vnde & temulentia ebrietas nominata. Quid per deos fædius: quid turpius esse potest: q̃ quod homo extra hominem extraq; humanum intellectum per uinolentiã collocetur? semet ipsum ignoret: nec plus sapiat q̃ bimus puer aut anniculus? Vini calentis aspergine sanitas mentis expugnatur: fitq; rerum omnium obliuio morsq; memoriæ. Non est temulẽti animus in sua potestate mersus uino & ebrietate deuictus: quod neq; fornicario accidit neque aleatori. Et ut eleganter diffinit Seneca grauissimus uinosorum censor nihil aliud est ebrietas q̃ insania uolũtaria: nõ ne hoc probrum omni probro maius est hominem ultronea insania oblectari? Cuius peculiare bonum est sapere & sanitate mentis perfrui. Adiice ex uino uertigies capitis: tecta mobilia: gradum errabundum. Nam ut ait scitissime Plautus luctator do

72

losus est uinũ:pedes captat primulum:merito dixit
A Androcides sapientia clarus:sicut uenenũ est homi
ni cicuta:Ita & cicutæ uinum:intelligi uolẽs ueneni
uenenum esse uinũ. Quã multi morbi atq; egritudi
nes ex uini intemperantia proueniant quis ignorat:
Cum hinc ulcera oculorũ:neruorum resolutio tre
mulæ manus:Cũ hinc causones id est febres æstuã
tes:Cum hinc pedes ulcerosi ac podagrici:aliaq; in
numera morborũ genera proueniãt:unde merito di
ci põt:ebrietatem pœna premit comes. p̄terea quod
nõ minus turpe est uino fetent ora nimio. & graueo
lẽtia hanelitus inficitur. Vis uidere quã noxia ac pe
stifera res corporibus sit uinũ:ubi quispiã egrotat:
statim ex prescripto medicorũ:uini potu ĩterdicitur.
Tãq̃ id fomẽtum incentiuũq; morbi sit. Ad hæc rei
suæ male consuluit homo ebriosus:dum uina pre
ciosa cũ dispendio patrimonii undiq; cõquirit:dum
uinũ pluris q̃ aurũ facit:Idq; iucundius q̃ solẽ intue
tur. Videmus quotidie multos:nec enim in re notis
sima exẽplis opus est:ad inopiã egestatẽq; redactos
ebrietate sumptosa. Tanto labore & impendio con
stat quod mentẽ mutet:ac furorem gignat. Et ira sæ
pe causa est:ut patrimonia & opes decoquantur. ut
uacãtes potibus cõsumãtur:sicut Salomoni plane
credi cõuenit. Quãta autẽ labes infamiæ:quantum
dehonestamẽtum subsequatur id uitium homo ne
mo non nescit:Cũ opprobratio ebrietatis inter cæte
ra conuitia sit maledicẽtissima: cũ quottidianũ hoc

maledictum tãq̃ maximum ĩ altercatiõibus audiat:
Achilles homericus nõ ꝓbrum ullum fœdius inue
nit: quo ꝓſcideret Agamẽnonẽ illum regẽ regum: q̃
ut οινοβαρης hoc eſt uio p̃ſſus atq; uinolentus appel
laret: Olĩ diui Auguſtini mater: cũ abãcilla p amaru
lẽtã inſultationẽ merobibula uocaret tã fœdũ: tã cru
beſcẽdum id maledictũ eẽ cognouit: ut cõfeſtim dã
nata ebrietatis fœditate ad ſobrietatẽ ſeſe ꝯtulerit. bi
beritq; deiceps uinũ aquatiſſimum dilutiſſimumq;:
Excutite iudices iudicia mortaliũ: Interrogate paſ-
ſim oẽs: Audietis homiem ferme neminẽ eſſe: q̃ non
ſcortator & aleator a cõuitiatoribus compellari ma
lit q̃ temulentus: adeo cunctis inoleuit ĩtellectus rei
fœdiſſimæ ſpurciſſimiq; conuitii. Adde quot rixas:
quot cædes: quot faciora pœnitẽda: fecerũt hoĩes ui
no inflãmati: & bacchi hyrſo ꝑcuſſi. Nam uinũ ut li
bris eſdræ teſtatum eſt ſeducit mentem: & uinolenti
ſumunt gladios: q cum e uino emerſerint & ſurrexe
rint: non meminerunt quæ geſſerunt: ille Alexander
magnus cuius paulo ante o frater exemplo gloria-
baris: nõ ne clytum chariſſimum ſibi ac fideliſſimũ
inter epulas trãſfodit? Nõ ne amicos in temulentia
plures interemit? cuius exẽplum ſcriptores nõ ideo
referunt: ut non ad ebrietatẽ inuitẽt prout tu opina-
ris: ſed ut ab ebrietate deterreãt. Cogita quas clades
ediderit publica ebrietas: hæc gẽtes bellicoſas hoſti
bus tradidit: hæc cõtumaciſſimos & iugum recuſan
tes ĩ alienum redegit arbitriũ: hæc inuictos acie me

ro domuit: Sic Syracusæ ĩ manũ marcelli ditionẽq; Romanoꝝ puenerunt. Sic massagetæ a ꝑsis profli gãtur: & uino mersi capiũtur. Q d igitur iudices ui- tiũ fœdius, ꝓbrosius: deterius: eẽ põt: q̃ ebrietas: qua sanitas mẽtis cõcutitur: ualitudo corporis ꝓfligat: patrimõia atterũtur: fama pulsatur: quã rixæ: cedes: ĩfanda facinora: nec nõ urbiũ excidia subsequũtur.

A Stoicoꝝ dogma: quo callide magis q̃ uere traditur: ισαλα αμαρτηματα ειναι idest peccata paria esse: quoti- die refellit uita: sensus cõis ĩpugnat: uicia nr̃a redar- guũt: quæ hað dubie ĩparia & aliđ alio maius eẽ ne mo nõ cernit: hoc ẽt cæcis liquet ebrietatis labẽ tãto q̃ scortatus & aleæ esse fædiorẽ: quãto plura p̄ciosio raq; sunt illa: q̃ p temulentiam amittimus q̃ quæ p aleam scortationemq; deperdimus. Verum audi fra ter quo rem deducamus: sint cætera omnia ĩter nos paria: uel si ita mauis: sint in nobis duobus flagitio siora: sit fornicatio: sit alea: uitiositas fœdior q̃ temulẽ tia: sit tua melior q̃ nostra conditio: uincas tu ex reliquis partibus: Vnum tamen nobis concedas ue lis nolis necesse est mentem ebriosi concuti: ingeniũ obnubilari: sensus omnis fieri lapsabundos: & ho minem exire ex hominis potestate: quo concesso ui ctores sumus: cum huic uel soli uitio par sit nihil: & nihil secundum: finge: excogita: comminiscere quod lubet nunq̃ tamen impetrabis quin nobis constet mens & animus: quæ in te ebrietas concutit atq; de menta. Dementia autem mentis & in sanitate ai gli

ſcente homo hominis nomē amittit: & nihil fere dif
fert a brutis animantibus ex quo fit omnium deterri
mus fœdiſſimuſq;. Quod autem frater uinū preco
nio laudis extulit & ex ea ſententia Aſclepiadis uix
deorum potentia æquari poſſe pronunciauit uolſel
lis pugnat non gladio cum neq; nos inuiti iudices
bibamus: neque uinum culpemus: ſed uinolētiam:
Scimus duos eſſe liquores corporibus humāis gra
tiſſimos intus uini foris olei: ſcimns nihil uiribus
corporis eſſe utilius uino ſi modus adſit. ſcimus ui
no ſtomachum recreari: appetentiam ciborum inui
tari: triſtitiæ curā hebetari: algorē expelli ſōnum ɔci
liari: ſed ſi modice: uel potius ſitra modum hauriatur.
fuit ergo ſup uacanea illa ī uini laude excurſio quod
nullus īfamat: Verꝝ eniuero ebrietas qua de agitur:
ebrius q culpatur: qua excuſatōe excuſabilis fieri pt?
qua defenſiōe defendi? an auctoritate platōis te ipm
tutabere: quē ueluti temulentiæ ſuaſorem ac magi
ſtꝝ citaſti? falſo: ſcito. n. bōe frater lege platōica ebrie
tatē iſtā turpiſſimā: q labefacere & ī minuere hoīum
mentes ſolet: cuius reatū hodie tu ſuſties: mime lau
dari: ſed liberaliorē paulo iucūdioremq; uini īuitatio
nē: q fieret ſub qbuſdā qſi magiſtris ɔuiuioꝝ ſobriis
ñ īprobari: imo ut ſcias decreta platōica nō a te ſtare
ſed a nobis: ītellige qtopere ab illo culpetur ebrietas
decernit diuius phs pueris meꝝ aque potū: uinoq; in
terdicto uetat ignē igne īcitari. idem iubet ſpōſum &
ſpōſam dare opā liberis & abſtemios eē ut cōceptus

74

fiat solidus & qetus: cũ ebrii tãq̃ mẽtecapti ad generationẽ sint inutiles. qppe cũ uerisimile sit ex temulẽtis foetus tã mẽbris q̃ moribus tortuosos ꝓgenerari. Quod Herculẽ bibacẽ: Alexandrũ temulẽtũ Catonẽ uino hilarari solitũ: teq; illoꝝ imitatorẽ eẽ gloriabundus memorasti: dic quæso o frater placẽt ne tibi tãti uiri ꝓ archetypo & exẽplari qđ seqris? Age dũ imitare illos totos: & sicut uicii assectator uideri uis: sic imitator esto uirtutũ. pge ꝑ illoꝝ cũcta uestigia: effinge nobis ac redde monstrorũ ꝓfligatione Herculẽ: reꝝ magnitudine Alexandrũ: moꝝ sanctitudine Catonẽ: Tunc in te tã ignoscibilis erit ebrietas q̃ fuit in illis: Tũc nẽo tibi negociũ facesset: Tũc nobiscum tibi nulla erit controuersia de paterna hæreditate Cedemus ultro bonis: eris tu extra oẽm iudicii aleam sequestratus. Nos duo iter nos disceptabimus: uter ex nobis sit exhæres pronunciandus. te in tuto: te i uado salutis collocato. Sed quæ est ista peruersitas improbitas: iniqtas: uelle magnis heroibus uiciositate esse consimilem: uirtutibus uero longe dissimilẽ? uelle sequi fugienda: fugere sequenda? uelle mala imitari: bona non aspicere? placet tibi in Catone ebrietas? placeat & grauitas: frugalitas: integritas: doctria: mores: cæteraq; uirtutes omnes. quarum dictus est norma: auctor: exemplar: Scito tamẽ magnos illos uiros non uino ingenium mentemq;: ut tu: quotidianis ebrietatibus ingurgitasse. Nec .n. in pectoribus magnis ullum esse potest honestorũ

turpiumq; consortium. Sed ꝓ fomento laboꝝ quos dies noctesq; exanclabãt sese interdũ largioribus po culis inuitasse: Quoꝝ labecula uirtutibus obũbra tur. Ad quos cũ tu nulla ex ꝑte laudabili aspires: de sine illoꝝ exemplis rua ꝓbra fulcire: Quoꝝ uirtutes non assequeris. Desine illos iactitare qui abste hoc i iudicio nominati faciunt cãm tuam fædiorẽ: turpio rem: deteriorem: q̃ si nusq̃ nominasses. Demiramur o frater te in hac nominatione silenter præterisse Ti berium Cæsarem: cuius utpote maximi Romanoꝝ imperatoris exemplo cã tua roborari potuisset: q̃ ꝑꝑ nimiam uini auiditatẽ: pro Tiberio Claudio Nero rone: Biberius Caldius mero uocabatur: qui pisonẽ urbis Romæ p̃fectum fecit: qd̃ biduo cõtinuo dua busq; noctibus ꝑ potationẽ apud se ipsum cõtinuas set. Atqui exempla uiciosorum q̃uis illustria magis officiunt uinolentiæ reo q̃ patrocinantur. Quod si iudices in uiciis defendendis atq; excusandis ualeat auctoritas principum: nos quoq; maximi imperato res excusant: Namq; memoriæ ꝓditum est Cæsarẽ Augustũ: qui uiuus habitus est diuus: quo nihil ma ius: meliusue terris: fuisse aleæ cupidissimũ: & diebꝫ festis: ꝓfestisq; lusisse: Claudiũ quoq; impatorem de arte aleæ librum composuisse: cuius studiosissimus adeo fuit: ut solitus sit ẽt i gestatorio ludere: Meretri carios uero extitisse tam multos: ut Salomon quo nil sapientius: greges concubinarum prope innume rabilium habuisse ꝓdatur: ut Cæsarem dictatorem

omnium mulierꝶ uirum dictitauerint. Sed nobis ui
tiꝶ nostra diluere exemplis principalibus non est in
animo: nec libet ea defensione: quæ haud dubiæ po
tentissima est: uti: ut dicamus nihil esse in rerꝶ natura
tā necessarium: tāq; expetibilem q̄ uenériū cōcubitū:
Quo ex terris sublato cūcta animātium genera citis
sime deficiāt atq; intermoriātur necesse est. excedat
age dum: ut Senecæ uerbis utar: rebus humanis ue
nus: orbis iacebit squalido turpis situ. Tolle ex com
mertio mortalium meretricias amationes: cuncta ui
debis misceri ꝑturbariq; libidinibus īcestis. nō iuuat
in iudicio corā uobis iudices allegare aleā illicem eē
uitæ uoluptariæ atq; aīorum oblectamētū qua ocio
si mortales æstiuorꝶ dierum æstus torrentissimos fal
lūt: qua a cibo a mēsa salubriter utuntur: cū id horæ
ex ꝑcepto maximorꝶ medicorꝶ oīs animi corporisq;
agitatio sit inutilis. Sed nobis nihil ꝓsint hæc admi
nicula iudices ad causam nostrā roborādā: imo sim
pliciter & ingenue ꝓfitemur nos eē criminosos: nos
uitiosos: sed criminosiorē: sed uitiosiorē esse fratrem
indubitanter asserimus: idq; uidemur argumentis sa
tis probabilibus hactenus demōstrasse: Verū ut uo
bis iudices hoc magis liqueat: ut fæditas tanti uitii fi
at manifestior: deniq; ut scrupulus nullus mētibus
uestris inhæreat: quin uinolentum: fornicario & lu-
sore fædiorē uitiosiorēq; iudicetis: libet hoc potissi-
mū in loco rhetoricari: Et quoniā aduersarius ꝑ exē
pla sentētiasq; nobiliū scriptorꝶ expatiatus est: nos

quoq; exẽplis nos dictis philosophoꝝ oratoꝝ ecle
siasticorum:edocẽter explicabimus ebrietatem fuis-
se semper apud priscos detestabilẽ : prosciſſamq; cõ
uitiis ab optimis quibusq; peride ac insigniter perni
ciosam. Erũt hæc nõ iucunda cognitu : nec inutilia
relatu:nec eruditis auribus aspernãda :uos mõ ut at
tẽte ꝑterita audiuistis ita attẽte ac lubẽtibus aĩs reli
qua auditote. Lacedẽmõii illi frugalissimi:& lycurgi A
legibus bñ ĩstituticũ ab ebrietate peride ac re fœdissĩ
ma iuuẽtutẽ abducere uellẽt:hũc morẽ obseruabãt
ut ĩfestiuitate seruos q̃ ilotæ uocãtur largo mero in-
gurgitatos ĩ conuiuia iuuenũ deduci iuberent:ut illi
spectãtes ebrioꝝ turpitudinẽ ebrietatẽ ueluti rẽ fœ-
dam ac deformẽ ꝑhorrescerãt. Plato:Aristeteles: Eu
sebius:& maxius medicoꝝ Galenus:dilaudãt legem
chathaginẽsium:q̃ dum militãt & castrẽsibus rebus
incunbũt uinũ nullus gustare ꝑmittit:sed oẽs toto
militiæ tẽpe aquã bibũt:tãq̃ uino ad ferendũ laborẽ
hoies remollescãt. Cæsar auctor ẽ Sueuos germãiæ
populos uinũ ad se oio iportari non sinere: qđ ea re
subneruari corpa arbitrãtur. cheremõ stoicus narrat
priscos ægypti sacerdotes carnibus & uino semp ab
stinuisse:ex eo tempe quo cepissent diuio cultui opa
ri:ut sensus tenuitate forẽt uegetiores. Iosephus:Phi
lo:Eusebius:Hierõymus ꝓdiderũt Essceos in iudæa
abstemiosfuisse & iuinios quottidianũq; ieiuniũ uer
tisse ĩ naturã apđ Romãos atq; oĩ ĩ latio feminæ æta
tẽ abstemiã egisse:hoc est uino abstiuisse memorãt.

Quod stulla inuẽta esset uinũ bibẽs:morte mulcta batur Vt auctor ẽ Dionysius ĩ libris antiquitatũ. ex nr̃is quoq; celeberrimi scriptores scripsere uxorem Egnatii qđ uinum bibisset ex dolio interfectã fuste a marito:eũq; cædis a Romulo absolutũ: Fabius pic tor ĩ ãnalibꝰ suis tradidit matronã qđ loculos ĩ qbꝰ erãt claues uinariæ cellæ resignauisset: a suis inedia mori coactã.Cn.Domitius iudex mulierẽ dote mul ctauit:qđ uinũ bibisset uiro insciẽte. ob hoc propin qui ut ĩquit.M.Cato & repetit Tertullianus ĩ Apolo getico osculũ feminis dare soliti erãt: ut spiritu indi carent̃:an uinũ olerẽt: & medius fidius usu uini im modico ianua uirtutis claudit̃:uitiis aperitur. Apol lonius Tyaneus:quo nil sanctius nil diuinius inter hoĩes:fuit hydropota hoc ẽ aquæ potor uinũ tanq̃ ingenii pestem reformidãs.Diuus Hieronymus pre cipit uirgini christianæ:uinũ tanq̃ uenenũ esse fugiẽ dũ:idem clericis uino prope ĩterdicit:qui scribens ad Nepotianũ nunquã inquit uinũ redoleas:nc audias illud philosophi:hoc nõ est osculũ porrigere: sed ui num propinare.M.Tullius inter pleraq; alia probro sa:quæ pisoni obiectat:id quoq; maximo probro dat ꝙ uinolentus ore fætido teterrimã popinã inhalas set. Quid multa? deus in leuitico ad Arron archiie rea hoc est põtificem uinũ ĩquit & omne qđ inebria re potest nõ bibetis:tu & filii tui qñ ĩtrabitis taberna culũ testimonii ne moriamini: quin etiã dei cõsecta neus electiõis uas:& scripturaꝝ sanctarũ armarium

apostolus Paulus uionlentiam dānans epistola ad Timotheum præcipit episcopum sobrium eē debere: minimeq; uinolētum .hinc in decretis canonicis est illud memoratissimum: Vinolentum sacerdotē & apostolus damnat & uetus lex ꝓhibet. Sacerdotes qui ministrant in templo dei ꝓhibentur uinū bibere & sicera m:ne crapula & ebrietate corda eorum prægrauētur. Sicerra autem hebreo sermone oīs po A
tio nūcupatur: qua quis inebriari potest: Quicquid inebriat statum mētis euertit. Ante diluuium hoīes erāt sicci sobrii inuinii nullo uini usu nulla cultura uinearum: post diluuium ut sacris litteris proditū ē primus Noe plantauit uineā: bibensq; uinum illico inebriatus est. Itaq; nec uinum suo pepercit auctori. In pentateucho quoq; legimus ebrietatē incesti causam fuisse: Cum patrem lotopeam filiæ iebriassent: moxq; ex ebrietate ad incestum concubitum infandumq; illexissent. Ex illo tempore mortales uini feruor: ex feruore ebrietas ex ebrietate inuerecundia: ice B
stum: furor inuasit. Tunc temulētia uariis motibus mentes hoīum concutere cepit: Ita ut alii fierent rixosi & furētes: alii iocosi & loquaces alii somnolēti alii lachrymabund. iEt. n. uinū eandē uim hēt quā bilis atra uariam scilicet & multiformē: sup qua re nobile est ꝓblema nobilissimi philosophoꝝ Aristotelis: Vnde uidet Oratius flaccus illud mutuatus: O nata mecum cōsule manlio: seu tu quærelas siue geris iocos: seu rixas: & insanos amores: seu facilem pia te

A sta somnum: Dionysius qui uulgo Bacchus quem ethnici scriptores uini repertorem perhibent: cornutus figuratur: non tam quod boues cornigeros iugo copulauerit: ut Diodorus credidit quã quod ex uini feruore temulenti ad temeritatem procliuiter erigãtur fiantque impetuosi: & quasi cornupetæ. Tunc pauper sumit cornua. Tunc humilitatis oblitus erigitur in tumorem. Quod uero bacchum inter deos relatũ & uindemiatorẽ inter sidera collocatũ iactanticulus frater gloriosa p̄dicatõe narrauit: nihil sane id ad causam ipsius fulciendam proficit. Aut si cõmenta poetica p argumentis ualẽt: ualeat & illud: Quod Venus nostra clarissimum sibi in cælo sidus uendicauit: quod Venus inter cælicolas dominat᷑: cuius natura cuncta generant᷑ in terris: Quã almã quã diuũ hominũque uoluptatẽ celeberrimi conditores appel

B lãt. Ad hæc Anacharsis ille: qui apud socordissimos scythas sapiens natus est: prodidit uitẽ uuas tris ferre primã uoluptatis: secundam ebrietatis: tertiã contumeliarũ. Esopus fabulator consimile quiddam dixisse traditur. Celebre est illud sapiẽtis uiri: siue is esopus: siue anacharsis: siue alius quispiã fuerit: dictum super mẽsam: prima inquit cratera ad sitĩ pertinet: secunda ad hilaritatem: tertia ad uoluptatẽ: quarta ad ĩsaniam: si quartum poculum potores reddit insanos: quid quater quaterna: quid quater dena pocula efficient? nõ ne supra omnem furorem: supra omnẽ insaniam reddent insanissimos: Atqui constat uino

lentos homines quanto plus biberint tanto plus ſi
tire: Et ex bibendi conſuetudine augeri auiditatem:
Vt merito hoc genus homines ad perdẽda uina ge
niti eſſe uideantur. Nouellius mediolanenſis tribus
congiis epotis uno ĩpetu tricongius cognominari
non erubuit: gloriam ſcilicet ex uitio fœdiſſimo ca
ptans: & cum omne uitiũ tanto criminoſius ſit quã
to maior eſt ille qui peccat: qua nota: quo probro
uellicandus: proſcindenduſque eſt Bonoſus Roma
nus imperator? Quem miramur a fratre preteritũ
eſſe in mentione uinolentorum: Qui bibit quãtum
hominum nemo: De quo Aurelianus dicere ſolebat
non ut uiuat natus eſt ſed ut bibat: qui quantum bi
bendo turpiter ingeſſerat: tantum meiendo turpius
egerebat: qui ſuperatus a Probo cum uitam laqueo
finiẽs ſe penſilẽ feciſſet iocus ĩnotuit. Amphorã pẽ-
dere non hominem. Proclamat Solomõ luxurioſa
res uinũ: & tumultuoſa ebrietas: quicũq; his delecta
tur nõ erit ſapiẽs. Idẽ interdicit ne ſimus in cõuiuio
potatorũ. Subriſimus paulo ante iudices audientes
fratrem incontinentes atque intemperantes appel-
lãtem eos: qui aphrodiſia colũt indulgẽtq; rebus ue
neriis: citãtẽq; Ariſtotelis teſtimoniũ ex ꝓblematis:
tanq̃ Ariſtoteles ſolos ακολαστους και ακρατεις ideſt ĩ
temperãtes & incõtinẽtes homines uenerios mulie-
rarioſq; appellãdos eẽ cẽſeat. Agedum recita queſo
bone frater totũ Ariſtotelicum problema: uidebis te
quoq; eodẽ loco habẽdũ eadẽ ſuggillatione: notan-

dum:eisdem uocabulis nominãdũ esse. Et.n.ut res: tota iudices colliquescat: scribit inclytissimus philosophorum: quinq; esse hoĩnũ sensus ꝑ quos uoluptas queratur: oẽmq; ex his ĩmodicã uoluptatẽ turpẽ
A atq; ĩprobã existimari. sed.n. inquit que nimia ex gustu & tactu ẽ: ea uoluptas omnium reꝝ fædissima ẽ: eosq; maxime qui duabus istis belluinis uoluptatibus se dediderũt incõtinẽtes appellare solemus: tanq̃ in pecudum ferorumq; animalium numero habeatur quisquis est his ferinis uoluptatibus deuinctus: Cum cæteræ ex tribus aliis sensibus prouenietes hominũ esse tantũ propriæ uideãtur. Hæc sunt Aristotelica: hæc ex promptuario philosophico deprõpta: Vbi nõ minus uoluptas gustatus: qua haud dubie potus quoq; cootinetur: q̃ uoluptas tactus cõcubitusq; taxatẽ. Quã aũt ridiculũ sit id alteri opprobare qđ in te statim retorqueri possit nullus iguorat. Verum ante q̃ digrediamur ab huiusce fædissimæ uitiositatis insectatione: subiiciemus opera ebrietatis utentes non nostris uerbis sed plinianis: quæ in ore in pectore omnium habenda sunt: dignaq; quæ ubiq; non ibi tantum memorentur: ad castigandam hanc inexplebilem bibẽdi auiditatem. Audite ergo Plinium in temulentiæ uitia sic perorantem: Tunc auidi matronam oculi licentur: Tunc animi secreta proferuntur. Alii testamenta sua nuncupant: Alii mortifera loquuntur: rediturasq; per iugulum uoces nõ continent: q̃ multis ita interemptis. Vulgoq;

ueritas iā attributa uino est . interea ut optime cadat
solem orientem nō uident:ac minus diu uiuūt . Hic
pallor & genæ pendulæ:oculorū ulcera : Tremulæ
manus effundeutes plena uasa & quæ sit poena præ
sens: furiales somni & inquies nocturna . premiūq;
summum ebrietatis libido portentosa : ac iucundū
nefas.postera die ex ore halitus fætidi:ac fere rer̄ om
nium obliuio:morsq; memoriæ:Rapere se ita uitam
predicant cum priorē diem quotidie perdāt: illi uero
& uenientem.Hæc pliniana ī temulentos peroratio
hæc castigatio censoria tā seuera tā luculenta:tam ue
ra:quem non reuocet ab ebrietate ad sobrietatem ?a
meracis potiōibus ad dilutissimas aquatissimasq; ?
a uinaria cœna ad prandium caninū? Quis hæc au
diens : Quis hæc legens nō repente temulentiā fugi
at ac execretur:perinde quasi uitiorū omnium fœdis
simā spurcissimā: defamatissimam ? Quis iudex ea
auctoritate:ea sapientia preditus : qua uos estis :non
e uestigio pronunciet cōtra ebriosum contraq; ebrie
tatem? Sed iam tempus est canere receptui:ne dū ui
cē talionis implodimus : dū fraternam taxationē re
taxamus : dū mutua flagitii exprobratione par pari
referre studemus : īmodici atq; immoderati fuisse ui
deamur . Adnotasse uos iudices iā dudū credimus
aliquanta nos:quæ obiectauerit frater:irrefutata irre
dercussaq; quasi dissimulanter preterisse.Ita est iudi
ces: nec inficias imus.Nā eius tantum est : qui se im
peccabilem & ut græci dicūt αναμαρτητον ostendere

uelit: ꝓbra & criminationes oĩs singilatĩ diluere atq̃ refellere. Nos uero nostras noxas: nr̃a flagitia neq̃ inficiamur ut isontes: neq̃ excusamus ut multi: neq̃ iactamus ut frater. Fædũ & turpe est ludere & fornicari. Erubescendũ nomen est meretricarii & aleatoris. Crimẽ utriusq̃ nostrũ ĩfame: detrimentosum: reꝓhensibile esse nõ negamus: atq̃ etiã ultro ꝓfitemur: sed uitiositatẽ fraternã nostræ uitiositati: nostrisq̃ flagitiis asserimus essẽ anteponẽdã. Diximus ex ebrietate nõ solum famã & opes labefactari: quod ĩ nobis potissimũ carpsit frater: sed mẽtẽ animũ sensus oẽs cõcuti: mutari: perturbari euidentissime docuimus. Qua fæditate nil fædius: quo uitio nil uitiosius esse aut dici põt. Ostendimus q̃tas clades exitia funera mortalibus ebrietas intulerit. Catalogo quoq̃ quasi quodam p exẽpla: per auctoritates: per dicta nobilium conditorum decurrimus indicãtes quemadmodum temulenta omnibus sæculis supra omnẽ uitiositatẽ dãnata conscissa infamata ẽ: Q đ superest uestræ prudentiæ ẽ iudices: uestræq̃ grauitatis diligenter crimina nostra pensitare: & uelut ĩ librili colloca ta perpẽdere: & quem ex nobis tribus turpiorem fædioremq̃ iudicaueritis: in illum pronunciare.

Nihil. n. ueremur: qn secundũ nos ꝓnuncietis: quin uobis: q sapientissimi estis: idẽ uideat̃: qđ tot scriptoribus celeberrimis uisum ẽ. Q đ ratiões suadẽt: exẽpla corroborant: sensus cõis affirmat. Itaq̃ cãm nostrã iudices fidei uestræ prudentiæq̃ cõmittimus: &

si apte cognoscitis: sicut ꝑfecto nostis ebrietatē longe fœdiorē eē atq; uitiosiorem: exhæredate q̃sumus frem: & nos iudicio uro liberare: Sētentiis absoluite: ut hæreditate pr̃na bn̄ficio uro ꝑfruamur. Diximus.

FINIS.

Ad Clarissimum Ioannē Vartimbergēsem scholasticū Boemū Philippi Beroaldi bononiēsis epistola.

Vlta me amabilissime mi Iohānes ut tibi libellum hunc nominatim dedicē hortāt & inuitant Tua erga me mihi ꝑspectissima beniuolētia: Mirus studioꝝ amor: Genuina probitas: hilaris comitas: Mores defecati: Quæ sunt uera hominis hōestamēta. Ad hæc nobilitas familiæ Vartibergensis apud Boemos honoratissimæ: quæ Arcto cognationis nexu copulat cum illustrissimis principibus Rosensibus: quibus Affinem esse & necessariū maximus est honos: quos ego summa reuerentia diligo: quorū beniuolentia cūprimis glorior: hortamētū quoq; non minimū fuit meum illud solēne: quo nobilibus scholasticis trāsmōtanis hoc genus libellos nūcupatim dicare cōsueui. Imprimis uero aurē uellit tua illa: qua i me ꝑliberaliter es usus munificētia: q̃ effectū ē: ut cū p̄ceptori discipulus debere cōsuerit: Ego tibi discipulo doctor plurimū debere me profitear. Vitiū autē ingratitudinis q̃ tetrū: quāq; in

amabile sit:homo nemo nō nouit. Sapiētis uiri sermo bū est:ingratus ne sis: Persæ in ingratos seuerissime Animaduertunt. Apud athenienses aduersus ingratos actio cōstituta est. Igitur ne malum nomē sim: Ne ingratum agam:quo in uicio nihil mali non inest: Tibi peculiariter dono:dicoque opusculum hoc quantulumcunque est:& pro argentaria liberalitate chartariā remunerationē rependo ac repono. Quæ tamen talis ē:ut apud ingenuos uirtutisq; cultores: qualis es tu:auro gratior esse & soleat:& debeat: Te rogo ut id quicquid est ex chartacea supellectile nostra depromptum hilaro uultu:& obuiis ut aiūt manibus excipias:ut post sanctiores iuris pontificii paginas:post ebibitam seriæ lucernæ fuliginem:sūmas in manum libellum hunc non minus uarietate rerum: q̄ breuitate expetibilem. Philosophica est incude formatus:& ex illius philosophiæ secretariis erutꝰ:quā græci pareneticen:Nostri præceptiuam appellāt. Titulus ē heptalogos ex græca scilicet festiuitate:Q đ si latinam inscriptionem mauis: septem sapientes inscribito. Sed quid nugis hisce meis lenocinor: cum tu libellos id genus libentissime lectites: sine fine lecturias: cum mei nominis meæq; quantulacūq; est: eruditionis amator:laudator: admirator semper extiteris. Ego uero amicitias proborum:inter quos ipse splendescis:sitienter expeto:diligenter colo: peremniter seruo. Vale.

PHILIPPI BEROALDI HEPTALAGOS SIVE SEPTEM SAPIENTES.

Agnum miraculũ est homo Viri ornatissimi: Maximũ miraculum est sapiens homo: qui ad beate uiuendum se ipso contentus ẽ: qui supra fortunã collocatus instar liquidi cæli imperturbatus defecatusq; degit: Cuius serenitatẽ nulla tẽpestas obducit: Cui cũ deo uirtute conciliãte cognatio est: qui ut celeberrimi conditores dixere: Est mortalis quidam deus: Et cum raritas ipsa cõciliet rebus admirationem: Tam raro hominẽ sapientem uidere contingit ut sepius mulam peperisse arbitretur Arpinas orator: q̃ fuisse sapientem Antiquitas multos quidem multiiugis uirtutibus precellentes perdicat: Sed ex his septem tantum sapientũ nomine censentur: Adeo ex infinitis milibus mortaliũ rari extitere digni tanto cognomine: Nec hi quidem ipsi qui nominati sunt ut inquit. M. Tullius sapientes: fuerunt: Sed similitudinem quandã gerebant spetiẽq; sapientum: Horum sententiæ quædam catholicæ circunferuntur: quæ non tã hominũ q̃ oraculo℞ sunt existimandæ. Quid enim aliud est oraculum: q̃ uoluntas sententiaq; diuina hõinis ore enunciata? Et quos tandem Antistites sanctiores inuenire sibi diuinitas potuit: q̃ Solonem: Thalem: Chilonẽ: Reliquosque in sapientum albo conscriptos: per quos humano generi p̃cepta saluberrima traderent. Qui

uerboꝝ pci rerũ fœcũdi bracteata dicta ñ paꝝ mul
ta sentẽtialiter ꝑtulere: Q uæ breui piodo cõclusa la
tissimã cõtinẽt explicationẽ: ĩnstar legũ: q̃rũ scriptũ
angustũ ẽ interp̃tatio diffusã. Ex his ego hodierno
die singula singuloꝝ apopthegmata delegi: q̃ i hoc
freq̃ntissimo auditorio cetuq; uiroꝝ celeberrimo ex
plicarẽ: Q uæ iter cetera sunt illustriora & magis fa
migerata: q̃bus nihil sanctius: doctius. ꝯducibilius
excogitari posse cõtenderim. Ecclesiastici cõcionato
res multa q̃dẽ salubriter ꝑ pulpitis: ꝑ tribunalibus:
in ꝑpatulo: in delubris religiosissimis p̃cipere cõsue
uerũt: Sed nihil ẽ in sermonibus illoꝝ ꝑlixis clamo
sisq; septẽ sapientũ Ethnicoꝝ breuibus sentẽtiis p̃fe
rẽdũ ne dicã cõparãdum. Q uod idẽ uos ubi pora-
uero sensuros esse nil ambigo: Cunctosq; in sñiam
meã nõ tã pedibus q̃ aĩs ituros asseuerãter affirmo.
Itaq; dum septena septemuiratus decreta a nobis edi
serunt uos q̃so diligẽter attẽdite. Hodierna hæc ora
tio ad duas metas diriget: utilitatẽ & uoluptatẽ. Vti
litas fructũ animis: uoluptas delectationẽ auribus
suppeditabit. Initium aũt hinc auspicabimur nõ ex
scripto ꝑnunciãtes: sed ꝑut res suppetẽt: Ita uerba re
bus accõmodãtes. Male. n. ut decenter iquit Asinius
pollio uerbis eueniat: si rem non subsecuntur.

Septenarius numerus quem græci modo hebdo
mada: modo heptada appellãt: uirtutibus potestati-
busq; inumeris p̃ditus esse traditur: de quo nõnulla
carptim libasse ab re: quã molior nõ fuerit alienũ. Et

illud imprimis: quod is numerus septem in cælo fa cit stellas: quas græco uocabulo plãetas uocamus: quasi erraticas: Nigidius errones appellat: Septem ĩ tauro uergiliæ. Septem in polo arctico triones sunt: Septem circuli circum axis longitudinẽ. In zodiaco quoq; potentia septenarii potẽtissima. Namq; solsti tium a bruma: æquinoctiũ ab æquinoctio fiunt sep timis signis: Et cũ in geniturís quattuor sint mundi cardies ut docet Firmicus mr̃nus: mediũ celi: imũ ce li: ortus horoscopi & occasus: Oẽs hii septẽnario nu mero & diametrali radiatõe sese uicissĩm cõtuentur. Quin ẽt septimus cõspectus qui fit a septio zodio hoc ẽ signo plenissimus potẽtissimusq; hẽtur: qui ut auctor ẽ Cẽsorinus quosdã iã maturos ĩfantes edu cit ĩ lucẽ: qui græce ἑπτάμηνοι latine septimestres ap pellãtur: quia septio mẽse nascunt: Ante quem neq; masculus neq; femĩa salubriter nasci p̃t Ad homĩes quoq; gignẽdos cõformãdosq; uis nũeri septenarii ptinet ut. M. Varro. Gellius: Macrobius: Cæterique clarissimi cõditores ꝓdidere. Nã cũ ĩ uteꝝ mulieris genitale semen datum est: primis septem diebus con globatue coagulaturq;: fitq; ad capiendam figuram idoneum: Egressos quoq; ex utero materno nume rus septẽnarius suscipit ac comitat. post partum an uicturus sit infans septima hora decernit. A septio die nomĩa infantibus ĩponuntur: tanq̃ saluti puerili tunc primũ fidẽdum sit: ut docet Aristoteles in se ptio de aĩalibus: plurimis ãte diẽ septimum ꝑeunti-

82

bus. Post septimũ mẽsem fiũt dẽtitiões ĩcipiũtq; dẽ
tes mãdibulis emergere: post ãnos septẽ primi dẽtes
cadũt: Aliis ad cibũ solidũ subnascẽtibꝰ atq; succe-
daneis: Septio quoq; ãno plene absoluit̃ ĩtegritas lo
quẽdi: uñ & septẽ uocales apud græcos in usu sunt
licet qnq; p septẽ latinitas tm̃ usurpauerit. Annis ue
ro bis septẽnis pueri pubescũt. fitq; initiũ generatio
nis: qđ & Albertus magnus mẽorat ĩ octauo de aĩa
libus: Annis ter septenis gẽitura fit pollẽs atq; robu
sta: & ut ĩqt Plinius noster Crescit hõ in lõgitudinẽ.
quarta ãnoꝝ hebdomade: in latũ quoq; fit crescendi
modus. qnta oẽ uiriũ & roboris cõplet̃ argumẽtũ:
In septio ãnoꝝ septẽario ut saltuatim decurrã sũma
timq; delibẽ: prudẽtia & lingua consumat̃: ut refert
Aristoteles in septio politicoꝝ: & ut ãnotãt eruditi se
ptẽ septies multiplicati faciũt ætatẽ: q̃ ꝓprie pfecta
hẽtur & dr̃: Cũ uero decas heptadi iũgitur. i. decies se
ptem ãni cõputãtur: q septuaginta sunt: hæc a physi
cis credit̃ meta uiuendi: Et hoc uitæ humanæ perfe
ctũ spaciũ termiat̃: Q đ sisqs excesserit ab oi officio
uacuus: ut inqt scitissime Macrobius: soli exercitio
sapientiæ uacat: Et oẽm usum sui in suadendo hẽt:
alioꝝ muncꝝ uacatiõe reuerendus. Præterea medici
autumãt in hõibus uenas uel potius arterias nũero
moueri septennario: Discrimina ẽt piculoꝝ ĩ morbis
maiore ui fieri putãt diebus septimis: eosq; maxie ob
A seruãt: quos κρισιμους ηκεβισμους. i. iudiciales appel
lãt: ꝓpterea q̃ ut interp̃tatur Cornel. Celsus tunc de

ægris iudicatur: Hippocrates septimũ quenq̧ diem ut efficacissimũ apphendit: liber Galeni est đ diebus creticis siue criticis: quo septimũ diem diebus oĩbus iudicialibus antecellere tradit potentia & nobilitate. Verꝝ ut dies in morbis septimi maxime crisimi id est iudicatorii sunt: siue ut elegantius loquar decretorii: Ita per omnem uitã septimus quisq̧ annus pric ulo sus Et uelut crisimos est: Quem scriptores climacte ricũ quasi scalariũ siue scãsilem nominitant. Sed ex his genethliaci difficillimos pꝛiculosissimosq̧ Clima cteras duos perdidere: annũ scilicet unde quinquage simũ: quem complent anni septies septeni: & annũ sexagesimum tertiũ: quem hebdomades nouem cõfi ciũt: qui ab ægyptiis Androclas dictus est: ex eo qđ omnem uiri substantiã frangat atq̧ debilitet: Cuius mentionẽ facit & Firmicus maternus tertio mathe seos: Et olĩ diuus Augustus epistola quadã gaudiũ animi testatus est: ꝙ tertium & sexagesimũ annum euasisset communem snioꝝ oĩum. Præter hæc sum mus modus adolescendi humani corporis est septẽ pedum: Et quibus inedia mori decretũ est: septimo demũ die moriuntur: Adde ꝙ septem fuerunt specta cula in orbe terrarũ miranda: ꝙ septem curricula lu doꝝ circensium solemnia: ꝙ septem duces ad oppu gnãdas thebas profecti: Et ut hæc rã longo repetita principio ad rem nostram accõmodentur: Septem sapientes græciæ famigerati extitere: quibus nomen istud dedit superior ætas: ut Ausonii uerbis utar: nec

A B

ſecuta ſuſtulit: quorum nomina ſunt hæc: Solon
Atticus: Chilon lacedæmonius: Cleobolus Lindius
Thales mileſius: Bias prienæus: Pittacus mithilene
us: Periander Corinthius. Hi non parum multa ſapi
enter & ſalubriter ꝑcepere publicæ mortaliũ utilitati
ꝓſpicientes: Ex quoꝝ theſauris totidem aureas ſen
tentias: quot ipſi ſunt ſapientes hodierno die prome
mus orſi a Solone nomotheta: hoc eſt legum condi
tore clariſſimo ſapientiſſimoq;: Cui ut inquit Auſo
nius: Fama ſeptem ſapientum palmam dedit.

A Eſt igitur Solonis iſta ſententia: ac ſalutare docu
mentũ τελος οραν μακρου βιου hoc eſt ſpectare uitæ iu
beo cũctos terminum. Id Crœſo regi dictũ omnes
homines ſibi dictũ putent: iubet Solon ſpectandũ
eſſe finem uitæ: & ex eo beatos aut miſeros morta
les dicendos: Tanq̃ ante ſupremum diẽ beatus ne
mo dici merito poſſit: Sententiæ Solonis ſubſcribit
Ouidius illis uerſibus uulgatiſſimis: Sed ſcilicet ul
tima ſemper expectanda dies homini eſt: diciq; bea
tus Ante obitum nemo ſupremaq; funera debet. Ita
eſt ꝑfecto: ut inquit ueriſſime plinius. Alius de alio
iudicat dies: ſupremus de oĩbus: ideoq; nulli creden
dum ẽ: & ſi uerum facere iudiciũ uolumus: ac repu
diata omni fortunæ ambitione decernere: mortaliũ
nemo dicendus eſt felix. Tu q robore corporis & ua
litudine ꝓſperrima te beatũ ducis reſpice uitæ termi
nũ: neſcis quid ueſper ſerus uehat: Namq; febricula:
uulnuſculũ: uipæ denticulus: ulcuſculũ poſſunt uel

Milõis uires:uel Iunii ualentis lacertos:uel Ruſticelli romani Herculis robur ſubneruare: & unius dieculæ ſpatio oẽm qua prius fidebas fortitudinẽ depopulari. Qui tãtulo cãu extingui potes: Et ſicut Anacreon acino uuæ paſſæ ſtrãgulari: Sicut fabius ſenatot i lactis hauſtu uno pilo ſuffocari. Scito nihil fragilius homie eẽ: nihil imbecillius. Tu q latifundia ĩgentia poſſides: & diuitiaꝝ opulẽtiis ſuffarcinatus incedis oſtẽtator inſolẽs: & iactãticulus ſpecta uitæ exitũ: Scito bõa fortunæ mobilia eẽ: fluxa: inſtabilia quæ prout repẽte dãtur: ſic etiã repente adimuntur Cogita multos te ipſo lõge opulentiores aquã & panẽ emẽdicaſſe: & ut Senecæ uerbis utar locuples es nũquid Pompeio: cui defuit pãis & aqua: qui fame & ſiti periit. Tu qui fortunæ alũnum imo partum te eſſe exiſtimas: qui principatu & opibus polles: Cui ex animi ſententia cuncta proſperrime ſuccedunt: finem uitæ reſpicito: Cogita quod quiuis beatus uerſa fortunæ rota ante ueſperam poteſt eẽ miſerrimus Cogita multos in medio curſu florentium gloriarũ fuiſſe peſſundatos: Et a ſummo culmine dignitatis excuſſos: Ex beatis: ut uulgo credebãtur: factos repẽte miſerrimos. præſto ſunt innumera felicitatis fluxæ & fortunæ uariantis exempla. Ex quibus duo: aut ſummum tria ad præſens rettuliſſe ſuffecerit.

Dionyſius Syracuſanus gentium quondam terror regno deuolutus Corinthi ludum litterariũ exercuit: ſeq; eo artificio ſuſtentauit filius Perſei mace

donũ regis artem ferrariã ob quærendum docuit ui
A ctum: Verum ne longum faciã Crœsi lydorum re-
gis opulentissimi historiã breuiter summatimq; per:
currã:ad hoc negociũ prope peculiariter pertinentẽ.
Solon decẽnali illa peregrinatiõe cũ Sardis ad Cre
sum peruenisset hospitaliter in regiã exceptus est:Et
cum iussu Crœsi oẽs thesauri omnisq; regia supel-
lex eius oculis contemplãda præberentur:Et cũ ipse
rex omni ornatu pretiosissimo sese excoluisset:subli
miq; in solio cultissimus sedisset:ferunt interrogatũ
Solonem ecquod formosius unq̃ spectaculũ uidis-
set:Respondisse Gallos gallinaceos:phasianos:atq;
pauones se uidisse.naturali enim eos flore & inenar
rabili formositate uestiri.Preterea: quod facit ad cau
sam:Crœsus Solonem percõtatus est quem homi-
num beatissimũ:uel ut qdam tradunt quem homi
nem se ipso beatiorem uidisset: Tũ Solon citra assen
tatiõem omnem Tellum municipem suũ se uidisse
respõdit docens Tellum optimum uirꝶ fuisse filiosq;
ac nepotes probatissimos habuisse:qui cum ĩtegerri
me sanctissimeq; uixisset:& hoc eui qđ longissimũ
mortales degũt feliciter traduxisset:pugnãs strenue
pro patria hoste in fugã uerso mortem pulcherrimã
oppetierat.Iteꝶ Crœso sciscitante quemnã secundũ
a Tello beatissimum uidisset:Cleobem inquit & Vi
tonem:qui cum dies festus iunonis apud argiuos fo
ret:oporteretq; matrem illoꝶ ad solemne sacrificiũ
curru uehi:morarenturq; iumenta:tunc ipsi iugum

iubentes:& uicariā bouū opam obeūtes : isanum ma
trē aduexerūt:oībus tantā pietatē laude celebrātibus
Tūc mater ꝑcata deū dicitur:ut illis premiū daret ꝓ
pietate qđ maximum hōi dari posset a deo. post hāc
ꝑcationē epulati cū parēte adolescētes cum somno
se dedissent nō sunt āplius excitati iuentiqꝫ sunt ma
ne mortui:optio genere mortis defuncti. Tūc Crœ
sus idignabūdus cōturbatusqꝫ adeo ne iquit o Solō
tibi ꝓ nulla cōtēnitur nostra felicitas:ut ne priuatis
quidē uiris nos aquipandos ducas? Et Solō cuius i
geniū minie erat adulatōibus accōmodatū o Crœse
iquit calamitosus ē hō:neqꝫ āte obitū beatus ē dicē
dus:Cū uiuētis felicitas:ut certātis uictoria istabilis
incertaqꝫ sit:Et oīs rei oportet ispicere exitum :quo sit
euasura:quoniam multos deus:quibus fortuna sub
scripserat arriseratqꝫ paulisp:radicitus euertit. Hæc
cum Solon prope diuinitus disseruisset : dimittitur
ꝓ idocto despectissimoqꝫ:qui bōis presentibus pre
termissis iuberet spectandum uitæ terminum .Sed
q̄ uera foret Solonis sententia euentus ostendit. Nā
que haud ita multo post Crœsus cum Cyro persaꝵ
rege depugnās ꝓ̄lio superatur:capiturqꝫ:atqꝫ incēdio
destinatus pyræ flagranti superponitur:Tunc cum
mentem subiisset Solonis recordatio dictitātis ex ui
uentibus beatū esse neminē:Ter ingenti sono excla
mauit o Solon:Solon:qui interrogatus quam ciēdi
solonis causam haberet seriem per omnēcūcta Cy
ro edisserit, miseratur ille uinqꝫ fortunæ uidens cum

85

se quoq; hoiem eẽ nosceret laudat Solonẽ: Cresum in amicis hẽt: quẽ secũ iubet reliquũ qđ eẽt uitæ degere. Ita uisus ẽ Solon eadẽ orõne alteꝝ seruasse ex regibus: cautiorẽ & prudentiorem alteꝝ reddidisse. hæc ex Herodoto. Plutarcho. Laertio. Luciano. Ausonio. M. Tullio cæteris. hinc exiit illud satyrici poetæ: Et cresum quẽ uox facũda Solonis: respicere extremæ iussit spatia ultima uitæ. Secũdũ hãc Solõis sniam uidet̃ dici posse beatus clarissimus iuris consultoꝝ & legalis doctrinæ theusaurus socer meus Vincentius Paleotus: nunquã a me sine honoris ꝓfatione nominãdus qui animi dotibus cultissimus diu inter legales ꝓfessores obtinuit in hoc gymnasio primatũ. Stare aũt in fastigio: eẽ summi subselii uiꝝ q̃ dulce q̃ iucundũ sit sciunt illi q eminẽt: qbus datũ est in doctrinaꝝ arce cõsistere. idẽ diuitias bono mõ ptas reliqt luculẽtas: q̃les inter felicitatis munera numerat Plato: & metellus expetiuit: Domus uero Iuriscõsulti cũ sit totius oraculum ciuitatis: Ianua & uestibulũ soceri mei ꝑinde ac alterius Mutii sceuolæ maxima quotidie frequẽtia cõsultorum ac summoꝝ hoium splẽdore celebrabat̃. principi autẽ placuisse cũ maxima laus sit summusq; honos: socer meus illustrissimo principi nostro Io. Bentiuolo adeo carus: adeo iucundus fuit: ut sine illo coenare iucũde nõ posset: ut edulia oia sine illius cõdimentis insulsa ingratiq; saporis esse uiderẽtur. erat. n. fabulator elegãtissimus: ac fandi dulcissimus: qui cun

cta principalis mētis nubila dictoꝝ tempestiuitate di
scuteret:& facetosa urbanitate exhilararet:qui meri
to uir oīum horaꝝ dici poterat:id qđ de Asinio Pol
lione seriis Iocisq; accōmodato dictum est. Ad hæc
cum omnis beatitas sine sobole māca sit & mutila:
ut auctor est Aristoteles in primo æthicorū: ex hac
quoq; pte socer meus felix cēseri potest:qui cum ex
duabus uxoribꝰ primariis feminis liberos sex & tri
ginta susceperit:undecim superstites reliquit:& cum
meta uiuendi homini esse dicatur annus septuagesi
mus:cunq; felicitas sit in felicitate mori ipse hūc ter
minum transcendens annos impleuit tres & septua
ginta:senioq; beatissimo atq; honoratissimo degens
nuprime decessit alui ꝓfluuio:quod genus mortis
sane lenissimū est:quo & maximi romanoꝝ īperato
res obiere. Accessit & hic quoq; cumulus consumā
dæ hominis felicitati:ut feretrum subierint filii octo
piētissimi:ut paternū cadauer in ædem diui Iacobi
ad sepulchrum usque humeris hora uespertina ex ri
tu priscorū deportauerint: ministerio uespillonum
ac sandapilariorum laudabiliter fungētes:quod uni
Metello macedonico contigisse inter rara felicitatis
humanæ exempla memoratur. Libuit ex amoris af
fectu:qui potentissimus est:quo socer genero paren
tis loco est:in hoc diuerticulum nō minus fauorabi
liter q̄ tēpestiuiter excurrere:ut quē uiuētem reueren
ter colui : pieq; dilexi:eundem defunctū ꝓ uirili par
te cōmendem posteritati: quamq̄ uiuit uigetq; fama

doctrinarū:floreēt:atq; i māibus hētur cōsultissima ipsius rñsa. Sed cū ad mētōem defunctorū testemur: ut inqt Plinus memoriā eorū a nobis nō sollicitari: Iam ad ppositū redeamus. Vltra mundanū Deū p cātes ut manibus soceri tribuat certū i cælo locum ubi beati sépiterno æuo pfruant:ut ita iter imortales beatissime agat:sicut iter mortales felicissime uixit.
Aristoteles in prio Ethicorū Solonis hāc de spectan do uitæ fine sniam reprobat repcutitq; ut absurdā q beatos uiuentes dici debere autumat nō defunctos: cū felicitas opatio q̄dā sit. Solonis & illæ sniæ sunt. Rege cū prius didiceris regi. Rōnem ut ducē seque re. Nolito malis cōgredi. Deos uenerare. pentes reue rere. leges aranearū telis simillimas eē dicebat. Vt.n. illas infirmiora aīalia tenere: ualentiora trāsmittere: Ita his humiles & pauperes cōstrīgi:diuites & p̄potē tes nō alligari. Quidā hoc Anacharsi attibuunt. Idē eos:qui apud principem plurimum pollerent essent que maxime fauorabiles calculis ratiocinatorū com parare solebat: Nāq; ut illi iterdum maximū nume rū interdū minimū designāt:Ita & illos prout princi pibus libitū fuerit:aliquādo illustres & inclytos ha beri:Aliquando obscuros & ignobiles : Quandoq; posse totū:quādoq; minimū. Cui cōsimile Orontis Artaxerxis generi apophthegma accepimus. Sed iā tempus est ut primo curriculo decurso lacedæmōi um cursorē spectemus : Quēadmodum celeritate quadā peculiari ad metam festinabundus properet.

Laconibus sp̄ breuiloquiū cordi fuit: q̄d laconismon uocāt: unde chilon breuiloquus sic inquit γνωθι σαυτον. latine dr̄ nosce te ipsum: siue ut īterp̄tatur diuus Hieronymus scito te ip̄m. hoc chilōis p̄ceptū tā salutare est: tāq; ad cūctos general'r ptinēs: ut ī tēplo apollinis delphici lr̄is aureis cōsecratum merito fuerit: ut & ipsi deo ascribat': qui cōsulenti ad beatitatē quo itinere p̄ueniret: si te inquit cognoueris: Ignorātia. n. sui ut inquit Plato uolumine de legibus tertio p̄niciosa est. Plautus in pseudolo ait in foro uix decimus quisq; est: qui ipsus sese nouerit: adeo pauci sunt q̄ nouerint semetip̄os. Nos igitur in p̄sentia fecerimus operæpretiū si curiose trutinabimur atque dispiciemus quēadmodum homo seipsum noscat. Cuius sententiæ intellectus atq; interprætatio latissime diffunditur. Et ad res ꝓpe sexcētas apposita est. A

Solomon in cantico canticoꝝ ad animam quasi ad mulierem sub cōminatiōe loquens dicit. Nisi cognoueris temetipsam o pulchra inter mulieres. Admonetur anima ex Solomonis p̄cepto: ut noscat se metipsam: ut impleat chilonis oraculū: γνωθι σαυτον nosce te ipsum. dicitur aūt aīa q̄ est hō uerus: & hō interior ab ecclesiasticis scriptoribus nūcupatur: Agnitionem sui cape si intelligit q̄d sit: & qualiter moueatur: id est quid in substantia: quid in affectibus hēat: utrum sit sanguis ut Zeno credidit: An spiritus ut Hippocrates: utrum ignis ut Hipparchus: an aer ut B anaximenes, An enthelechia ut Aristoteles. An essē

tia αυτοκινητος idest se ipsum mouēs ut Plato: Vtrum
facta sit: an oīno a nullo sit facta: & si facta quō facta
utrum p traducem seminis corporalis ut origo eius
pariter cum origine corporis traducatur: quod sentit
Tertulianus: & idem sensisse Lactantium autumat
Ruffinus: An pfecta extrinsecus ueniens parato iā
& formato intra uterū genitalē corpori induatur: Et
utrū nuper creata ueniat ī corpus: An prius & olim
facta ob aliquam cām ad corpus sumēdū uenire exi
stimetur: qđ credidit Origenes Adamātius Ignora
tur enim quæ sit natura Animai: ut īquit Lucretius:
Et ut auctor est Lactātius: nōdū inter philosophos
conuenit quid sit anima: nec unquā fortasse conue-
niet. Item homo cognoscit semetipsum quando dis
quirit an mortalis sit: & una cum corpore intereat: ut
Epicurei persuasissimū habuerunt: & Sadducei exi
stimabant: An immortalis: ut omnium nobiliū phi
losophorum scolæ cōclamant: num aliud post mor
tem corpus assumat: quod Pythagoras asserit: & py
thagorici dogmatis assertores affirmant: apud quos
palingenesia id ē regeneratio & metempsicosis hoc
est transanimato celebrantur. Præterea cognoscit se
ipsum homo quando noscit quæ agenda sint: quæ
cauenda: quid sibi desit: quid abhundet: quid emen-
dandū ut uituperabile: quid seruandū sit ut laudabi
le. M. Tullius in prima Thusculana preceptū īquit
Apollinis quo monet ut se quisq; noscat: non preci
pit ut membra nostra: staturā figuramq; noscamus:

neq; nos corpora ſumus:ſed cũ dicit noſce te hoc di
cit noſce animum tuum:Nam corpus quaſi uas eſt
animi aut aliquod receptaculũ . ab animo tuo quic
quid agitur:id agitur a te. Item in epiſtola ad quintũ
fratrem. illud γνῶθι σαυτόν: noli putare ad arroganti
am minuendam ſolum eſſe dictum:uerum etiam ut
bona noſtra norimus . Item in quinto de finibus bo
norum:Iubet nos pythius Apollo noſcere nos met
ipſos. cognitio autem hæc eſt una:ut uim noſtri cor
poris animiq; norimus :ſequamurq; eam uitã : quæ
rebus ipſis perfruatur . Plato in Charmide precep-
tum hoc interpretatur noſce te ipſum:id eſt tempe-
rate uiue tanquam ſe ipſum cognoſcere temperan
tia quædam ſit: Et ita homines templum ingredien
tes ſingulari hac ſententia deus alloquitur : nihil ali
ud precipiens q̃ uiuere temperanter . Præterea illud
γνῶθι σαυτόν illum habet ĩtellectum:ut norit quiſque
quid ſe potiſſimum deceat:quod ad omnem ſexum
ad conditiones omnis hominum referri poteſt . Tu
qui princeps es:Cuius nutu cuncta geruntur :noſce
te ipũm. Cogita te eſſe ποιμένα λαῶν hoc eſt paſtorem
populorum : cuius tutelæ ſalus ſubditorum comiſ
ſa eſt . Noſcito Princeps te eſſe animam ciuitatis il
lam corpus tuum. Te omni indulgẽtia fouere opor
tere ciues tuos & rei pu . magis quam priuatæ con
ſulere . Vt gubernatori curſus ſecundus:medico ſa
lus imperatori uictoria : ſic principi & rei pu . mo
deratori beata ciuium uita propoſita eſt:ut opibus

firma copiis locuples uirtute honesta sit. Olim lega
ti scytharꝝ Alexādro magno dixerūt: si deus es tribue
re mortalibus beneficia debes: nō sua eripere: Sin au
tē homo es id qđ es semper esse te cogita. stultū ē eo
rum meminisse ꝓpter quæ tui obliuiscaris. Tu qui
magistratus es nosce te ipsum. intellige te gerere per
sonā ciuitatis debere: Et iura fidei tuæ esse cōmissa.
Tu scholastiee qui legū: qui pōtificii iuris: q̄ philoso
phiæ: qui medicinæ q eloquētiæ es candidatus: sci-
to te ipsum: nosce te intus & incute ut dicitur: igeniū
tuū solerter introspice: & uide cui disciplinæ sis ido
neus. Nā fcite precipit oratius: Tu nihil inuita dices
faciesq; Minerua id est aduersante & repugnāte na
A tura: ut iterpretatur. M. Tullius. Olī Isocrates epho
rū discipulū a forensibus causis subduxit cōponen-
dis historiis accōmodatiorem ratus. male enim res
pōdent coacta ingenia. reluctante natura irritus est
labor. Ideoq; ut monet Seneca: inclinandum est eo:
quo te uis igenii refert: hinc probari accepimus Ala
bādensem appolloniū: qui cum mercede doceret: tñ
nō patiebatur eos quos iudicabat nō posse oratores
euadere operam apud se perdere. dimittebatq;: & ad
quā queq; artem putabat esse aptū: ad eam impelleř
atq; hortari solebat. Scriptor ī omni genere doctrina
rū noscat semet ipsum & ingenii sui uires ante ꝓpen
dat: & ut salubriter precipit oratius: qd ferre recusent
quid ualeant humeri diu secum uerset. qua in re dii
boni q̄ multi peccant atq; cecutiunt: qui nec se satis

noſcunt nec ſua. Tu qui inhias honores: ambis p̄ſe
cturas noſce te:& dic tecū nūquid ſis dignus illis fa
ſcibus:ad quos tam ſitienter anhelas. Recordare id
quod olim dixit Metellus Mario:quē ad cōſulatū
feſtinantem & ob id miſſionem flagitātem monuit
ne ſuper fortunam animum gereret. Nō omnia om
nibus cupienda eſſe. debere illi res ſuas placere. Opi
fices:cerdones norint ſemetipſos. meminerint tene
re ſe intra pelliculā. Et ut inquit ille in propria pellē
quieſcere. Sutor ne ſupra crepidam iudicet:ut p̄cepit
Apelles. Quod medicorum eſt ꝓmittāt medici :tra
ctēt fabrilia fabri. Naturæ noſcat ſemia quiſq; ſuæ.
unuſquiſq; ſua nouerit ire uia:& ut uetus uerbū eſt:
Quā qſq; nouit artē in hac ſe exerceat. Sulmonēſis
poeta i libris de arte huiuſce oraculi ſic meminit:Fa
ma celebrata ꝑ orbē Littera cognoſci q̄ ſibi queq; iu
bet. Vbi monet iuuenes ut in amatoria palæſtra no
rint ſemetipſos. Nā q ſibi notus erit ſolus ſapienter
amabit. Satyrographꝰ e cælo deſcēdiſſe ꝓdidit hoc.
γνωθι σαυτον. Quod p̄cipit intimis p̄cordiis eē figen
dū & memori ſeruādum pectore:ſiue cōiugiū q̄ras:
ſiue cām agas:ſiue ſenator eſſe uelis. Neq; enim lori
cā poſcit Achillis Therſites. quin ēt ſi qd empturus
es noſce te:nec mulū cupias q piſcis ē p̄tioſiſſimus:
cum ſit tibi gobio tantum in loculis. buccæ noſcen
da eſt menſura ſuæ ſeruādaq; rebus tam magnis q̄
minimis. uerſiculus græcus eſt uice prouerbii cele
bratus. το γνωθι σαυτον παν εχου εστι χρησιμον. quod ſigni

89

ficat nosce se ipm ubiq; esse frugiferũ. Et nullũ mehercule põt esse pceptũ conducibilius: & quod i uniuersum ad omnia melius accõmodari possit q̃ hoc. Quod si unusquisq; uestrum: in oibus actionibus suis habuerit in memoria atq; in pectore: pleraq; agetis utilius inoffensiusq;. Chilonis & illæ sentẽtiæ celebrantur. In uia non festinãdum. Interloquendum non agitandam manum: quoniam id uecordiæ specimen est. Linguã in conuiuio cõtinendã. Dãnũ potius q̃ turpe lucrũ eligendũ: Iracundiã supandam.

Sed iã a Chilonis curriculo ad Cleobulũ stadiodromon traseamus. is igitur sniam illã bracteatã & uere aureã cõdidit αριστον μετρον. Quod latine interpretatur optimus est modus. huc ptinet illud quoq; græce dictũ. μηδὲν ἄγαν idest nequid nimis: quod tam celebre factũ est: ut comico quoq; Terẽtii uersiculo expssum sit: id arbitror apprime in uita esse utile: neqd nimis. Plinius chilonis pceptũ eẽ autumat nihil nimiũ cupere: Sed id siue ab hoc siue ab illo dictum sit pa℞ refert: et nihil ad nos: dũmõ cõstet dictũ esse & sapiẽter & a sapiẽte. Porro aũt quid sapiẽtius: qd salubrius pcipi põt: q̃ modũ esse optimũ: eũq; in rebus oibus custodiendũ. Nã loqndi & tacendi: uigilandi & dormiendi optimus est modus. studia labores: cultus: supellex: deniq; quicqd in oi uita ẽ modũ istũ mediocritatẽq; requirunt: tanq̃ rẽ re℞ oium optimã saluberrimãq;. Plinius pniciosissimũ esse iquit in oi uita quod nimiũ. Plautus in penulo modus oi

bus in rebus soror optimus est habitu:nimia oia ni
miũ exh bẽt negocium hoibus ex se. Plinius minor.
Optimus iquit modus ẽ. quis negat? Q uitilianus
in quarto: modus ubiq; custodiendus ẽ. Plato i Me
nexeno pcipit pendum esse ueteri puerbio quod est
μηδὲν ἄγαν idest nihil nimis: ut siue pecunias hõ nã
ciscat ac filios: siue amittat: neq; lætitia imodica ex
ultet: neq; dolore nimio cõflictet. Philosophi tradũt
uirtutes esse mediocritas: quod græce dicunt. τὰς ἀρε
τὰς μεσότητας εἶναι. Aristoteles i ethicis quid aliud do
cet q̃ uirtutẽ eẽ mediocritatẽ in meditullio excessus
ac defectus collocatã: ut quicquid a modo medioq;
recedit in inter uitia sit annumerandũ. quod oratius
poeticis numeris eleganter complexus est:. Virtus ẽ
medium uiciorum & utrinq; reductum. Item in ser
monibus. Est modus i rebus sunt certi deniq; fines:
Q uos ultra citraq; nequit consistere rectum. Scho
la omnis eruditorum clamat cũcta ferme ad medio
critatem referenda: quã merito aureã appellant: quæ
oratiano præconio sic extollitur. Aureã quisquis me
diocritatem deligit tutus caret obsoleti sordibus te
cti caret iuidẽda sobrius aula. M. Tullius mediocri
tatẽ i uestitu sicut i plerisq; rebꝰ optimã eẽ pcipit. hic
nimirũ Hesiodus dimidiũ plus toto eẽ itelligi uoluit
cũ ait πλέον ἥμισυ παντός. qa uidelicet moderatũ imo
derato meliꝰ ẽ: & ita plato enodat hesiodicũ scriptũ:
q libro tertio d legibꝰ & i q̃rto de re pu. scribit rectis
sime dictũ esse ab hesiodo dimidiũ plus esse q̃ totũ

90

quãdo uidelicet totum cõphendere noxiũ ẽ:dimidium uero tẽperate se habet: docetq; principatum moderate cõstituendum esse & ad mediocritatẽ redigendũ. Consimiliter Aristoteles in quarto politicorum dimidium esse plus toto docet: ex eo qđ gubernatio moderata durabilior est & melior q̃ immoderata. Extat in appendicula cõmẽtariorum nostrorum i trãquillũ interptatio explicatior sup hoc hesiodi paradoxotato.

Qđ moderatũ imoderato anteponendũ & optius i prĩcipatu modus sit euidẽter ostendit exẽplũ Theopõpi dignum memoratu:q cũ esset Rex sparthanorũ ephoros primus instituit:Qui ita regiæ potestati apđ lacedæmonios oppositi sũt:sicut apđ Romãos Tribuni plebis consulari ĩperio obices & refractarii opponebãt.ob id cũ uxor maritũ criminaret dicẽs eũ relicturum filiis minorẽ potestatẽ:fert theopompus laudabilẽ uocem emisisse:Relinquã inquit minorẽ filiis potestatẽ o uxor sed diuturniorẽ.hoc idẽ sensit Alexãder Romanorum ĩperatorum moderatissimus:qui cũ ei mater Mãmea & uxor memia nimiã ciuilitatẽ ac moderationẽ i prĩcipatu agẽdo obiectarẽt & sæpe dicerẽt:molliorẽ tibi potestatẽ & cõtẽptibiliorẽ ĩperii fecisti:Scite respõdit:sed securiorẽ atq; diuturniorẽ. huic dies nunq̃ trãsiit:quo nõ aliquid mãsuetũ: ciuile:piũ fecerit:q ueluti sentẽtiã illã pbãs:qua dicitur: moderata durãt:Tantæ fuit moderationis ut omnibus se blãdum affabilẽq; pberet. Aristoteles in problematis ad medicũ pertinẽtibus secunda inqt uali

(margin: A beside "rũ ephoros"; B beside "Alexãder")

tudo mediocritas quedā ē frigido & calido:hūido:& sicco:ex quibus corpora mortaliū cōpacta sunt: Tē peratis & mediocritate quadā cōgruētibus:quorꝝ defectus:uel excessus morbos gignit ut medici tradūt. Et ut auctor est Plato ī Timeo elementa siue principia ex quibus constamus:per excessum defectūq; ex proprio loco in alienum translata intestinam quandā seditionem & ægritudines inferunt. Inde enim fit ut immodice aut calescant frigida:aut madescant arida:Et cætera omnia similiter permutentur. Et ita mediocritate ac tēperamento de corporibus subducto mutationes uariæ:morbi:corruptiones prope infinitæ irroborant atq; inualescūt. Huius platonicæ sententiæ testimonium citat Galenus ī primo de elemētis:cui subscribit schola medicorꝝ:Et cor. celsus. astipulatur:qui sic refert in primo. ex quattuor principiis uel superans aliquid uel deficiens aduersam ualitudinem creat. Columella quoq; libro quarto agricolationis opus est inquit inter has tam diuersas inæqualitates magno temperamento:quod in corporibus nostris quoque desideratur: quorum bona ualitudo calidi & frigidi:humidi: & aridi: densi & rari certo & quasi exanimato modo continetur. Galenus in libris complexionum. Complexionē æquabilē ac moderatā dicit esse optimā. Nō me preterit causas morborꝝ plurifarias a medicis ꝓpōi:quarū alias uocāt abditas alias euidētes:& Hippocrates ī libro de flatibus spiritū morborꝝ oīum patrē & auum nū

91

eu pat: ue℞ ex cũctis id colligit̃ qđ initio propositũ ẽ
sanitatẽ mediocritate subsistere: optimũ esse ĩ rebus
humanis modũ: immoderata reprensibilia: qđ adeo
ue℞ est: ut sapiens ĩsipientis æquus iniq̃ nomen ferat
ultra q̃ satis est uirtutem si petat ipam: ut ex remediis
A uitia fiant si nimia & ĩmoderata sit medicina. Qua
ꝓpter diligenter etiã atq; etiã caueant medici: qui ui
tæ nr̃æ necisq; imperatores sunt ne ĩ potionibus me
dicamento℞ ꝓpinãdis excedãt modũ: ut catapotia
ut alexipharmaca: ut antidota mixturis rerũ medica
rũ salutari tempamento cõpositis ꝓpinentur: ut po
tius ĩtra modum medicina salutariter coherceatur: q̃
supra modũ letaliter exuberet. Error enim ĩ medico
pestiferus est: nec patitur emendationem: & ut auc-
tor est Galenus in primo simpliciũ. Medici errantes
precipitauerũt secũ gentes innumeras. Cibus quo
alimur & substentamur noxius fit corpori & exitia
bilis si sit immodicus. Venæ: ut auctor est Cato por
tius: sufflatæ ex cibo non possunt perspirare in toto
corpore: unde aliquis morbus nascitur. Et ut refert
Io. Chrysostomus: quod in decretis quoq; canonicis
repetitũ est: Abundantia cibi morbum facit: & mo-
lestias ingerit: & ægritudines generat. proinde salu-
tariter precipit Auicenna inter classicos medicos cla
rissimus ita surgendum a mensa ut reliquiæ appetẽ
A tiæ adhuc supersint. Vino quo uires: sanguis: colos
hominũ alunt̃: cuius utilitatẽ Asclepiades uix deo℞
potentia æquari posse pronũciauit: nihil pniciosius:

ut iquit uerissime Plinius si modo absit. Idē alibi uelut ex otaeulo cecinit multo utilissimā esse tēpcrātiā i cibis: Item inter medicinas ab hoīne pendentes esse ait abstinere a cibo nimio aut potu. Vīo modico ner ui iuuant: copiosior lædunt: sic & oculi. qd multa? Adeo antiqui modū esse optimū i rebus crediderūt: ut in agricolatione: in qua quanto quis maiora possidet latifundia tanto fortunatior censetur: modum agri imprimis seruandum putauerint. quippe ita cēsebant satius esse minus serere & melius arare: sup quo lucius columella oīs rusticatiōis cōsultissimus sic scribit: Nos ad cætera præcepta illud adiicimus quod sapieus unus de septē in ppetuū posteritati pnunciauit adhibendum modum mensurāq; rebus: idq; ut non solum aliud acturis: sed & agrum paraturis dictū intelligat: Ne maiorē fundū q̄ ratio calculorꝝ patitur emere uelit. In eadem sententia uirgiliū fuisse animaduerto ita pcipientē: Laudato i gentia rura exiguū colito. Plinius quoq; noster cui nihil intētatū nihil inexptum fuit iudico iquit modū rerꝝ oīum utilissimum: Quin etiā iurisconsulti modum i suppliciis decernēdis pbātes salubriter precepunt pœnas interptatione legū molliēdas: moderādasq; potius eē q̄ exaspandas. igitur ne īmodici īmoderati q; iudicemur: cludamus modū optium utilissimum q; esse rerꝝ oīum cōcinētes cum Sidonio Apollinari. Lindie qd cleobule canis modus optius esto. Item Lidie tu Cleobule iubes modus oībo ut sit. Inter cleo

buli sententias celebriores & illæ sunt. Ingratus ne sis. Amicos beneficiis fouendos: inimicos amicos faciendos. Ante q̃ domo quis exeat quid acturus sit secum cogitet: Rursus cum redierit quid egerit rememoratur. Vxorem comparem eligendam. Audiẽdi magis q loquendi studiosum esse oportere.

A Subsequitur Quarto loco Thales milesius: qui si Apuleio credimus ex septẽ illis sapientiæ memoratis uiris fuit facile p̃cipuus: utpote q̃ Geometriæ primus reptor extiterit. Et naturæ rerum certissimus explorator: & astroꝝ peritissimus cõtẽplator: qui aquã principiũ reꝝ esse cẽsuit: Cui Tripos ex p̃scripto oraculi datus ẽ: cũ sapienti dandũ esse cecinisset. Is itaq; uadimonia pinde ac noxia præcipit fugienda: cuius hæc sunt uerba. ἐγγύα πάρα δ᾽ ἄτη. latine dr̃. spõde noxa p̃sto ẽ. p mille possum ut ausonii uerbis utar currere exempla ut pbẽ p̃des: uadesq; penitudinis reos: sed nolo nominatim quenq̃ dicere: sibi quisq; uestrũ dicat & secũ putet: spondere quantis dãno fuerit & malo. Plinius inquit comitẽ æris alieni atq; litis esse spõsionẽ. Eamq; sniam assignat chiloni lacedæmonio: sunt nõ parũ multi codices pliniani in qbus nõ sponsionẽ legas sed miseriã: utraq; lectio suos assertores habet. Plato in charmide inscripta esse p apollinis delphici templo testatur Tria hæc p̃cepta: Nosce se quenq;: nihil nimis: Et sponsioni adiuncta icõmoda. Laertius Diogenes chilonis inquit hæc sentẽtiola est: sponsioni non deesse iacturam. Sed pleriq;

omnes eam assignant ascribũtq; Thaleti. Quod & nos sequmur: De quo Sidonius apolliuaris Thales mileto genitus uadimonia culpat: Et aliubi: Mileto quod Crete Thales uadimõia dãnas: ex hoc saluberrimo pcepto admonemur cauere a spõsionibus: ne uerbo obligationibus uinciamur: ne pdes: uades: sponsores: quod detrimentosum est: efficiamur: multos redegit ad icitas & egestatem formula illa stipulationis: Mihi decem dabis? dabo. Mihi decem dare spõdesne? spõdeo. hoc ẽ illud dãnosum uerbum: de quo intellexit Ouidius illo uersiculo: Vnius ut uerbi grãdia damna ferat. hæc est plautina stipulatio ex pseudolo: ubi senex stipulatur uerbis ita conceptis: Viginti minas dabin? Respondet leno dabũtur: & ita ex hoc uerbo obligatus uiginti minas soluere cogitur. Vnde mox quæritabundus dolenter infit.

Auferetur id præmium a me quod promisi p iocũ: Cauete ergo hoc uerbum spõdeo: cui comes est noxa: siue iactura: Cauete a stipulatione: quæ obligat pmissores: quæ ut diffinit pomponius iuris cõsultus titulo de uerborum obligationibus: est uerborũ cõceptio: quibus is qui interrogatur daturum facturũ ue se id quod interrogatus est spondet: pragmatici homines in callido uersutoq; iure solertes: quorum aucupia sunt uerborum syllabarumq; tendiculæ: omnibus præceptis historiis uersibus cauere iubẽt & uetant credere: Alterum se facere ait. M. Tullius ut scilicet caueat. Alterum ut nõ credat se facere nõ

posse: Vos utrũq facite diligenter cauete: nec temere credite. Nã quiui cauet ne decipiatur: ut inquit plautinus senex: uix cauet cũ etiam cauet: etiam cũ cauisse ratus est: sæpe is cautor captus est. Apud Liuium ait Philippus macedonũ Rex non oium se fidei credere. Cauẽdi autem credẽdiq intellectus multiplex est: et ad multa protenditur. uerbum illud uetus: nõ putaram: in omni negocio turpe est. Cuius comitẽ scitote eẽ pœnitentiã. Subit hac i pte admirari priscorũ diligẽtia: q reos dici uoluerũt eos: q quid pmisissent spopõdissentue. Caueamus ergo ne p spõsionẽ i numero reorum habeamur: Ne unius uerbi fluctu i dispendii scopulũ illidamur. Thaletis & illæ sententiæ circũferũtur: Antiquissimũ oium esse deum: pulcherrimũ mundũ: uelocissimũ mentẽ quæ p uniuersa discurrat: sapiẽtissimũ tempus: quo oia iueniãtur. Idem triũ maxime reꝝ causa gratias sese agere naturæ dicebat quod homo & nõ bellua: q uir & non femina: q græcus natus esset & non barbarus.

A Sed iã peracto quarto curriculo: Quintũ decurramus: cuius q̃drigarius ac ductor ẽ Bias prienẽsis: is olim filio ad Aegyptos proficiscenti p̃cepit: ut ἐφόδιον πρὸς γῆρας idest uiaticum ad senectutẽ sibi cõpararet. uirtutem nimirum pro uiatico intelligas: quæ sola est certa ac uera possessio. Idem cum patriã prienã cæpisset hostis cæteris multa de suis rebus dum fugiũt asportãtibus admonitus a quodã ut idẽ ipse faceret: ego uero inqt facio: nã oia mecũ meũ porto.

Huius itaq; biãtis est illa sententia: οἱ πλεῖστοι κακοί la tine dicit' plures sunt mali. q̃ sit hoc uero uerius homo nemo gnarus sciusq; rerum humanarum est q ambigat. Deteriorum magna natio est: ut inquit uerissime Cicero: boni uero singulares. Omne tempus Clodios ut Senecæ uerbis utar: non omne Catones fert. ad deteriora faciles sumus: & Catilinam ut ait satyrographus quocunque in populo uideas quocunq; sub axe: sed nec brutus erit bruti nec auũculus usquã: Rari quippe boni numero uix sunt totidem quot thebarum portæ uel diuitiis ostia nili. Apud sodomitas ut canonicæ scripturæ pdiderũt: Decem boni inuenti non sunt: Quorum bonitate improborum uiciositas sustentari posset: Mores boni ut inquit Plautus in trinũmo sunt intermortui: Mores uero mali quasi herba irrigua succreuerunt uberrime. Cum uideris forum multitudine refertũ & septa concursu omnis frequentiæ plena: scito illic tantũdẽ esse uiciorum quantum hominum. omnia uiciis ac sceleribus plena sunt: mali inter malos uiuimus. Nobiscum bene agitur si inter pessimos nõ simus. Quoties uirum bonum uidere contingit: illi assurgito: illi caput aperito: illum ut deũ colito. uia uiciorum lata est: & decliuis: & ideo cunctis peruia. uia uirtutis angusta: cliuosa senticosa: & ideo paucissimis patens. Fimbria olim iudex electus in causa pinthiæ: qui spõsionem fecerat: quod uir bonus eẽt: iudicatu illo sup sedit dicens non liquet: Quoniã ut

uir bonus aliquis sit:ea res innumerabilibus officiis & laudibus cõtinetur. & ut dicere solebat pittachus

A pdificile ẽ bonũ esse.quidã malos interp̃tãtur Iperitos & barbaros:qui ius æquum sacros mores negligũt: Tãq̃ plures dixerit Bias eẽ impitos ac iniquos: Quod euidentissime planum est.quotus eni quisq aut peritus aut pitiæ ẽ assectator:quotus quisq studet ĩgenuis disciplinis:ĩperitia atq barbaria hoc tempore grassatur & uiget:explosa eliminataq eruditiõe atq hũanitate:Idiotis ludibrio sunt:si qui sunt boni. Impiti ĩ honore sunt atq existimatiõe:periti probro atq cauillis obnoxii esse cepunt:Magna est ut dicebat Tusculanus Cato uirtutis incuria:Si mali imperiti boni cõsequenter periti dicent̃:& quis non uidet inter mille uix millesimum bonũ hoc ẽ pitum merito dici posse? Malos ab ãtiquis p uilissimis dictos eẽ docet plinius sic scribẽs:Quonam modo inquit utilissime colũtur agri? Ex oraculo:scilicet malis ac bonis.Itaq cum abaui dicerent malos intelligere uoluisse uilissimos. Quod si mali ex hoc pliniano interpretamento pro uilibus accipiuntur: quis non uidet plures esse uiliores: despectiores: sordidiores? Quisquilias hominum & retrimenta? Exemplis res nõ eget:quæ luce clarior est. Nos quoquomodo mali dicantur:siue improbi: siue imperiti:siue uiles: Elaboremus:cõtendamus:enitamur:ne inter malos enumeremur: ut sententia Biantis uanidica & mendax comprobetur in nobis, Immo enixe curemus ut si

mus potius similes sacerdotibus Aegypti: quos pi romas uocāt: Est autē piromis græca lingua καλος καγαθος. idest honestus & bonus. Hic idē Bias dicere solebat: malle se iter inimicos iudicare: q̄ inter amicos. quippe ex amicis alteꝝ prorsus futuꝝ inimicū. Ex inimicis autē alteꝝ amicum. Idem interrogatus. quidnā faciens homo delectaretur: lucrans inquit.

Sexto Curiculo prodeat ad cursurā Pittacus Mithyleneus: qui phrynonē Atheniēsium ducē monomachia hoc est singulari certamine cōgressus interemit: cū istar retiarii rete emisso illum implicasset. huiusce pictaci illa est celebrata snia γνωθι καιρον latine dicit. noris tēpus: uel noris oportunitatem siue tempestiuitatem. Romana uox est: ueni ī tempore. Interpretatio huiusce sapientissimi dicti saluberrima est: ut scilicet norimus ī rebus agēdis obseruemusq; oportunitatem: ut ī tēpore cuncta aggrediamur. Terētius reꝝ oīum esse primum tēpus ait: Reputent cuncti ut uerbis Ausonii utar quotus offensam incidat: spectata cui nō fuerit oportunitas. Medicus ī danda ægroto medicina norit καιρον idest tempestiuitatē: Nam ut inquit ille: Tēporibus medicina ualet. Contra nihil est in morbis magis periculosum nec magis perniciosum q̄ immatura medicina: quod & memorat Seneca in libro ad Albinam matrem de consolatione: præcipit Plinius noster cauēdum ne ex remediis uitia fiant. Quod euenit nimia aut intempestiua medicina. Nolo commemorare q̄ multi ita

percāt dum intempestiua pharmaca propinātur. In
cibo quoq; dādo o medice γνῶθι καιρὸν nosce quādo
tempestiuum est. Nā ut uerissime scribit Corne. Cel
sus optimum medicamentum est opportune cibus
datus: qui quādo dari debeat inter medicos nō satis
cōstat. Notum est illud Ouidianum: Ipsa leget tem
pus medici quoq; tempora seruāt: καιρὸς idest tempe
stiuitas tantum pollet: ut uinum quod alioqui noxi
um est languentibus in tēpore datū medeatur. Q̄d
Ouidius quoq; planissime significat illo uersu: Da
ta tempore prosunt: Et data non apto tempore uina
nocent: huius rei obseruationē probe callebat Ascle
piades: qui primus uino opitulari inuenit dando sci
licet κατὰ καιρὸν: idest ī tēpore: q̄ unū de uīo dādo uo
lumē cōdidit. Hippocrates ī aphorismis & Galenus
libro sexto simpliciū docent dolores oculorum ui
no meraco solui: quod ita īterpretamur: si tēpestiui
ter detur. Tu q̄ aditus faciles ad principem quæris:
cupisq; uoti cōpos euadere. γνῶθι καιρὸν noris oppor
tunitatē: & quæ mollissima fandi tempora: Cuius p̄
cepti gnarus poeta sic cecinit: Sola uiri mollrs adi
tus & tēpa noras. Plautus opportūitatē inuēs effica
cissimā eē ī rebus ait ī pseudolo: ipsa mihi oportuni
tas nō potuit oportunius aduenire. Item ī menech
mis no potuisti magis p̄ tempus mihi aduenire q̄ ad
uenis. Ita ego soleo: commoditatis omnis articulos
scio. historici prodiderūt Vespaniū id temporis fuis
se facillimum indulgentissimumq;: quo in balneum

tricliniũq; transibat:eaq; momentã atq; occasionum domesticos ad aliquid petẽdum magnopere captas se. Consimiliter uos qui uultis apud principem im petrabiles esse captate id tempus:quo remissior hila rior indulgentior esse solet:Scitote plus pollere tem pestiuitatem hanc ad successus petitionum:q̃ adipẽ leonis:q̃ sanguinẽ basilisci:q̃ spondylon draconis:q̃ anguinum dryudarũ ouum: cæteraq; id genus pro missa magicæ uanitatis:Contra nõ parum multi in tempestiue interpellantes merito repulsam patiun tur:Quibus illud Nasonis dici potest:Nõ adiit ap te non legit idonea credo tempora. Oratius ꝓbe cal lens quãtũ καιρος. idest oportunitas polleat sic scri bit:Nisi dextro tempore flacci uerba per attentã nõ ibunt Cæsaris aurem. Idem mittens Augusto librũ monet portitorẽ ut tempestiuiter adeat uidelicet: Si ualidus si lætus erit:si deniq; poscet. Qui fabricam materiariam tractas:qui contignatiões domi struis γνωθι καιρον quando tempestiua sit ad cedendum ma teries: quam cedi tempestiuum esse luna senescente Plinius:Columella:Palladius:Vegetius:Cæteri tradi derunt. Præterea tempestiue materies cedit a primo autumno ad fauoniũ ut docet uictruuius. a solstitio adbrumam:ut precipit Cato ꝑ uer arbores intẽpesti ue ceduntur:cum id tempus sint pregnantes:& con sequenter imbecillæ:sicut etiam corpora muliebria cum conceperint iudicantur infirma:Tempestiuiter materies fit firma ac durabilis in structuris:neq; pã

A

96

dationibus obnoxia est. Cōuenit aūt inter eruditos utilissime cerni in coitu lunæ: quē diem alii interlunium: alii intermēstruum: alii lunæ silētis appellāt. Quod si cōpetant coitus in nouissimū diē brumæ illā æternā futurā materiā spondēt. apud antiquos primo punico bello: Classis Duillii imperatoris ab arbore excisa sexagesimo die nauigauit: secundo quoq; punico bello classis Scipionis quadragesimo die a securi nauigauit. Tantum tēpestiuitas in cædenda materie pollet. Quæret fortasse curiosus auditor cur materiā tā sæpe noiauerim: nusq̄ lignum. si quis ē qui id quærat: ille sciat cōsulto me id fecisse & scienter: atq; ex latinitatis elegātia. Nāq; ut ex libris iuris consultorū didicimus & docet Vlpianus de legatis tertio: lignū dicitur quicquid cōburendi causa paratū est: Materia uero: q̄ ad ædificandum fulciendumq; necessaria est: Ideoq; lignis legatis arbores materiæ cā succisas nō deberi. Idem iurisconsulti titulo de tigno iniuncto & titulo de uerborum significatōe docēt appellatiōe tigni materiam oēm cōtineri ex qua ædificium cōstat. De materia siue materie in hoc significatu scatēt uolūina eruditorum: Inde materiatio & materiatura uictruuio. Inde fabrica materiaria Plinio pro tignaria: Cuius iuentor fuit Dædalus: hinc ipse faber tignarius eleganti uocabulo dictus a plauto materiarius. Sed ia tēpus est ut ex uia i semitā regrediamur. Qui emit: uendit: negociatur: noscat καιρὸν idest opotrunitatē. Emptor captet tempus ut emat

paruo:uenditor ut uendat magno:Et enim ut præci pit.M. Varro tunc uendas cum caritas est.negociator ut cum lucro mercaturam exerceat:obeatq; fora rerum uenalium. Amator amicam in tempore accedat cum tempestiuum ē:Cum læta puellæ mens & animus ad ueneria propensior. Agricola omnem rusticatiōem κατὰ καιρὸν idest in tempore exerceat. Nā ut inquit poeta:Frigidus agricolam si quando continet himber multa forent quæ mox cælo properāda sereno:maturare datur. Messis:uindemia:oleitas:sationes:insitiones:propagationes tempestiuiter fiant. Constat frumēta si tempestiue decisa sint:in horreo grandescere.contra arbores ex in tempestiuo calore aut gelatiōe sentire uredinem:Siderationem:Carbūculatiōem. Denique ut summatim explicem omnis actio:omnis uita suam exposcunt tempestiuitatem: quā qui nouerit ille fortunatius pleraq; omnia aget & commodius. Pittaci & illæ sententiæ sunt: Deposítum cum acceperis redde. Amico noli maledicere: nec inimico quidem.pietatem colito. Frugi esto. Veritatem custodito. Quod facturus es ne dixeris. qa si facere nequiueris rideberis.interrogatus quid infidum esset:mare inquit. Item percunctanti quid esset optimum respondit bene agere.

Superest septimum nouissimumq; curriculum: quo decurso ad metam prouehemur. Cursor autem progrediatur qui agmen cogit Periāder corinthius: qui principibus summa ope enitēdum suadebat ut

ſi tuto uellẽt dominari beniuolẽtia nõ armis ſtiparẽ
tur. Ex eius penuario promptum eſt penus illud ſci
tiſſimi ſaporis μελετη το παν ideſt meditationẽ eẽ to
tum: quippe is ſolus rei gerẽdæ eſt efficax: qui prius
omne negocium meditatur. Nam ut inquit elegãter
Auſonius locare ſedes: bellum gerere: aut pellere: ma
gnas modicaſq; res etiam paruas quoque agere uo-
lentẽ meditari decet. Segniores oẽs inceptis ſumus:
meditatio ſi rei gerendæ defuit: cogitare oportet in re
bus oĩbus qd gerẽdũ ſit. Etenim incogitantes ſors
nõ conſiliũ regit. Saluſtius dixit conſulto opus eſſe:
& ubi conſulueris mature facto. Temeritas ſtulta &
infelix ẽ: ut inquit apud Titum Liuium Fabius Ma
ximus. Cõſultatio meditatioq; rebus conſulunt &
priuatis & publicis. Latinus Virgilianus ĩ cognitan
tiã improbans: meditationẽ probans ſic infit O præ
ſtãs animi iuuenis quantum ipſe feroci uirtute exu-
peras: Tanto me impenſius æquum eſt conſulere at
que oẽs metuentem expendere caſus. illud Terentia
num quis ignorat? omnia prius conſilio q̃ armis ex
periri decet. Romani annuos magiſtratus: quorum
A maxima foret poteſtas creauere: Conſuleſq; appella
uere: nimirum a conſulendo tanquã conſilio & con
ſultatione rectores adminiſtratoreſq; rei publi. cun
cta moderari debeãt. Quid pricipi magis expedit q̃
habere cõſiliarios prudentes ac circunſpectos: quo
rum meditatione: cõſilio: conſultatione cuncta ꝑpen
dat: libret: examinet: ut omnia fiant ad libellam &

normam:ne quid deliret amussis? Agamemnon homericus optat non decem similis Aiacis qui fortitudine cẽset:Sed ꝯsiliarios decẽ tales:q̃lis fuit Nestor. Síc.n.ĩquit. τοι ουτοι δέκα μοι συμφραδμονες ειεν αχαιων

Quod si acciderit non dubitat quin breui Troia peritura sit:& enim magnæ res ut ait.M. Tullius gerũtur consilio: ratione sententia. Vlyxes apud Ouidium eludens aiacis stoliditatem inquit:Tu uires sine mente geris:mihi cura futuri est:Et mox paulo: Pectora sunt potiora manu uigor omnis ĩ illis: Meditatione cũcta fiunt meliora & factu faciliora ut Vegetius docet. Græcũ epigramma nõ hanc periandri de meditatiõe sentẽtiam celebrat sed illã. χολȣ κρατειν

Quod uerbum significat Iræ temperandum esse.

Quod præceptũ & ipsum q̃ salubriter detur mortalibus quis nõ uidet? Cum ira breuis insania siue breuis furor sit:ut docti autumant:quã frenis moderari ac compescere nõ mediocris sapientiæ est.M. Tullius in epistola ad Quintũ fratrem protreptica:hortatur monet p̃cipit ut resistat iracundiæ:ut linguam in ira contineat: ut animo & oratiõi cum sit iratus moderetur. Nam si implacabiles iracundiæ sint:summa est acerbitas. Aiacem ĩ mortem egit furor: In furorẽ ira. Cætera uitia impellũt animos:ira præcipitat. Maximum remedium est iræ mora: atq; dilatio:ut primus eius feruor relanguescat. proinde Athenodori illud salutare præceptum habere cordi atque memoriæ opetæpretium duco;qui Augusto Cæsari sic pre

cepit : Cum ira te o Cæsar ceperit : nihil prius neque
A dixeris neque feceris : q̃ ipsas uiginti quattuor litte-
ras elementarias tecum ipse per curreris. Tres sunt
affectus: qui omges homines i omnia facinora præ
cipites agunt: Ira: Cupiditas : Libido . Propterea poe
tæ tres furias esse dixerunt : quæ mentes hominum
B exagitent . Instar enim furiarum hi tres affectus iræ
cupiditatis: libidinis mortales dementant : stimulis
agitant: furore perturbant. Stat quidem Aristoteles
iræ defensor ac propugnator dicens : itam calcar
atq; cotem esse uirtutis: Sed huic Aristotelicæ sentẽ
tiæ reclamant ac refragrantur. M Tullius : Seneca
cæteri: a quibus proditum est iratos proprie dici exis
se de potestate. id est de consilio: de ratione : de men-
te. Et cum ira insania sit: negãt utilem esse insaniam
haud naturalẽ. Grammatici iram ab eo quod est ire
dici tradunt: eo quod a se eat qui irascitur & furit.
Qui ergo a se ipso abire non uult : nec mentis im-
pos fieri iam suffrenent : & hunc temporarium ani-
mi motum impotentissimum coerceat. Quæri so
let quid ira distet ab iracundia: Scitote iram ex causa
nasci: Iracundiam de uitio multum irascentis : sic &
iratum Iracundumq; distigui : ut iratus ex causa sit:
Iracundus ex natura : & sicut ebrius differt ab ebrio
so: Ita iratus ab iracũdo. Nanque ebriosum dici pro
prie uolunt eum qui ebrietatis uitio obnoxius est:
Ebrium uero: qui interdum uino grauis sit & im-
pos sui : potest enim q ebrius est tũc primũ esse nec

habere hoc uitium: Et q ebriosus est sæpe extra ebrie tatem esse. Consimiliter iratus potest esse non iracũ dus: Et iracundus qui iracundiæ obnoxius signifi catur: potest aliquando iratus non esse. Cæterũ quo quo modo etiam atq; etiam nobis cauendum est: ne iræ ne iracũdiæ procliuitate rapiamur: ne irati: ne ira cundi simus: Q uod uicium tam deforme ẽ: ut feda uisu & horrenda fiat facies irascentium: ut flagrent oculi: ut capilli subrigant: ut ore toto multus rubor erumpat: ut labra mordeãtur. Dentes arietẽtur. pos sem infinita prope congerere pertinentia ad utranq; hanc Periandri Corynthii sentẽtiam: qua dixit totũ contineri meditatione: & iracundiam esse frenandã: sed nos imensum spatiis confecimus æquor: & iam tempus equum fumãtia soluere colla: Iam decursis septenis curriculis ad metam prouecti sumus. Eius dem Periandri illæ quoq; sentẽtiæ sunt: bona quies est: In rebus secũdis esto moderatus: in aduersis pru dens. Q uodcunq; pollicitus fueris seruato: Nõ pec cantes modo uerum & peccare gestientes punito.

Hic est orbiculatus gyrus septem græciæ sapien tum: quorum nomĩa delphicus Apollo cum que reretur quisnam primus sapiẽtum foret: in orbe tere ti incidi iũssit: ne primus esset ne uel imus quispiam. Habetis dicta sapiẽtũ quæ ut inquit Socrates apud Platonem ĩ phedro: nunq̃ sunt contemnẽda. habetis sententias philosophorum publice priuatimq; utilis simas: breues pariter & longas. breues in uerbis: lon

gas in sensu. Quarum cortex medullam tegit obdu citq; succosiorem ueluti prodromon idest præcurso riã legitimi annuiq; curriculi nostri litterarii: In quo epistolæ Plinii cum Valerio Flacco iunctim ibunt: Et una ad metas per interuallatos cursus progrediẽ tur. Erit opinor operæpretiũ spectatoribus spectas se horunce cursorum gradus omnis: uestigia: sudo res: anhelationes. hoc est erit fructuosum auditori bus me præuio & interprete diligenter pẽsitasse: ob seruasse: edidicisse in Plinio & Flacco elegantiã: eru tiõem: schemata: Tropos: cæteraq; omne genus illu stramẽta. Nos pro uirili parte elaborabimus: ut Pli nianæ epulæ & Flacci edulia nostris condituris cõ diãtur: ut nostro embammate hoc est intinctu & cõ ditione fiant suauiora esculentioraq;. faciãtq; ad sto machum epulonum. Quod si quid duriusculũ dẽ tes offendet: id per nos mansum mollitumq; fiet. Ita ut cum uoluptate deduci in uentriculũ transmittiq; possit. Occurret fortassis hoc in loco curiosus au ditor: et mussitans dicet. bene quidem o orator & be ne dixisti: sed quorsum istud tam bene? quid istæc tã longa de septem sapiẽtibus explicatio ad Plinii epi stolas pertinet & Flacci argonautica? Quid manus figuli dum amphoram formare debet urceũ finxit? Ego isti id quærenti ita breuiter libera uoce respon deo. O Auditor curiose nolito hic ansam capere ca lumniandi: Scito proœmia in causis nõ parum mul tis maxime libera esse: & longe a materia duci: ut Iso

c actitarunt:ut Salu
st ... bello Iugurthino &
Ca ... iam pertinentibus princi
piis ... mnasio libero libera é ora
tio:libe ... modo citra maledictum eua
getur:et ... . Principia undecunq; ducta
si modo doc ... nt laudem merentur:nec ratio
nem semper re ... ogitur oratoriæ dictionis ora
tor:Maximeq; si ... ta deuius non aberrat.

Mos est causa p ... ta gratias agere Auditoribus.
uos pro gratiarũ ac ... one accipite tetrastichon: quo
septem sapientum præcepta eodem ordine comple
xi sumus: quo sunt explicata: ut ita facilius memo
riæ atq; animis uestris inhærescant.

Respicito finẽ uitai. Noscito temet.
Optima mensura est. sponsio damna dabit.
Plures nempe mali. peridonea tempora nosce.
consilium: cum ratione Regit.

Philippi Beroaldi Bononiensis opusculorum

FINIS.

